

TV-15

Štev. 8

XXVIII.

25. april
1990

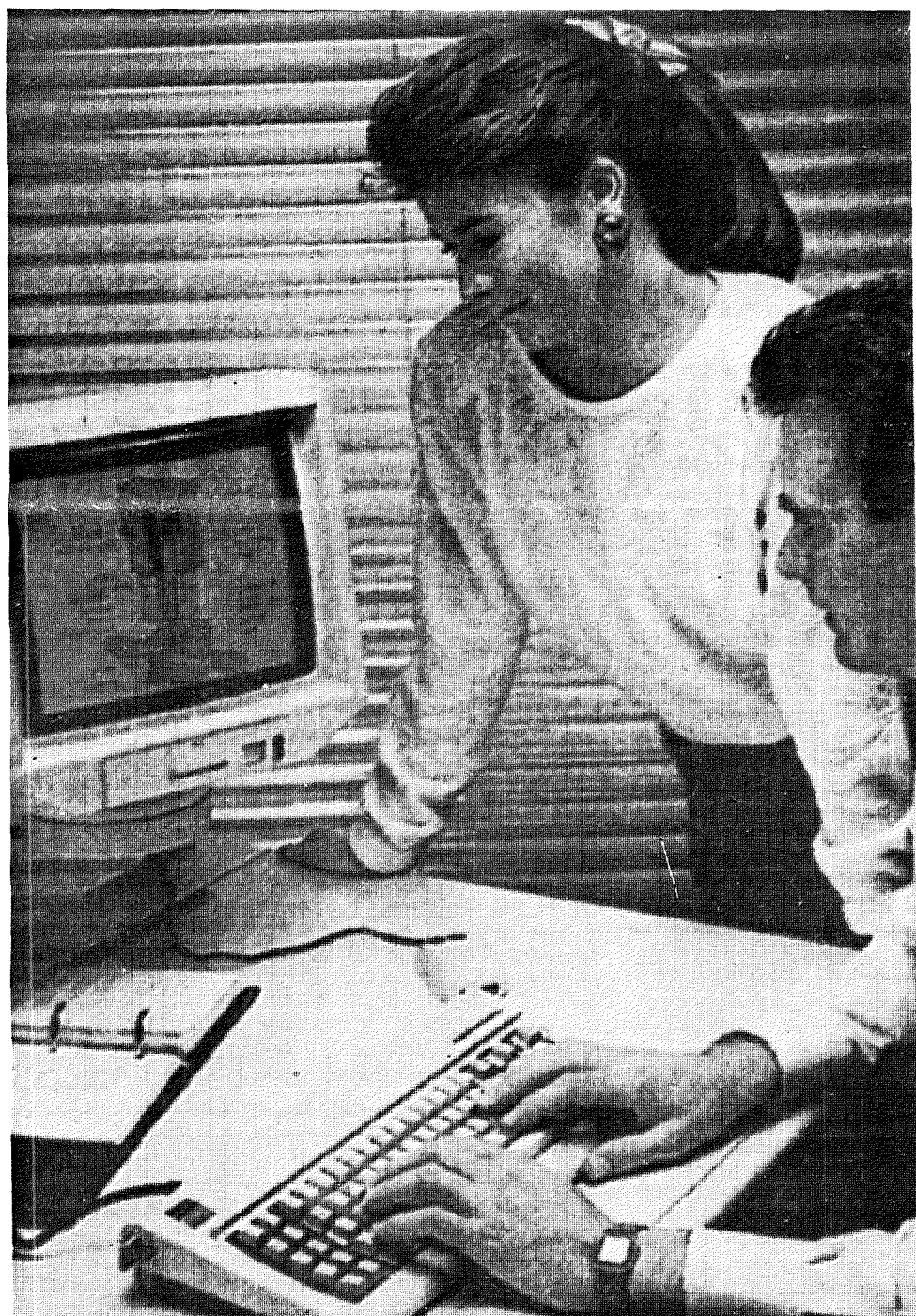
Cena: 10 din

YU ISSN 0353-4405

TV-15 je oznaka za osrednjo partizansko kurirsko postajo v Občicah v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Vsem udeležencem narodnoosvobodilnega boja, borcem, borkam, aktivistkam in aktivistom, pa tudi vsem drugim občanom in občanom čestitamo ob dnevu OF in jim želimo prijetne prvomajske praznike.

**Uredništvo TV-15
RO ZZB NOV Slovenije
RK ZRVS Slovenije**

Iz vsebine

8. stran: Frupi plačuje grehe drugih

11. stran: Zgodovina in (ali) demokracija

12.-13. stran: Kroki s podtonom o lastnini ali dom in svet

18. stran: Kdaj več zaupanja med armado in družbo

Iz mladostnih dni mi je ostala v spominu Prežihova črtica o ljudeh z nageljnomo v gumbnici, ki so se zbirali na prvi maj na koroških livadah in tako nekako notranje spravljani s prvim majem kot praznikom upanja delavskih bojov in zahtev po človeka vrednem življenju praznovali ta mednarodni delavski praznik.

Danes je tvegano na pamet govoriti o tem, kaj ljudem pomeni prvi maj. Pred ne tako davnim časom je politika določala, kaj ta praznik pomeni doma in v svetu in vzorec, ki je veljal za praznovanje, je dolgo časa »živel« v vseh deželah crknjenega projekta socializma. Parade, celo vojaške, so bile. Ljudje so tudi s traktorji, krampi in lopatami morali korakati pred političnimi velemožmi, prava vsebina praznovanja se je izgubila. Nihče ni nikogar spraševal, še manj pa delavce, kaj vendarle občuti ob bojda njegovem prazniku. Ne, to ni bil njegov praznik, kakor velja to za praznik delavcev, ki ga je opisoval Voranc.

Vse se zelo hitro spreminja, in kakšen pomen ima danes v Sloveniji in v Jugoslaviji

nje v Svobodnih sindikatih Slovenije dajejo slutiti, da je temu tako. Kresovanja, delavski pogovori in shodi na izletniških točkah temu pritrjujejo.

To je tudi povsem normalno, kajti prvomajski praznik dela je proizvod nekega zgodovinskega časa, zato, kakor pravimo temu, tudi zgodovinski pojav. Dvomimo, da bo enkrat izginil iz aktualnega življenja in pristal zgolj v narodovem spominu. Če bo izginil takšen, kakor smo praznovali v desetletjih po vojni, je prav, saj je bil vselej nekako vsiljen, preveč pod ideološkim plaščem revolucije, ne pa simbol prizadevanj za svobodno in pravično življenje ljudi, tistih ljudi, ki jih je spremljala revščina, izkoriščanje in zapostavljanje in prav nič prijetno se niso mogli počutiti govorci na prvomajskih proslavah, ki so se še pred kratkim izvili iz revščine, iz delavskih bojov in potlej prihajali med delavce iz svojih kabinetov samo za praznik dela.

Tokrat bomo slišali tudi budnice. Pa ne povsod! Je to ostanek starega!? Zagotovo pa ne bo nepreglednih rdečih zastav z zvezdo in

Prvomajsko upanje

prvi maj. Raziskav o tem ni, strankarskih in državnih gospodov in tovarišev nihče ne sprašuje po prvem maju, in ves čas bodo prvomajska delavska srečanja letos, vsaj v Sloveniji, ostala brez bobnečih besed, vznesenosti in kolektivističnih ritualov. Sicer pa vsaj za Slovenijo velja, da že precej časa takšnega praznovanja nimamo.

V današnjih gospodarskih in družbenih razmerah postaja prvi maj praznik drugačne vrste, pa vendarle praznik. Ker je revolucija premagala vse težave, mobilizacijskega pomena prej praznik ni mogel imeti. Danes pa je marsikje postal nekakšen gastronomski in izletniški praznik in za mnoge, če smo cinični, praznik nedela. Tudi zato, ker smo znali v Sloveniji prav lepo skombinirati to praznovanje z dnevom OF in si ustvarili svojevrsten dopust. Seveda, politična mentaliteta se je spremenila. Spreminja se oblast, ki ne bo sedela na zgodovinskih zaslugah in zaradi drugačne igre političnih sil bo morala delovati na stvarnejših načelih. Vse to prinaša za sabo mirnejšo, bolj današnjemu vsakdanjiku prilagojeno simboliko in instrumentarij posameznih družbenih plasti, skupin, pa tudi praznovanja. Če to pomeni ponovno oživetev predvojnega praznovanja, prvobitnega pomena in sporočilnosti prvomajskega praznika, je še morda neznanka. Pa vendarle vse letošnje priprave na prvomajsko praznova-

onih malih papirnatih, ki smo jih morali še mi delati v šoli in pod prisilo tako označiti prvi maj. Ne bo orkestrrov, ne otrok z rdečimi rutami... Vse to je predrago in nepotrebnost navlaka. Vrskanja in petja ne bo. Kakšnemu pijancu se bo morda posrečilo zavriskati, za prešernost pa nimajo razlogov nezaposleni in mnogo manj oni, ki na zavodih za zaposlovanje trkajo na vrata v desetisočih ali pa se tresejo v tovarni za slab, črn kos kruha, saj jim postaja tovarna vse bolj mačeha.

Upanje se vendarle budi. Patetično bo zvenelo, če bi zapisali, da ta čas to upanje lahko najdemo v novih sindikatih, ki naj bi postali zares delavski in ponovno orožje (oh, kako grozna beseda!) delavcev v boju za njihove pravice. Ta hip, saj za ohranitev teh pravic, ki jih že imajo zapisane, večinoma tudi udeležene. Ponovno upanje se budi zato, ker bodo mnogi prišli na prvomajsko praznovanje. Tudi takšni, ki jih doslej ni bilo. Številni tudi z nageljni in bukovimi vejicami. Kakor kdo. Pesem bo tu, a drugje spet ne. Zastave bodo, ki jim bo moč znova verjeti. Za tisto upanje gre, ki ga doslej še ni bilo. Za upanje, da bodo vendarle imeli boljši kos kruha in da si bodo zagotovili človeka vredno življenje. Je tudi to upanje pregrešno!?

Marjan Horvat

Davi odprli razstavo o majskih praznovanjih v Ljubljani

Opoldne so v Kulturno-informacijskem centru Mestnega muzeja v Ljubljani odprli razstavo pod naslovom »Pesem vsemu svetu prava, maja prvega zapeta«, z Župančičevimi verzi iz Prvomajske torej.

Razstava, ki so jo pripravili strokovni delavci Mestnega muzeja, kronološko prikazuje stoletni razvoj dogodkov ob 1. maju, od začetkov v letu 1890 naprej. Zanimivost postavitev je 27 m dolga slika, ki sta jo za to priložnost naslikala študenta tretjega letnika – ljubljanske likovne akademije Gregor Kokalj in Jure Zadnikar; razstava bo odprta do 19. maja.

Maratonca sta odtekla častni krog

Kaj smo dobili Slovenci s prvimi svobodnimi volitvami po drugi svetovni vojni? Nesporno je, da smo stopili na novo pot. Da bo vegasta in bo po njej najbrž še lep čas okorno voziti, je bilo jasno že, ko smo se še v obrisih zanjo odločali. Toda, če se držimo maksime, da resnice in vedenja nihče nima v nepreklicni lasti, potlej je naša nova pot tisto, do česar smo se dokopavali v preteklih štiridesetih letih. Toliko smo namreč rabili za dognanje, kako je z resnico. V tem pogledu pa so nam kljub temu, da se je vse to dozorevanje kuhalo počasi, godi bolje kot drugim v socialističnem taboru, kjer se šele začenjajo kazati velika odstopanja med željami in stvarnostjo. Kdor je pošten in ni cinik, bo priznal, da imamo za demokratično družbo trdnješo podlago kot drugi iz socialističnega kroga. Za ugičanje, trditve in dokazovanje o tem, kdo je največ prispeval in kdo najmanj, da smo danes v pluralni družbi, se zdi, da so kaj malo produktivna. Bolj pomembno pa je ta trenutek za vse

nas, da držimo na teh volitvah izvoljene ljudi za besedo – da bodo resnično, brez podtalnih igr in kombinacij polnili vse niti tistih vprašanj, ki so na levi in desni ocenjena vsaj približno enako in je pri njih mogoče doseči konsenz. To bo startna osnova za naše prihodnje početje, ki si ga nihče ne sme slikati idilično, kot prekopavanje domačega podalpskega vrtička. Kdor bo breidel v iluzije, bo še tem trdnjeje treščil ob realna tla. Zato zdaj ni tako bistveno, kaj in kako kdo sanja in kaj bi kdo rad, ampak kaj je mogoče storiti zdaj, kaj jutri in kaj morebiti čez čas.

Izvolitev predsednika slovenske države ni naključje. Tuji opazovalci so temu rekli, da so Slovenci izkazali večinsko voljo »do mehke variante« pot v prihodnost. Morda pa bi bilo v tem primeru bolj natančno reči, da so izbrali za ta konkretni čas optimalno varianto.

Kar zadeva izvolitev predsedstva pa se zdi, da je bila to tudi volilna vaja in vzorčenje. Po izvolitvi se je sprevrgla v spoznavanje bistva lastne

nacionalne biti. Če bi bili zlobni, bi rekli, da smo si izvolili dva pisatelja, kmeta in »zelenca«. Toda to je izbor, ki govori o naši popkovini, trdno povezani z najmočnejšim narodotvornim elementom iz preteklosti, prepleteni z novo skrbjo in grožnjo zaдушljive, zapacane ekološke prihodnosti.

Vse to nam ne obeta sunkovitih obratov in sprememb, temelječih na povsem novih temeljih, zarisuje pa dogajanje v območju drobnih korakov. To niti ne bo tako slabo, če se bodo vse nove drobnosti v seštevku nadgrajevale, ne pa druga drugo izničevale (in izčrpavale državljane Slovenije). Nujno je, da se natančneje spomnimo dogajanja v preteklosti – denimo predvojne pluralne družbe, ko nam pravzaprav ni bilo treba imeti nobenega sovražnika – ker smo se kar sami med seboj tako »produktivno ljubili«.

Vselej, ko se ob volitvah politiki poženejo v boj za svoje vizije prihodnosti, se človek vpraša, koliko pri tem upoštevajo element ljudstva,

oziroma, v kolikšni meri ravnavajo tako, kot da gre za amorfnost in do kraja neuko maso, ki ji je treba vreči kost za glodanje in jo popeljati v svetla obzorja po poti, ki je sama ni sposobna prepoznati. Zdi se, da ljudje vendarle

spremljajo dogajanja v svetovni politiki, da poznajo tudi dogajanja v Jugoslaviji in so na osnovi tega presodili, da jim lahko v teh okoliščinah zagotavlja varen prehod v demokracijo – Kučan.

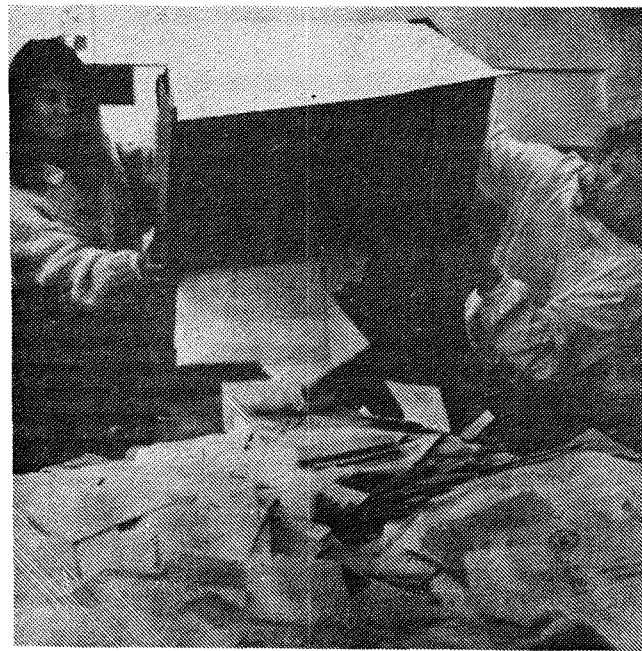
Kako je pa s parlamentom?

Ali bo ta res ob vseh kočljivih vprašanjih, ki bodo vsak hip na sporedu, ravnal vsem nam v prid, ne bi bilo primerno napovedovati. Vsekakor pa mu bo javnost bolj kot kdajkoli prej v preteklosti, gledala pod prste!

Ko bomo ukinili še vse tajne in tajno-tajne zakone, tajne uradne liste in še kar je takšne očitne navlake iz že preseženega časa, bodo naše realne možnosti za napredek še poskočile.

In še nekaj so pokazale te volitve: da se bo v prihodnje vsakdo, ki »bi bil rad zraven«, moral temeljiteje pripravljati za volilni boj, da bo treba med programi temeljiteje prebrati, »kaj gre morda skupaj« ter, da je v naši družbi še veliko ponižanih in razžaljenih, ki ne razumejo besed visoke politike. Zato se bo treba k njim spustiti z višav in jim v preprostih besedah povedati, kako se bo kdo zavzemal zanje. Če postrgamo margine našega življenja in bitja, se je izkazalo, jih je za kup in ne le za kupček!

B. Ž. J.

Kdo neki je začel slovensko pomlad

Najbrž ga ni človeka, ki bi lahko natančneje razložil, kdo je pravzaprav pritisnil tisti gumb, ki je odprl vrata v pluralizem. Prej bo res, da so se vrata odpirala počasi – da so bila najprej prav malo odškrnjena, nekdo je podstavil nogo in potem jih ni bilo več mogoče kar tako zapahiniti.

so v slovenski, navzven monolitni politični prostor, spustili neharmonično zvoneč bombice. S prihodom Mileta Šetince na krmilo uredništva, se je Mladina začela lotevti kaj ošpičenih zadev, segala je v tisto žerjavico, ki jo je slovenska uradna politika puščala tleti v kotu in raje ni drezala vanjo. Merilo tistega časa

nom pa naj ne bi bilo nestrnljanj. Franc Šetinc se v tistih časih gotovo ni mogel dobro počutiti. Ampak mladina je svojo brazdo že zaorala in nazaj ni bilo več mogoče iti.

Ali pa je bil prvi Matevž Krivic

Ko bodo nekoč čez stoletje opisovali razvoj slovenskega

je k temu zavezala odločitev Vrhovnega sodišča Slovenije, ki je kljub političnim namigom iz socialistične zveze, razsodilo Krivicu v prid.

Morda pa se je vse skupaj začelo že dosti prej

Neposlušnih začetnikov je bilo seveda v vsej povojni zgodovini kar precej – lahko bi omenili časopis **Tribuna**, pa **Radio Študent**, ali pa kar celotno uredništvo **Nove revije** – tiste, ki je s svojo 57. številko povzročilo pravi vihar v jugoslovanski javnosti.

Kakorkoli že obračamo, vedno se pokaže, da je vedno potrebnih kar nekaj radikalnih vznemirjanj, da se stvari premaknejo naprej. Nihče si torej ne more na prsi pripeti značko z napisom **Lastnik začetka pluralizma na Slovenskem**, vse skupaj je seštevka množice dejanj, ki so pripeljala do prvih večstrankarskih volitev.

Kako se je vedla oblastna partija

Ko bodo nekoč zgodovinarji razsojali o vlogi posameznih oblastnih komunističnih partij, bodo najverjetneje pri slovenski bolj prizanesljivi. Temeljni očitke bo verjetno veljal temu, da predolgo ni spustila konkurence na politično prizorišče, zato se je na položaju polenila, postala samozadovoljna in tako povzročila iastno (in s tem tudi družbeno) drsenje navzdol. Tako rekoč sama si je kopalajo prihodnje politične smrti, ki bi zanesljivo prišla, če se med tem ZKS ne bi še zadnji trenutek zdržnila in spoznala, da si lahko lastno trdnost zagotovi samo na širokem trgu konkurenčnih političnih idej. Toda inertna, kakor je bila, se v hladno vodo politične konkurence le ni hotela spuščati na vrat na nos. V času, ko so slovensko politično sceno začela preplavljati posamezna družbena gibanja – od mirovnikov, do zelenih – se je rodila (slabo dodelana) zami-

sel o nestranskem političnem sistemu. Njena predpostavka je bila: partija bo stopila z oblasti, v prostor se bodo vselili posamezniki

venije, v začetku leta 1988. Na njej je Ciril Baškovič spregovoril o samoupravnem pluralizmu interesov namesto do tedaj veljavnega pojma pluralizma samoupravnih interesov. Ost je takoj začutil Sergej Kraigher, ki je v razpravi

Zbor občin

Drugi krog volitev je bil odločen tudi za sestavo zbora občin republiške skupščine. V prvem krogu je dobilo potrebno večino, se pravi več kot polovico glasov volilcev, le 15 delegatov. Zato je bilo treba v drugi krog kar za 65 odstotkov poslanskih mest v tem zboru.

z dobrimi idejami in vse bo spet dobro. Seveda je šlo spet za idealizirani družbeni stereotip, kakršne smo v polpretekli zgodovini s precej slabimi izkušnjami že preizkušali, zato nezaupanje seveda ni bilo nič kaj presenetljivo.

Pa je celo ta neproblematični družbeni model moral prek mnogih čeri – bati se je bilo, da ga bodo potopili že kar znotraj stranke same. Naj še enkrat opozorim na konferenco Zveze komunistov Slo-

dejal, da gre za nekaj povsem drugega in se tega ne kaže lotiti brez temeljite razprave. V čem je bistvo: pluralizem samoupravnih interesov pomeni priznavanje vseh interesov, ki ne posegajo v politični sistem, ki so torej socialistični, samoupravno naravnani – skratka »na liniji«. Samoupravni pluralizem interesov pa predpostavlja, da se bomo pluralizma interesov lotili na samoupravni način, torej v demokratični, enakopravni

Predsednik in predsedstvo

Novi predsednik predsedstva republike Slovenije je Milan Kučan. Volilci so se tako odločili v drugem krogu volitev, ko se je zanj odločilo 58 odstotkov volilcev, za njegovega protikandidata dr. Jožeta Pučnika pa 42 odstotkov. V prvem krogu volitev 8. aprila je Milan Kučan zbral dobrih 44 odstotkov glasov, dr. Jože Pučnik pa skoraj 26 in pol odstotka. Ta dva sta se tudi uvrstila v drugi krog, medtem ko sta se morala Ivan Kramberger (s skoraj 19 odstotki glasov) in dr. Marko Demšar (nekaj nad 10 odstotkov) posloviti.

Po prvem krogu volitev so bili znani tudi vsi štirje novi člani predsedstva slovenske republike. Volilci so se zanje odločali med 12 kandidati, največ glasov pa so prisodili Cirilu Zlobcu (53,8 odstotka) Ivanu Omanu (46,5 odstotka), dr. Matjažu Kmeclu (38,5 odstotka in dr. Dušanu Plutu (38,4 odstotka).

Je bila prva Mladina?

Prav gotovo je bilo uredništvo Mladine med prvimi, ki

TV-15
Časopis borcev NOB

Ustanovitelj in izdajatelj: RO ZZB NOV Slovenije in RK ZRVS Slovenije
Naslov uredništva in uprave: Ljubljana, Dvorčakova 12, tel. 327-780
Delavci v uredništvu: Roman Zupan (glavni in odgovorni urednik), Ziva Drole, Bojana Žokelj-Jesih, Bojan Kuntarič, Milenko Strašek (novinarji – uredniki rubrik), Izток Tinta (lektor-redaktor), Janez Herle (tehnični urednik) in Mara Okorn (tajnica uredništva).
Predsednica časopisnega sveta: Mira Svetina.
Ziro račun: 50100-678-46241 RK ZRVS Slovenije (za TV-15).
Tiskarna: ČGP Delo.

TV-15 je oproščen tem. prom. davka po mnenju Sekretariata za inf. SRS.

je pač bilo: »Naj se spremeni, ampak, prosimo, tako, da nihče ne bo opazil.« Vsa poseganja v prostor druge republike je bilo vnaprej prekleto, očitke funkcioniranju v, recimo, Bosni in Hercegovini, je bil napad na vse ljudstvo v tej republiki (zveni še vedno znano, kajne). In v tem harmoničnem vzdušju, je Mladina iz klobuka prinesla Mikuliča, pa Mamulo, ustanovitev namišljene Komunistična partije v Zenici in še kaj. Najbolj se je razpočila tista pasja bombica z napisom JLA, kajti armada je bila do tedaj popolnoma nedotakljiva. Ker je očitno tisti čas v Jugoslaviji veljalo, da časopisi izražajo voljo republiškega vodstva, seveda slovenskim politikom nihče ni verjel, da ne stojijo za pisanjem Mladine. Ropot je bil tem hujši, ker so vedeli, da sedi na predsedniškem stolčku Socialistične zveze oče Mladininega urednika – med očetom in si-

pluralizma, zagotovo ne bodo mogli mimo osebnosti trdnovratnega, pedantnega pravnika magistra **Matevža Krivica**. Matevž Krivic je preprosto državo spomnil, da je izdala zakone in da ti veljajo pač za vse, tudi za oblastnike.

Še vedno je v spominu pravcena pravna vojna, ki jo je proti Delu, in tedanjemu predsedniku Delove skupščine izbojeval po članku Kritika trojnega funkcionarja. V njej je kritično analiziral položaj tedanjega izvršnega sekretarja v CK ZKS **Jaka Koprivca**, ki je bil hkrati tudi predsednik skupščine časopisa Delo, pa tudi predsednik Društva novinarjev – za katerega velja prepričanje, da je omagal tudi pomesti v neprijetni garnituri časopisa **Pavliha** – ki je s satiro kar krepko nabadal tedanji politični vrh. **Delo**, ki ga je sicer vodil glavni urednik **Boris Dolničar** se je dolgo otepalo objavljati Kriviceve napade, končno ga

Republiški DPZ

V prvem krogu volitev je padla tudi odločitev o sestavi republiškega družbenopolitičnega zbora. Volilci so se lahko pri tem glasovanju odličali za liste strank ali pa za posamezne kandidate, kar je zapletlo predvsem preštevanje glasov, zato so bili rezultati znani šele dober teden po volitvah.

V tem zboru bo najmočnejša stranka, gledano posamično, ZKS-stranka demokratične prenoje, saj je zanj glasovalo 17,28 odstotka volilcev, to pa ji zagotavlja 14 poslanskih mest v zboru. Druga je ZSMS-liberalna stranka s 14,49 odstotka glasov in 12 poslanci, tretji so slovenski krščanski demokrati z 12,98 odstotka glasov in 11 sedeži, četrta pa je Kmečka zveza Slovenije z 12,55 odstotka glasov in pravico do 11 poslanskih mest. Preostale stranke so dobile desetino ali manj glasov. Pravico do sedežev v družbenopolitičnem zboru so dobile vse stranke, ki so zbrale več kot 2,5 odstotka glasov. Poleg že omenjenih štirih so to še Slovenska demokratična zveza in Zeleni Slovenije s 8 poslanskimi mesti, Socialdemokratska zveza Slovenije s 6 poslanci, Socialistična zveza Slovenije – SZDL s petimi sedeži in Slovenska obrtniška stranka s 3 poslanskimi mesti. Dve mesti pripadata delegatoma italijanske in madžarske narodnosti. Na volitvah je sicer sodelovalo 17 strank, manj kot predpisana 2,5 odstotka glasov pa jih je zbralo devet.

Lokalni organi

Nekako v senci volitev za vse tri zore republiške skupščine pa so bile v nedeljo, najbrž neupravičeno, lokalne volitve – volitve v zore krajevnih skupnosti in družbenopolitične zore občinskih in posebnih družbenopolitičnih skupnosti. Za izvolitev v zbor krajevnih skupnosti je bila potrebna navadna večina, izvoljen je bil torej kandidat, ki je dobil največ glasov, v družbenopolitične zore na lokalni ravni pa bodo tako kot na republiški ravni izvoljene po proporcionalnem načelu stranke, njihovi nosilci kandidatnih list, pa tudi več kandidatov s teh list, saj razpršenost glasov na občinski ravni ne bo tolikšna, kot je bila na republiški.

razpravi – ne bomo pa teh interesov povezovali s prav določeno politično linijo. Ti interesi so lahko tudi nasproti obstoječim političnim težnjam – pogovarjali pa se obmo o njih na samoupravni ravni. Še istega leta je v sklepe 1. konference ZKJ prišel tudi izraz »politični pluralizem«. Menda so bili bojovníki za prihod tega izobčenega pojma v jugoslovanski prostor prav slovenski komunisti. Da bitka že v komisiji za sklepe ni bila lahka, kaže dejstvo, da se je ob prebiranju sklepov tega sestanka (prebral jih je politik starega kova – v javnosti je veljal za dogmata – Vidoje Žarković) razvila ostra polemična razprava, ki je nasprotovala prav

izjavila, da ji ne gre za oblast, ampak samo za vzpostavitev demokratičnega parlamentarnega sistema) in še mesec pozneje Slovensko socialdemokratsko zvezo. Njeni predstavniki so kar takoj izjavili, da se imajo za stranko, da bodo imeli s SZDL (na kateri jih je vezal zakon) zvezo samo toliko časa, kolikor bo nujno.

Ko bo kdo opisoval razvoj slovenskega pluralizma, bo šel težko mimo frontne organizacije in njenega predsednika Jožeta Smoleta. Ta je v tem času igral obe vloge – zaviralno in pospeševalno. Zaviralno tedaj, ko so ga zamislili alternative prehitevale, pospeševalno, ko je imel v rokah iniciativo še pred njimi.

skupnih ciljev povsod zastavili svoj ugled in ime. Zataknilo se je že pri poslovniku tega telesa, kjer je hotela »uradna politika« zadržati vsaj enakopraven pogajalski položaj in zato omejiti število udeležencev na drugi strani. Sorazmerno lahko so se (brez poslovnika) zmenili okoli zakona o političnem združevanju, pri nastajanju volilne zakonodaje pa so se iskre kresale predvsem okoli proporcionalnega (sorazmernega) načina volitev v Družbeno-politični

na smrtni postelji Okrogle mize vsi oddahnili – kajti dotedanji sestanki so bili vse prej kot prijetni.

Na koncu so vsi presenečeni

Še ob prelomu leta so se opozicijski veljaki sproščeno nasmejali ob vprašanju, kaj nameravajo početi, ko bodo zmagali. Uspeh bi se jim že zdel, če bi imeli solidno opozicijo v parlamentu. Zveza komunistov – tedaj v republiškem vrhu že precej po-

Krambi pozna Slovence

Kakšno ljudstvo bi radi bili je eno, kakšno ljudstvo pa dejansko smo, je drugo vprašanje. In zdi se, da je samostojni kandidat za predsednika Slovenije Ivan Kramberger kar dobro ocenil, kakšni smo, saj je znal poiskati svoje volilne glasove tam, kjer jih drugi (ker tega niso vedeli ali pa niso imeli za mar) niso iskali. Poleg tega je mimo medijskih spektaklov in zabave poskrbel tudi za resno razmišljanje o tem, kako »leseno« in zapeto smo živeli v preteklosti, če nas premami že vsaka steklena bleščica – se pravi obljuba boljšega življenja – pa čeprav brez argumentov ali kakšnih konkretnih programov. Tako je razmišljalo kar 250 tisoč volivcev, no, pa recimo nekaj manj, če upoštevamo, da je dobil del glasov tudi od tistih, ki nalašč niso volili ne enega ne drugega od glavnih dveh kandidatov.

Krambergerjeva »lekcija« je bila direktna in jasna. Visoka politika pa se mora v prihodnje malce pripogniti in storiti kaj več, da bo prepričala tudi malega človeka, tistega, ki je dal glas samaritanskemu Krambiju.

zbor republiške skupščine – kjer so alternativne organizacije vztrajale pri glasovanju po listah, na »uradni strani« pa so se bolj nagibali k večinskemu sistemu – torej glasovanju po imenih.

mlajena, sicer tudi ni verjela v poraz, menila je, da lahko skupaj s Socialistično zvezo v tem mandatu pridobi večino. Socialistična zveza je imela namreč za sabo nekaj uspešnih političnih dejanj, za-

O tisku pred volitvami

Človek bi pričakoval, da bodo osrednja nacionalna glasila prispevala večji delež k obveščanju volilcev o tem, kakšni so kandidati, o katerih se morajo odločiti, kaj mislijo in kakšne ideje (programe) zastopajo. Tako pa je treba zdaj ob drugikrat večkrat upravičenih zamerah, posebej pohvaliti Mladino, ki je zmogla z maloštevilno redakcijo izreden napor, in volivcem predstavila veliko kandidatov z najnujnejšimi podatki in fotografijo. To seveda še ne pomeni, da smo vsi dobro poznali ljudi, ki smo jih potem volili, dejstvo pa je, da so se osrednji mediji preveč intenzivno ukvarjali na primer s kandidati za predsedstvo, medtem ko so ostajali kandidati za republiški DPZ in druge zore precej ob strani.

Ker je potem delovna skupina pri skupščini sprejela proporcionalni način volitev, zmešan z možnostjo izbire po imenih, je s tem prenehal razlog za sestajanje okrogle mize in ko je dr. Jože Pučnik v imenu Koordinacije (predhodnice Demosa, v kateri je bila tudi ZSMS), izjavil, da ne vidi nobenega razloga več za nadaljnje sestajanje, so si

nje se lahko zahvali tudi trimoglavosti Jožeta Smoleta (denimo okoli Božiča), zveza komunistov pa se je na jugoslovanskem prizorišču izkazala kot najprogresivnejši del, tedaj sicer že potapljaajoče se ZKJ. Še ob začetku tega leta so napovedi dajale SZDL več kot 20 odstotkov podpore, ZKS še več – obe pa sta skilili k zavezništvu z zelenimi,

Volitve na Hrvaškem

Zmeda z volilnimi imeniki

V nedeljo so volili tudi na Hrvaškem. Po več mesecih prerekanja o zakonskih rešitvah, ki naj bi omogočile politično združevanje, pluralne volitve in konstituiranje republiškega parlamenta, po skoraj morilskem tempu predvolilne kampanje, med katero so se obstrlejevali tudi s teškimi topovi, se je lahko več kot 3 in pol milijona hrvaških državljanov na okrog 8000 voliščih odločalo med 28.000 kandidati, izmed katerih so izvolili (oziroma bodo izvolili) 11.435 odbornikov in poslancev v občinskih, mestnih in republiških skupščinah. Volišča so bila odprta od osmih do dvajsetih, v ponedeljek pa so volili še poslance za zore združenega dela.

Za razliko od postopka v Sloveniji, kjer smo se odločili za proporcionalni sistem, so se v sosednji republiki odločili za večinskega. V prvem krogu je namreč po tem sistemu izvoljen samo tisti kandidat, ki zbere nadpolovično večino. Prav zato jim bo verjetno na Hrvaškem ostalo več dela za drugi krog volitev čez štirinajst dni.

Ker takrat, ko smo zaključevali redakcijo te številke, podatki o udeležbi in izidih še niso bili znani, naj zapišemo le, da so prvi podatki kazali na približno enako udeležbo, kot je bila v Sloveniji, rezultati pa, da si bodo največ poslanskih mest razdelili kandidati Hrvaške demokratične skupnosti, ZKH-stranke demokratičnih sprememb in Koalicije narodnega sporazuma.

Kot zanimivost pa zapišimo še, da so se nedeljske volitve na Hrvaškem začel z jezo volilcev nad nepopolnimi in zmedenimi volilnimi imeniki. Marsikoga ni bilo v njem, pa je moral potem tekati na svojo občino po ustrezno potrdilo, na podlagi katerega so mu potem volilne komisije dovolile voliti. Jeze in gneče niso zmanjšale niti mobilizirane občinske službe. Sicer pa je ob tem marsikdo rekel, da so takšne razmere v napetem političnem ozračju samo nov dokaz o sposobnosti in delovanju uprave, pa tudi o delovanju ostalih delov sistema. Volitve so vse to samo še očitneje razkrile.

kar bi jih popeljalo v solidno parlamentarno večino. No, obrnilo se je drugače – alternativa se je povezala v DEMOS, zeleni so šli, zlasti, zaradi radikalov v vodstvu, z njo in dokaj hitro se je videlo, da se dotedanji opoziciji nasmiha oblast. ZKS, po novem še SDP se je spustila v trd propagandni boj, da bi zavarovala vsaj ravnotežje in to je bilo tudi največ kar ji je uspelo narediti. Še to ravnotežje je kaj krhko in se utegne še prehitro zrušiti.

Sicer pa poznavalci menijo, da do naslednjih volitev

– v že spremenjeno enodomo republiko skupščino ne bomo čakali niti dve leti. Za novo politično večino v parlamentu je bolje, če se to zgodi čimprej, dokler je poraz komunistov še v svežem spominu, ZKS-SDP pa bi ustrezalo, če bodo naslednje volitve čim pozneje, ko se bodo pokazale luknje v obljubah do sedanje opozicije.

Mi imamo pa zdaj vse to pred očmi, kot na velikem gledališkem odru. Upajmo samo, da bo ves ta direndaj prinesel tudi boljše življenje za vse.

Gojko Bervar

Hard in soft plus sancta simplicitas

Je že tako, da nam bodo prve svobodne volitve v državi Sloveniji ostale v spominu tudi po nepopisni počasnosti zbiranja podatkov. In zdi se, da je tako moralo biti, ker se je vsaj pokazalo v pravi luči, kje dejansko smo in je torej nepolepšano postavilo podobo nas samih – pred nas. Da ne bo kdo preveč euforično prisegal na našo razvitost, na naš image famoznega severa v »zemlji seljaka, na brdovitem Balkanu«. Očitno je, da bomo morali postriti svoja merila za vrednotenje uspešnosti, drugače bomo še naprej ostajali eksota na jugu Evrope.

Kaj so te dni po svetu pisali o nas

Slovenija ni Litva

Volitve v Sloveniji so pritegnile veliko pozornost tujih sredstev za množično obveščanje, zato je bilo na pretek napovedi, ocen in nato tudi analiz o izraženi volji prebivalstva. Vsem je bila skupna ugotovitev: Slovenija je znova postala tisti politični vlak, ki je potegnil za seboj precejšen del sodobno razmišljajočih Jugoslovancev.

»Mnogi v tujini«, tako je zapisal londonski Times, »razume volitve v Sloveniji kot priložnost, da se demontira nesposobna komunistična oblast. Toda volitve, ki so močno odmevale tudi po sosednji Hrvaški, so predvsem glasovanje proti Beogradu in 70 letni praktično neprekinjeni srbski dominaciji nad dogajanjem v Sloveniji! Za vseh 17 strank, ki so se prijavile za volitve, je bila

– piše londonski časnik – balcanizacija centralno vprašanje. Pet opozicijskih strank takomenovanega Demosa je pričanih, da Slovenija ne more več posloovati s Srbijo. Celo komunisti, ki so spremenili ime svoje partije v Stranko demokratične prenove, podpirajo krepitev slovenske avtonomije do točke, ko bodo odnosi s federacijo le še nekaj več kakor goli protokol.

Med osemdesetimi na novo izvoljenimi delegati v skupščini Slovenije bo tudi en Italijan, je zapisala torinska »Stampa«. Ko so reformirali ustavo so zakonodajalci Slovenije, republike, ki se upira centralni oblasti v Beogradu, želeli dati zgled demokracije. Pri tem so bili širokogrudni do italijanske in madžarske manjšine, saj eno mesto v skupščini jamčijo tako

Istranom kakor tudi Madžarom, neodvisno od števila osvojenih glasov.

Rimski »Corriere della Sera« piše, da je Ljubljana glasovala za povratek v Evropo, da je na križpotju med konfederalno avtonomijo in »secesijo po litovsko«. Če se bo Ljubljana odcepila, pravi poročevalec, potem se bo premaknila vsa Evropa, Ljubljana pa je samo korak oddaljena od Trsta. Vsekakor pa se je Slovenija usmerila v večjo neodvisnost, na tej poti pa že stresa »okamenelo deblo Jugoslavije«.

Kakor piše belgijski »L'Echo de la Bourse« je dejstvo, da je Slovenija izkazala zaupanje reformatorju Milanu Kučanu poseben dogodek v Vzhodni Evropi, kjer so se volilci na svobodnih volitvah redno odločali za desnico.

Iz svojih prvih večstrankarskih volitev je Slovenija izšla razdvojena glede končne oblike neodvisnosti, ki jo zahteva od Jugoslavije, obetajo pa se ji tudi nove bitke z Beogradom zaradi njenih težaj po večji suverenosti, je zapisal londonski »Independent«.

»Krambergerjeva silovita volilna kampanja«, piše Independent, »mu je prinesla presenetljivih skoraj 20 odstotkov glasov. Dobil jih je na raznih straneh. Zanj je glasovala mladina, ki nasprotuje uradni družbeni ureditvi, zanj so bili katoliški kmetje in tudi volilci iz delavskih vrst«.

Sklicevanje na litovski primer ob slovenskih volitvah ni po mnenju tujih opazovalcev preveč na mestu. Kajti, tako pravijo: Sovjetska zveza bo to ostala tudi brez Litve, medtem ko brez Slovenije Jugoslavije ne bo več. Tako pravi Milan Kučan. Titova konstrukcija zvezne države, je bila kljub vsem svojim posebnostim in

velikosrbskim težavam »pristnejša, kakor sovjetska unija«, v kateri prevladuje ruski narod. Kot povezovalni element je v Jugoslaviji delovala partija, zveza komunistov s svojim legendarnim nadnacionalnim sistemom partizanskih komandantov-tovarišev. Zdaj tudi tega elementa ni več.

Kot povezovalni faktor v Jugoslaviji je po mnenju teh krogov »razorožena« celo vojska. Njen oficirski in podoficirski kader, v katerem prevladujejo ljudje srbske narodnosti ne bo, vsem sedanjim grožnjam navkljub, tvegala, da bi na silo držal Jugoslavijo skupaj, če bi že politikom položaj ušel iz rok. Od kje naj generali vzamejo primeren alternativni program, vsaj na gospodarskem področju na primer? Od kje naj pride ukaz za ukrepanje armade, če celo najmočnejši človek v Srbiji Milošević iz lastnih interesov dopušča rahljanje jugoslovanske povezanosti?

Razvoj, pa čeprav ne kaže

izključevati zaviralnih ukrepov, gre nezadržno proč od enotne države in od enotne jugoslovanske partije. »Najkasneje v šestih mesecih bo prišlo tudi na zvezni ravni do svobodnih volitev, na katerih bo nastopilo več strank,« je dejal (za zdaj še simbolično pomemben) predsednik predsedstva Janez Drnovšek – piše zahodnonemški Die Zeit in ne pozabi povedati, da je Drnovšek Slovenec, ki je kot resnični rodoljub dopotoval iz Beograda na volitve v Slovenijo.

V Jugoslaviji, pravijo tuji opazovalci, se stikata Zahodna Evropa in Orient. To povzroča napetosti, Slovenci pa imajo občutek, da plačujejo za vse in da jih z vsemi močmi ovirajo na njihovi poti v Evropsko skupnost. Slovenci so tudi najdlje pri izvajanju političnih reform v Jugoslaviji. »Nič več ne zapamto stvarjem, ki prihajajo z juga«, je izjavila novinarka Cvetka Selšek, slovenska zunanja »ministrica«.

Florijan Laimiš

Predsedstvo republiškega odbora ZZB NOV Slovenije

Vsaka nadaljnja polemika je kontraproduktivna

Predsedstvo republiškega odbora ZZB NOV Slovenije je svojo 29. sejo posvetilo predvsem pripravam na volilno skupščino slovenske borčevske organizacije. Obravnavalo je osnutek poročila o delu republiškega odbora v zadnjih štirih letih, predlog programskih načel in nalog ZZB NOV Slovenije ter osnutek statuta borčevske organizacije v Sloveniji. Člani predsedstva so imeli k vsem trem predlaganim dokumentom še nekaj pripomb, s katerimi so želeli njihovo vsebino še dopolniti in izboljšati. V načelu pa so se z njimi strinjali in jih bodo potem, ko jih bodo dopolnili s predlogi iz razprave predložili skupščini, ki bo predvidoma v drugi polovici maja. Ob tem so spregovorili tudi o volilnih skupščinah občinskih borčevskih organizacij in menili, da pravzaprav že kar zamujajo.

Poročilo poudarja, da so bila zadnja štiri leta obdobje najbolj pretresljivih, zahtevnih in polno nepredvidljivih dogodkov in iskanj nove vsebine in metod dela. Borci so ta čas prelomnih sprememb v družbi preživljali zaskrbljeno, kritično, obenem pa z najboljšo vero, da so bili temelji, zastavljeni v NOB, za nastanek in razvoj slovenske državnosti in narodne neodvisnosti pravilni. Družbeni procesi po svetu in tudi v naši večinacionalni skupni državi Jugoslaviji so sprožili neizogibne zahteve po temeljitih spremembah skupnega življenja, pa tudi življenja v svoji lastni republiki. Borci so se, kot ugotavljajo v poročilu, tega pravočasno zavedli in ustvarjalno sodelovali v načrtovanju novih družbenih od-

nosov. Pri tem pa so tudi sproti opozarjali na pojave nacionalizma, separatizma, unitarizma in druge, ki so zavirali hitrejšo družbenopolitično in gospodarsko prenavo Slovenije in Jugoslavije.

Predloga programskih načel in nalog ter statuta ZZB NOV Slovenije, ki so ju obravnavali in dopolnili na seji predsedstva, izhajata iz odločitve, da je ZZB NOV Slovenije enotna, samostojna in nestrankarska organizacija na območju Slovenije, povezuje pa združenja udeležencev narodnoosvobodilne vojne. Svoje člane spodbuja, da se na podlagi svojih zgodovinskih izkušenj dejavno vključujejo v življenje in razvoj svojega kraja, občine, republike in jugoslovanske skupnosti. Pri tem pa se zavzema za polno enakopravnost ter politično, gospodarsko in kulturno suverenost slovenskega naroda. To priznava tudi drugim v Jugoslaviji, s katerimi mora biti sodelovanje urejeno po dogovorjenih načelih. Programska načela poudarjajo še, da pomeni nekdanjim aktivnim udeležencem NOV svoboda, mir, varnost ter blaginja družbe in posameznikov najvišje vrednote, saj so strahote vojne med njimi terjale največji krvni davek. V zvezi z vrednotami NOB je v dokumentih zapisano, da si bo organizacija prizadevala za realno in objektivno zgodovinsko ovrednoteno oceno narodnoosvobodilnega boja in se zavzemala, da bi vrednote NOB spoznali, cenili in sprejemali sedanji rodovi in jih posredovali bodočim tako, da bi pozitivno sooblikovale ljudi kot

člane sodobne demokratične skupnosti.

Seveda programska načela in statut vključujeta tudi tiste naloge, ki so za borce glede na njihovo starost tudi najbolj pomembne in pereče, se pravi skrb za njihovo zdravstveno, socialno in ekonomsko varnost. Statut tudi opredeljuje članstvo v organizaciji. Član je lahko vsak državljan SFRJ s stalnim prebivališčem na območju republike Slovenije, ki je bil udeleženec narodnoosvobodilnega boja, ki je vojaški vojni invalid, ki je v domovini ali tujini podpiral narodnoosvobodilno gibanje, ki je bil zaradi udeležbe v narodnoosvobodilni vojni ali ker je podpiral narodnoosvobodilno gibanje v zaporu, taborišču, deportiran ali na prisilnem delu, ki je v zaporu, taborišču, internaciji, deportaciji ali na prisilnem delu s svojim vedenjem in delom zavzemal za uresničevanje ciljev narodnoosvobodilnega gibanja, ki se je zunaj domovine bojeval v oboroženih enotah proti fašizmu ali pa je družinski član padlega borca, če uživa pravice družinskega invalida. Vsi ti postanejo člani organizacije, če se vpišejo v eno od osnovnih organizacij, to pa so združenja borcev NOV. Ta se potem povezujejo v občinske organizacije združenj borcev, medtem ko zveza združenj borcev NOV Slovenije združuje organizacije občin in posebnih družbenopolitičnih skupnosti.

Precej široka razprava pa se je na seji razpredla v zvezi stališč predsedstva ZZB NOV Srbije o sporu v jugo-

slovanski borčevski organizaciji zaradi odziva slovenskih borcev na nekatere izjave predsednika srbske borčevske organizacije Mihaila Švabića. Slovenski člani predsedstva ZZB NOV Jugoslavije so namreč poročali o razpravi na zadnji seji tega predsedstva. Člani republiškega predsedstva pa so imeli pred sabo tudi pismo predsednika predsedstva ZO ZZB NOV Jugoslavije Rista Džunova, sklepe predsedstva z zadnje seje in sklepe predsedstva RO ZZB NOV Srbije v podporo ravnanju njegovih predstavnikov na omenjeni seji (Mihailo Švabić jo je namreč predčasno zapustil) ter fotokopije več člankov iz Politike in 4. jula o odnosih med predsedstvi borčevskih organizacij Slovenije in Srbije oziroma stališčih Mihaila Švabića. Po krajši razpravi so v zvezi s tem odobrili nastop svojih članov zveznega predsedstva na že omenjeni seji. S tem, ko niso vztrajali pri pobudi o uvrstitvi pisma slovenskega republiškega odbora na dnevni red, so prisluhnili pozivom in mnenjem večine navzočih članov predsedstva, ki so menili, da bi obravnavanje pisma obremenjevalo delo zveznega borčevskega predsedstva in odnose med borčevskimi organizacijami. Hkrati pa je bilo predsedstvo republiškega odbora mnenja, da je pobuda zveznega borčevskega predsedstva o pogovoru med delegacijama obeh republiških organizacij ZZB NOV pri predsedniku predsedstva ZO ZZB NOV Jugoslavije izgubila vsak smisel. Nastopi tovariša Mihaila Švabića in odmevi v Politiki, Četrtem julu in drugod, nena- zadnje pa tudi sklepi predsedstva RO ZZB NOV Srbije, so prepolni nadaljnjega neargumentiranega obtoževanja, žalitev in celo diskreditiranja posameznih članov zveznega borčevskega predsedstva iz naše republike. V takšnih razmerah pa srečanje, niti ka-

Vzdrževanje spominskih obeležij NOB

Skupščina občine Ljubljana Vič-Rudnik je sklenila samoupravni sporazum z 48 zainteresiranimi organizacijami o prevzemu skrbi za varstvo, vzdrževanje in obnavljanje spominskih obeležij revolucionarnega gibanja NOB, za več kot 200 spominskih obeležij z območja občine Ljubljana Vič-Rudnik. Organizacijam, ki so podpisale sporazum so na programsko volilni skupščini ZZB NOV Ljubljana Vič-Rudnik slovesno podelili listine o prevzemu skrbi za spominska obeležja NOB na območju viške občine.

Okusno izdelano umetniško grafiko akademskega slikarja Janeza Kovačiča je iz rok predsednika skupščine občine Ljubljana Vič-Rudnik Petra Vrhunca in predsednika odbora podpisnikov druž-

benega dogovora o spominskih revolucionarnega gibanja, NOB in socialistične izgradnje Franca Svetica prejelo 13 predstavnikov osnovnih šol, 4 predstavniki srednjih šol in 21 predstavnikov delovnih organizacij.

Skrbniki spominskih obeležij NOB in iz prve svetovne vojne so se obvezali, da bodo redno skrbeli za lepši videz okolja, posebno ob praznikih, da bodo urejali nasade, zelenice in skrbeli za obnovo napisov in druga manjša kamnoseška dela.

Obsežna akcija ima za cilj, da se v teh težkih časih še poglobi negovanje tradicij NOB kot temelj vzgojnih procesov med mladimi in da se trajno obvarujejo in negujejo vsa spominska obeležja in pomniki revolucionarnega gibanja.

Miloš Rutar

Trinajsti kongres ZSMJ

...bo v Ljubljani

Sedaj je odločeno – 13. kongres ZSMJ bo v Ljubljani, in sicer od 25. do 27. maja letos v Cankarjevem domu. Kako je do tega prišlo?

Na ZSMS za Bežigradom so se januarja, ko je bil čas za prijavo kandidature gostitelja, odločili, da to storijo. Poleg njih so kandidirali še mladinci iz Beograda in Novega Sada. Na seji odbora za pripravo kongresa, ki je bila v Beogradu v začetku marca, pa so vendar prednost za pripravo kongresa dali prav Bežigradčanom. Ti ob kongresu ponujajo še celo vrsto spremljajočih dejavnosti, ki so jih obljubili organizirati. Seveda bo o celostni podobi kongresa odločal organizacijski odbor, gostiteljstvo pa zahteva, da se v prevzeti obveznosti naši mladinci čimbolj izkažejo.

Z. D.

kršnokoli nadaljevanje razprave ne more imeti nobenih pozitivnih učinkov.

Predsedstvo RO je sprejelo odstop tovariša Franca Hočevarja kot člana ZO ZZB NOV Jugoslavije. Menilo je namreč, da ima vso pravico zavarovati svoje osebno do-

stojanstvo pred žalitvami, podtikanja in namigovanja. Pri tem pa je posebej poudarilo, da v celoti podpira stališča Franca Hočevarja, kot jih je doslej zagovarjal na zveznem odboru ZZB NOV Jugoslavije.

R. Z.

Mihailo Švabić

Kaj sem hotel povedati

Iz obsežnega gradiva o sporu v borčevski organizaciji sem izbral značilne odstavke – naj si jih preberejo bralci časopisa TV-15.

Že tri leta se na skoraj vsaki seji zveznega odbora ZZB NOV in njegovega predsedstva, ne glede na to, kaj je na dnevnem redu, sistematično

Ker sta Mihailo Švabić in predsedstvo ZZB NOV Srbije v zvezi s sporom o borčevski organizaciji trdila, da nimata enakih možnosti za predstavitev svojih stališč, smo se v uredništvu TV-15 odločili predlagati Mihailu Švabiću, naj na kratko zapiše, kar je hotel povedati. Odzval se je z zapisom, ki ga objavljamo.

napada politiko SR Srbije, republiškega odbora ZZB NOV Srbije in mene kot njegovega predsednika, največkrat prek tovariša Franca Hočevarja – delegata iz Slovenije.

Vsaki se je izkazalo, da gre za izmišljene povode in neutemeljene obtožbe.

Moram se braniti pred napadi iz seade.

Od teh enkratnih napadov se je prešlo na organizirano, dolgotrajno gonjo, v katero so bili

pritegnjeni vsi organi ZZB NOV v državi in del javnosti. Cilji, metode in sredstva so ostala enaka.

Za povod je bila vzeta ocena o pojavu separatizma, ki jo je bilo predsedstvo RO ZZB NOV Srbije sprejelo 2. februarja 1990 v času najhujših neredov in stavk na Kosovu.

Ta ocena se je glasila:

»Drama na Kosovu je nevarna zarota separatističnih sil v Jugoslaviji in tistih na Kosovu. Očitno je, da so se separatistične sile združile in da organizirano in načrtno delujejo tako na Kosovu kot v drugih delih Jugoslavije.«

Na to se je predsedstvo RO ZZB NOV Slovenije odzvalo z obtožbami v dveh smereh. Prvič z obsodbo izrednih ukrepov in obtožbo politike na Kosovu kot represije s katero si Srbi žele podrediti Albance. Pri tem pa ni omenilo, da so to politiko in izredne ukrepe za obrambo integritete SR Srbije, s tem pa tudi Jugoslavije, sprejeli predsedstvo SFRJ, skupščina SFRJ, odobrila pa so jih vsa politična vodstva. (Komu v prid je bilo takšno stališče?).

Drugi del obtožbe se je nanašal name kot predsednika RO ZZB NOV Srbije s trditvijo, da lažno predstavljam slo-

venska stališča o Kosovu, da s tem razpihujem nacionalno sovraštvo in da globoko sovražim slovenski narod.

Te umazane obtožbe pod vsakršno kulturno ravniyo so obrazložili z golo trditvijo, da sem v svoji razpravi na predsedstvu ZZB NOV Srbije »očital Sloveniji, da ji gre glavna krivda in odgovornost za razdor v Jugoslaviji in za krvave dogodke na Kosovu«. Niso navajali mojih besed, ker bi se videlo, da v dveh stavkih, ki sem jih takrat spregovoril, nisem niti omenil Slovenije, niti SR Slovenije, niti kakšne ustanove iz Slovenije, nobene osebe iz Slovenije. Preprosto, ni šlo za Slovenijo.

Prav tako ni bilo nobene takšne besede, kot je »krivda«, niti »odgovornost«, zato torej niti Slovenije. Ni bilo besede »kri«, ne »krvavi dogodki«, torej tudi ne »odgovornosti Slovenije za krvave dogodke na Kosovu«.

Torej sta edini argument in ves temelj napada name osebno in na politiko Srbije na Kosovu izmišljena od začetka do konca.

Republiški odbor ZZB NOV Srbije je ocenil, da bi bila vključitev teh obtožb v dnevni red zveznega odbora škodljiva.

RO jih je zavrnil in ponudil izhod z naslednjim stališčem: »Zaradi razmer, kakršne so, je nujno potrebna enotnost borčevske organizacije, pa tudi odkrit dialog o vseh skupnih vprašanjih, ki so pomembna za nadaljnji demokratični razvoj družbe.«

Takšno ponudbo za pogovore brez vseh vnapijšnjih pogojev in brez omejitev je predsedstvo ZZB NOV Slovenije grobo zavrnilo v svojem drugem pismu. Naše stališče je ocenilo kot »plaz protislovnih in zmedenih navedb... ki niso omembe vredne«. Ponovili so vse obtožbe in jih objavili pod geslom »vztrajamo«. Da bi ustvarili vsaj nek dokaz, so se sklicevali na navedek iz Dela, ki kot moje besede navaja:

»Separatisti na Kosovu s severozahoda naše države ne dobivajo samo pomoči, pač pa gre za enotno in do potankosti načrtovano akcijo. Natanko je bilo določeno, kdo in kako bo prekinil 14. kongres ZKJ ter kdo in kdaj bo začel oboroženo vstajo v pokrajini.«

Ta novica netočno povzema vsebino moje intervjuje, dodana pa je še zemljepisna oznaka »severozahod naše države«, česar nisem rekel. In v tako oblikovani novici Slovenija ni omenjena. Torej neresnična trditev, da sem Slovenijo obtožil za kri na Kosovu ni bila povzeta po Delu. Ostate le, da si jo je izmisлил nekdo v predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije, dru-

gi pa so jo, ne da bi jo preverili, vzeli za resnično.

S to omejitvijo pa ne name-ravam niti za las zmanjšati krivde slovenskih separatistov. Separatizem je v Sloveniji zelo močan in na družbeno političnem prizorišču zelo aktiven. Ali je to treba dokazovati? Mislim, da ne. Zelo pa bi podcenjeval inteligenco in organizatorske sposobnosti separatističnih šefov, če bi jim verjel, da ne sodelujejo s separatisti v drugih krajih države.

Ali sploh kdo verjame, da med Cankarjevim domom in Starim trgom ni prav nobene zveze? Ali sploh kdo verjame, da so najnovejši neredi na Kosovu po naključju izbruhnili prav v času razbijanja 14. kongresa ZKJ? Ali sploh lahko kdo verjame, da »Zagalava« letala po naključju lete z ranjenci na progi Priština-Zagreb-Ljubljana? Iz vsakodnevnih poročil bi lahko v neskončnost našteval podobne dogodke z vprašanjem, ali temu sploh lahko kdo verjame? Vztrajam pri trditvi, da so separatisti vseh barv tesno povezani med sabo.

Naj spet poudarim, da nisem omenil ne Slovenije ne slovenskega naroda.

Potem je prišla seja predsedstva ZZB NOV Jugoslavije, kjer se je zgodilo nekaj nezasi-lšanega, z večino glasov je bil zagrešen politični delikt, ker je bilo ZZB NOV Srbije in njegove-mu predsedniku onemogoče-

no odgovoriti na monstrozne obtožbe, ki so se dva meseca neovirano širile po vsej državi.

Kakšne bodo posledice tega za enotnost ZZB NOV bomo še videli.

Predsedstvo ZZB NOV Srbije je ta dogodek na seji predsedstva ZZB NOV Jugoslavije obsodilo in v peti točki sklepov zapisalo:

»Predsedstvo republiškega odbora ZZB NOV Srbije z zaskrbljenostjo ugotavlja, da vodstvo ZZB NOV Slovenije že dalj časa ne samo ne nasprotuje, temveč se celo solidarizira z negativnimi separatističnimi težnjami slovenskega državnega in partijskega vodstva, kar utege imeti tragične posledice za obstoj Jugoslavije.«

Znova se je oglasilo predsedstvo ZZB NOV Slovenije in ne da bi umaknilo kaj od neresničnih trditev, sklenilo, da ne bo več polemiziralo s Mihailom Švabićem (samo polemiziralo in samo z njim?), ker je to kontraproduktivno. Če je bila gonja torej kontraproduktivna, bo iz tega povzelo kakšne konsekvence? Glavni tožilec tovariš Franc Hočevar je resda odstopil, vendar ne zaradi lažnih obtožb, temveč zato, ker je »užaljen«.

Tovariši iz predsedstva ZZB NOV Slovenije bi morali oceniti, ali bo to dovolj za zacelitev ran.

Koristen dialog med strankami leve

Nedavno srečanje nekaterih strank leve znotraj Delovne skupnosti Alpe-Jadran konec prejšnjega meseca v Ljubljani, je bilo zelo zanimivo iz več vidikov. Če se je še pred srečanjem marsikdo spraševal ali je bilo takšno srečanje sploh potrebno, češ Delovna skupnost Alpe-Jadran, katere delo se je doslej zadovoljivo odvijalo predvsem na ravni vlad in vladnih teles posameznih regij, je predvsem delovna skupnost in naj takšna tudi ostane in drugič ali ne gre pri tem sestanku morda celo za določeno sektašenje, je celotni potek srečanja na takšne in drugačne pomisleke odgovoril negativno. Srečanje je namreč pokazalo, da je znotraj delovne skupnosti Alpe-Jadran, za katere so se praktično vsi razpravljali na srečanju izrekli, da naj tudi še v naprej ostane predvsem delovna skupnost in so tudi njeno dosedanje dejavnost in usmeritev vsestransko podprli, vendarle dovolj protora tudi za razprave in sodelovanje na ravni strank in da so takšna srečanja lahko koristna tudi za samo delovno skupnost. Res pa je tudi, da je dal prostor, ki ga zajema Delovna skupnost Alpe-Jadran, temu srečanju predvsem geografski okvir, med tem ko celotna razprava ni ostajala samo v tem okviru, ampak je bila naravnana izrazito evropsko. Skratka, kot je v zaključni besedi poudaril Vojko Venišnik – stranke leve so se na tem srečanju pokazale kot izrazit inštrument graditve evropske arhitekture. Pri tem pa je bilo zlasti poudarjeno dvoje. Da, prvič, v okviru prihodnjih integracijskih procesov v Evropi ne bi smelo priti do delitve Evrope na bogate in revne in drugič, da so v okviru Alpe-Jadran stranke leve zainteresirane predvsem za takšno enotnost, ki prek najširše izmenjave mnenj in mišljenj vodi k reševanju skupnih problemov. Najbrže tudi ni slučajno, da se v teh dimenzijah in okvirih vse bolj pogosto zastavlja tudi vprašanje vloge in mesta strank leve ter potreba njihove prenove. To je v polni meri prišlo do izraza tudi na tem srečanju.

Druga zanimivost srečanja strank leve znotraj Delovne skupnosti Alpe-Jadran pa je v tem, da se prav v okviru te delovne organizacije le kažejo določene možnosti za stike in sodelovanje tudi med tistimi strankami leve, ki so še do pred kratkim odklanjale kakršne koli kontakte, da o možnostih za sodelovanje sploh ne govorimo. Prvi korak v tej smeri je treba pravzaprav videti že v obisku delegacije koroške socialistične stranke na čelu s predsednikom stranke in namestnikom koroške deželne vlade dr. Petrom Abrozyjem pri ZKS-

SDP v Ljubljani in v pogovorih med obema delegacijama, saj je znano, da so prav avstrijski socialisti doslej dosledno odklanjali sodelovanje s komunističnimi strankami.

Čeprav je šlo za izrazito informativni obisk in izmenjavo mnenj, predvsem pa za seznanjanje s političnimi spremembami v Sloveniji, je korak naprej že v tem, da je do obiska sploh prišlo, prvi pogovor med obema strankama pa so dali tudi izhodišče za nadaljnje obojestranske analize, tako da ne gre izključiti možnosti, da bi v prihodnje lahko prišlo do določenih oblik sodelovanja. Je pa socialistična stranka Koroške za zdaj še zelo previdna in se tudi ni udeležila srečanja strank leve v okviru Alpe-Jadran. Vsekakor je srečanje strank leve v Alpe-Jadran že po udeležbi preseglo pričakovanja, saj se ga je udeležilo 17 delegacij socialističnih, socialdemokratskih in komunističnih strank iz posameznih regij Italije, Avstrije, Madžarske in Jugoslavije. Iz Jugoslavije poleg sklicatelja srečanja ZKS-SDP še delegacija ZKH-stranke demokratičnih sprememb, ZK Bosne in Hercegovine, Socialistična zveza Slovenije in SZDL Hrvatske. Srečanja pa se od povabljenih niso udeležili Demos, Socialistična stranka sosrednje Štajerske, čeprav je najprej udeležbo obljubila in pa socialisti Bavarske. Pri tem ne gre spregledati dejstva, da je večina strank, ki so na srečanju sodelovale, odločilno zastopanih tudi v vladah in predstavniških telesih regij odkoder so prišle.

K uspehu ljubljanskega srečanja je vsekakor prispevalo tudi to, da je bila tema srečanja – prispevek strank leve h krepitvi miru, sožitja in vsestranskega sodelovanja v delovni skupnosti Alpe-Jadran, očitno dovolj splošna, da je privabila veliko število strank, hkrati pa je bila tudi politično dovolj sprejemljiva, da so se za isto mizo lahko znašli predstavniki socialističnih strank in komunističnih partij, čeprav vemo, da so, kot je bilo že prej rečeno, na primer avstrijski socialisti sodelovanje s komunisti doslej dosledno odklanjali, poleg tega pa tudi to, da srečanje ni predvidelo nikakršnih obvezujočih sklepov, niti kakršnekoli institucionizirane organizacije strank v okviru Alpe-Jadran. Ob tem, da bo Delovna skupnost Alpe-Jadran gotovo še naprej ostala predvsem delovna skupnost, njeno delovanje pa se bo odvijalo kot doslej predvsem na ravni vlad in vladnih organov – to je brez dvoma tudi pravilno – nastaja tako v tem prostoru tudi dovolj novih možnosti za sodelovanje tudi na ravni strank – za zdaj strank leve, v prihodnje pa

mogoče še na širši osnovi. To bi lahko postalo koristno dopolnilo dosedanjim že utečenim oblikam sodelovanja v okviru Alpe-Jadran, še zlasti, ker je mogoče tako uveljaviti širši, čeprav neformalni dialog tudi med strankami, ki delujejo na tem območju in jih pri njihovem sodelovanju ne omejujejo večkrat toga pravila uradnih pogajanj. Kot je pokazal že prvi sestanek v Ljubljani, je pobud dovolj. Celotno, da so morali na prvem sestanku formirati posebno komisijo, ki bo iz predloženih predlogov določila temo in kraj prihodnjega srečanja. Čeprav ZKS-SDP ni bila edini pobudnik srečanja strank leve znotraj Delovne skupnosti Alpe-Jadran, ji vendarle gre priznanje, da je prva realizirala že staro pobudo in tako ustvarila pogoje za novo kvaliteto sodelovanja med strankami v tem prostoru. To se pokriva z njenim prizadevanjem za vzpostavitev novih stikov in poglobljanja starih, tako da so mimo zelo uspelega srečanja strank leve v okviru Alpe-Jadran, doslej že utrdili stike z več socialističnimi in socialdemokratskimi strankami zlasti na Bavarskem in v Italiji. Možnosti za to pa so se seveda odprle šele z njeno notranjo prenovo ter z njenim stališčem do ZK Jugoslavije pa tudi s spremembo imena.

zz

Ali se zgodovina ob Baltiku ponavlja: Protest zoper sovjetski pritisk na ozemlja ob Vzhodnem morju.

Križev pot na Baltiku

Množične demonstracije in bliskovite akcije, to je vsakdanja podoba v sovjetskem notranjepolitičnem življenju. Toda, odločilno področje v boju na vseh frontah so postale sovjetske baltske republike. Vedno globlji razcepi povečujejo napetost med etničnimi večinami in rusko manjšino ter s tem onemogočajo akcije za omilitve položaja.

V Litvi, katere parlament je zavrnil zahtevo sovjetskega predsednika Mihaila Gorbačova in predsednika vlade Nikolaja Rižkova, da mora preklicati 11. marca letos sprejeti odlok o neodvisnosti Litve, se pripravljajo na gospodarsko vojno s SZ in čakajo na zahodno podporo. Vse tri baltske države se zavedajo, da utegnejo biti brez zahodne podpore njihova prizadevanja za neodvisnost zaman. SZ je dolgo časa odlašala z gospodarsko prisilo in čakala, da bo parlament v Vilniusu pristal na zahtevo o obnovitvi stanja, kakršno je bilo pred 10. marcem letos, nakar bi se začeli pogovarjati, ne pa pogajati, kakor zahtevajo Litvinci.

Latvija je v prvi polovici aprila dobila novo komunistično partijo, neodvisno od sovjetske partije, s čimer je bil končan razcep v partijskih vrstah na vsem Pribaltiku. Geslo ustanoviteljev nove partije je: neodvisnost partije in oцепitev Latvije od SZ! Latvijska komunistična partija je ena najstarejših na svetu, ustanovljena je bila leta 1904. Sedanja kriza je najostrejša v 86 letni zgodovini partije.

Do razcepa je prišlo na nacionalni in socialni osnovi, kajti razcep je nastal med člani v mestih in na podeželju, kjer živijo večinoma Latvijci. »Stara« partija je takoj izvolila svojega konzervativnega ideologa Alfreda Rubiksa za novega predsednika partije. To je Letonec, zagovornik tradicije, po kateri se je Latvija že prej razlikovala od svojih dveh pribaltičskih sester. Boljševiki so imeli že na začetku podporo v enem delu letonskega prebivalstva. Latvijski strelci so varovali Lenina v palači Smolny, Latvijci so imeli dobre položaje v administraciji, letonski tovariši mlajše generacije pa so bili zanesljiva opora konzervativnega politbiroja. Za narodno zavedne Latvijce je to pravcata travma.

Zdaj je kocka padla, pa čeprav je v novi, samostojni partiji, le ena tretjina vsega članstva. Ruski delavci so z opozorilnimi stavkami zaostri položaj, nakar je litvanski parlament vsaj za nekaj časa pokazal veliko mero pripravljenosti na kompromis in za izvedbo referendumu, o katerih so prihajali glasovi iz Moskve. Za tem pa je predsednik parlamenta Vytautas Landbergis v Vilniusu, na zborovanju pred 300.000 rojaki pribil, da ne bo nikoli pristal na razveljavitev odloka o neodvisnosti Litve. Pri tem je segel nekoliko v zgodovino in prikladal spomin na svobodnega kneza Gediminas.

Rodovnik kneza Gediminas krasi danes izložbe številnih knjigarn v Litvi. To je bil zadnji litvanski knez, ki se ni dal krstiti in branil svojo državo pred nemškim viteškim redom, pred germansko kolonizacijo in pokristjanjenjem. Njegov vnuk je postal kristjan in povezal Litvo s Poljsko ter jo popeljal na drugačno pot, kakor je bila tista, po kateri sta krenili Latvija in Estonka. Vsem pa je ostalo v zavesti prepričanje, da so potomci praprebivalcev iz teh krajev.

V 13. stoletju je bila Litva samostojna država in se kasneje razvila v veliko silo – ko je veliki knez Jagiello postal poljski kralj. S personalno unijo je nato dobilo prevlado poljsko plemstvo. Litva je postala poljska, med tremi delitvami Poljske pa je vsakokrat prišla pod rusko nadoblast. Po ruski revoluciji leta 1905 je bila Litva prvo ozemlje v ruskem cesarstvu, ki je zahtevalo avtonomijo.

V nasprotju z njimi pa Estonci in Latvijci pred koncem 1. svetovne vojne niso sodelovali pri ustanavljanju države. V severnih provincih Vzhodnega morja je bil »svet vse do 19. stoletja v redu«. Brene, ki ga je nosila Litva pa je bilo takšno, da je vplivalo tudi na potek sedanega dramatičnega boja za svobodo te pribaltičske republike. Poljska je sanjala o nekdanjem skupnem kraljestvu in

nasprotovala samostojni Litvi. Maršal Pilsudski je bojkotal odločitev Zveze narodov in ni hotel priznati Litve, temveč je zasedel njeno glavno mesto Vilnius (po poljsko Wilno, po nemško pa Wilna). Poljska okupacija je očitno za vselej porušila odnose med nekdanjima partnerjema.

Prva svetovna vojna je terjala od treh majnih pribaltičskih narodov milijon človeških življenj, prinesla jim je najrazličnejše okupatorje in nepretrgane politične viharje. Potem ko so zavezniške sile priznale njihovo neodvisnost in jih septembra leta 1921 sprejele v Društvo narodov, je nastalo zanje olajšanje.

Te izkušnje silijo predstavnik tih pribaltičskih držav, da imajo svoje priznanje s strani zahodnih sil za odločilni faktor svojega političnega preživetja. Litva je poslala svoje emisarje po svetu, da bi pojasnjevali njena stališča. Upanje temelji na spoznanju, da večina zahodnih držav ni priznala sovjetske aneksije pribaltičskih držav leta 1940. To naj bi pomenilo, da te države še vedno obstojijo kot pravni subjekti. Ker pa nimajo svoje lastne državne organizacije, se ne morejo pogajati!

V tistih dveh desetletjih, ko so bile neodvisne, so tri baltske države izvedle agrarno reformo in zboljšale kmetijstvo. Postale so pomemben izvoznik kmetijskih pridelkov, živinoreja pa je stabilizirala plačilno bilanco. Tega kasneje niso mogle ponoviti. Še posebej napredne pa so bile mlade baltske republike pri svojih zakonih o manjšinah. Estonska ureditev je bila »vizitka za vstop v svet svobodnih narodov.« Še dolgo po koncu 2. svetovne vojne je bila ta zakonodaja marsikomu za zgled!

Za tem je bil na vrsti trojni šokantni val pritiska in uničevanja: leta 1940. SZ, nato pa Nemci in znova SZ, kar je opozorilo tri republike na krhkost njihovega obstoja. Samo mala Latvija je izgubila med vojno pol milijona ljudi, eno četrtino svojega prebivalstva! Na njihovo mesto so sovjetske oblasti naselile že v prvem letu vojne pol milijona novih prebivalcev, večinoma Rusov, ki so ustanavljali velika podjetja, politični jez, ki je zadrževal baltsko željo po svobodi.

Pravijo, da je tragična sprememba v odnosih med Mihailom Gorbačovom in baltskimi republikami v tem, da so vnuki stalinistične kolonizacije danes znova mobilizirani na ruski notranji fronti v boju proti baltskemu gibanju za samostojnost. Vcepili so jim zavest, da so, tako kakor nekdanji njihovi očetje, osvoboditelji in prijatelji baltskih narodov in da bodo to tudi ostali. Popuščanja ni pričakovati, še posebno ne potem, ko je litovski parlament odločno zavrnil zahtevo predsednika Gorbačova in premierja Rižkova.

f. l.

Koliko časa bodo zdržali Ravnikovi sindikati? Za tržno gospodarstvo in večjo socialno varnost

Katero vprašanje se opazovalcu zastavi najprej ob razmišljanju o prvem kongresu Zveze svobodnih sindikatov Slovenije? Kako bodo uspešno prenavljali sindikalno organizacijo stari sindikalni funkcionarji? Kako naj se dejansko ločijo od starih navad in slabosti? To je bilo tudi najpogostejše vprašanje, ki so si ga mnogi zastavljali v času sindikalnega kongresa.

Nekaj poudarkov iz Ravnikovega govora:

»Zavrnilo smo ideološko zablodo, češ, da delavec kot upravitelj oziroma soupravitelj družbenih sredstev nosi odgovornost za rezultate svoje organizacije – da je kriv tudi za stečaj; toda odločitve za razvoj, za tehnologijo, za organizacijo in poslovanje niso v njegovih rokah!«

★ ★ ★

Rekel je: »...da je prav ta sindikat s svojim tvornim prispevkom k ustavnim spremembam uveljavil pravico do svobodnega organiziranja sindikatov in s tem neposredno omogočil sindikalni pluralizem in organizacijsko ter akcijsko svobodo sindikalnega združevanja, brez vsakršnih zakonskih omejitev...«

★ ★ ★

»...Zagotovil si je (sindikat op. nov) pravico nastopanja v parlamentu kot predlagatelj zakonov, aktov in ukrepov, kadar gre za socialni ekonomski in materialni položaj delavcev. Prav ta sindikat je tudi zahteval, da se politika umakne iz podjetij...«

★ ★ ★

»...sindikalna organizacija je začela proces kolektivnega pogajanja. Do podpisa kolektivne pogodbe pa ni moglo priti, ker ne pristaja mo na ponižujočo vrednost izhodiščnega osebnega dohodka, ki nam jo ponuja Gospodarska zbornica Slovenije, to je 300 DEM...«

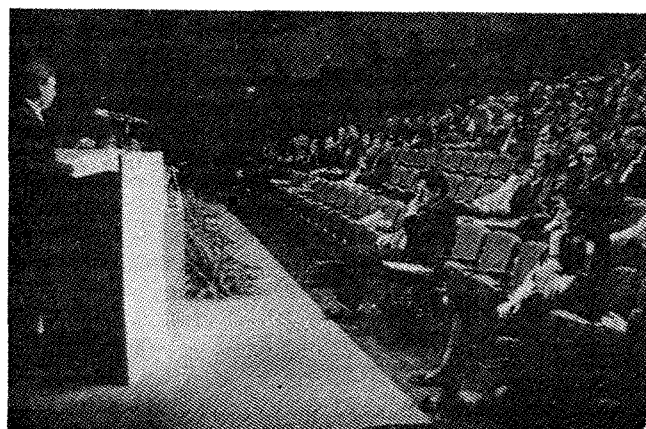
Kongres je začel Miha Ravnik kot dvanajstega in zadnjega v vrsti dosedanjih kongresov pod kapo Zveze sindikatov Slovenije. Prav tako pa ga je z zahvalnimi in obljubnimi besedami tudi končal – vendar že kot novi predsednik novega sindikata (in novega – prvega kongresa).

Nekateri so dogajanje na kongresu napovedovali že precej vnaprej in slutili, da bo na njem zmanjkalo časa za resnejše vsebinske napotke in za nove strokovne prijeme.

V dveh dneh nakopičeni magnetogrami kažejo zanimivo podobo: največ in najdlje so med seboj razpravljali sindikalni profesionalci. Drugi so se skoraj praviloma oglašali le na kratko in če so imeli kakšno

si vseobsegajoče krojili prihodnost organizacij. Danes postaja vse bolj neizpodbitno dejstvo, da se bodo tudi nadstrankarske organizacije (in sindikati med njimi), morale nenehno in sproti preverjati sredi nenehne spremembe in demokratične družbe. Dinozavri bodo nepreklicno izumrli. Ali bodo obstali in zaživeli novi sindikati pod taktirko Mihe Ravnika, pa bomo videli že v bližnji prihodnosti. Saj je pričakovati težje »runde« v premeščanju in preorganiziranju slovenskega gospodarstva, pa tudi v bolj nemilostnem dokazovanju, katerim gospodarskim organizacijam in podjetjem ni rešitev.

»Zame gre, za moje znanje, delo in pravičnost«. To je bil nekakšen moto prvega kongre-

idejo, ki je »vsekala mimo« že domenjenega, so bili odpravljeni s »strokovno razlago«.

Zanimivo, kongres je terjal razbremenitev gospodarstva in s tem osebnega dohodka zaposlenih, kar naj bi dosegli z racionalizacijo državnega aparata in tudi z zmanjševanjem dajatev za vojsko ter nerazvite...

V tako resnih časih, s tako resnimi problemi, se zdi, da bo takšen sindikat, pa naj si tudi nadene novo ime, le stežka stregel potrebam delavcev v zvezi s tehnološkimi viški, z vprašanji glede novih iskanj v območju lastnine in kapitala, glede odnosa do odločitev vlade, glede vprašanj solidarnosti...

Veliko se je govorilo o nadstrankarskem značaju novih sindikatov. »Živi bili, pa videli«, bi rekli naši južni bratje.

Minevajo časi, ko so kongre-

sa Svobodnih sindikatov. Gotovo, zame, zate in za nas gre! Kako in kaj pa bo z nami, bomo morali najprej pogledati v sindikatu podjetja. Tam bomo morali prelamljati prve korake zoper lažno solidarnost, zoper medvedjo zaščitenost lenuhov, bleferjev in nesposobnežev. Tam bomo morali razčiščevati tudi z ocenjevanjem tega, koliko bi lahko in morali opraviti v osemurnem delovniku – za razliko od tega, kolikor dejansko opravimo za redno plačo danes.

Glede tega pa, v kolikšni meri so iluzija samostojni sindikati, kot je na primer novinarski, ki je bil ustanovljen pred dvema mesecema, so mnenja deljena. Vsaj kar zadeva ožja vprašanja dela na temeljih stroke in kakovosti – meni celotna novinarska srenja – je samostojni sindikat sploh edina prava možnost.

B. Ž. J.

Čeprav bi pričakovali, da bodo na volitvah in v času pred njimi kljub prevladujočim političnim poudarkom stopili v ospredje tudi pereči gospodarski problemi in napotki, kako jih odpraviti, se to ni zgodilo. Opozicijske stranke so si sicer nabirale glasove tudi in predvsem tako, da so kazale na komuniste kot na krivce za zavrženo gospodarstvo, sebe pa prikazovale kot nosilce prave demokracije in zagovornike tržnega sistema, vendar s kakim izdelanim programom gospodarske preobrazbe niso nastopile.

Sicer pa tudi stranka, ki je zdaj (še) na oblasti, v času predvolilnega boja ni mahala oziroma ni mogla prepričljiveje nastopiti z argumenti gospodarske učinkovitosti, ker aktualna gibanja – tako politična kot ekonomska – zvečne niso bila v prid volilni agitaciji. Partija na zvezni ravni je očitno v razsulu, slovenska stranka demokratične prenovе je iz nje izstopila in s svojim izstopom še pospešila osamosvojitve zvez komunistov v drugih jugoslovanskih republikah.

Kot nekakšna samostojna, prepričljiva sila – edina z jasno začrtanim in tudi kolikor toliko dosledno resničevanim programom – se je zunaj vpliva partij in njihovim medsebojnim zdraham navkljub v lanskem letu kolikor toliko avtoritativno uveljavila Markovičeva zvezna vlada. Pravi čudež je, da se je v vse splošni jugoslovanski anarhiji sploh lahko ohranila. Prebrisanemu malemu možu z večnim nasmeškom, a nesporno diplomatsko spretnostjo, je za zdaj uspešno krmari med črmi nacionalnih in medrepubliških razprtij, z nekaterimi učinkovitimi reformnimi potezami kolikor toliko paralizirati gospodarski paralelni sistem in hegemonistične težnje Miloševićeve Srbije, uspelo mu je z nekaterimi koncesijami (predvsem z izboljšanjem življenjskih razmer pripadnikov civilistov), da uresničevanje svojega reformnega programa pridobiti armado.

Kljub še nekaterim drugim težavam, kot je na primer s številnimi stavkami ogrožen socialni mir in še zlasti uporno in nemirno Kosovo, kot eno žarišč nestabilnosti, je tvorcem in uresničevalcem reformne politike z Markovičev na čelu uspelo tuje upnike, Evropsko skupnost in svetovno javnost prepričati, da so obstoječe težave prehodnega značaja in da so v Jugoslaviji v teku družbenopolitični in gospodarski procesi, ki vodijo v demokracijo,

gospodarsko stabilnost in vpostavitve pravnega reda, ki bo omogočil spoštovanje pravic človeka oziroma državljanov.

Tako so bile vzpostavljene razmere za uresničevanje pogojev, ki jih za odplačevanje in najemanje kreditov v tujini postavlja Mednarodni denarni sklad kot predstavnik tujih posojilodajalcev. Med te pogoje sodi predvsem dosleden boj proti inflaciji, ki se je zlasti proti koncu minulega leta nesluteno razbohotila in se je šele zdaj nekoliko umenila, v ta namen pa so bili potrebni koreniti omejevalni ukrepi na področju posojilodajne politike, predvsem dosledno omejeno tiskanje denarja. Semkaj sodi tudi omejitev plasmana bančnih sredstev, ki je spriču zaostrene nelikvidnosti (ki je v veliki meri posledica finančne nediscipline) povzročila burne reakcije v gospodarstvu in – kot odmev – pripravljenost vlade za delno popuščanje pri restrikcijah na tem področju.

Pomanjkanje denarja (ki je na posled vendarle dvignilo njegovo ceno) je poleg zavoženih spravilo v težave tudi marsikatero zdravo podjetje. Podaljšal se je seznam godnih za stečaj ali vsaj za sanacijo. V časih, ko je aktualno vprašanje, kaj storiti z družbeno lastnino oziroma, katerega lastnika ali lastnike ji zagotoviti, se množijo kritike, da ponekod (brez skritih namenov, ali pa tudi s špekulativni nagibi) prehiteva jo z odločitvami za likvidacijo oziroma stečaje podjetij, namesto da bi le-te omogočili, da se prestrukturirajo. Prizadetim v prid pa je treba povedati, da so njihove prenapete odločitve za stečaj neredko posledica dejstva, da republika nima oziroma do nedavnega ni imela programa za prestrukturiranje gospodarstva in prekvalifikacijo s tem sproščene delovne sile. Sredstva iz zveznega programa za te namene so prepičla, da bi jih kaj ostalo za Slovenijo, kjer – vsaj doslej je bilo tako – socialni problemi niso tako pereči kot v manj razvitih predelih države.

Gospodarska reforma z vsemi ukrepi in posledicami je spravila na površje stare, podedovane in tudi nove težave. Že nekaj let je usihajoča kupna moč (kot posledica stopnjevanja inflacije) po zamrznitvi osebnih dohodkov in omejitvi potrošniških posojil povsem paralizirala prodajo in proizvodnjo. Zaloge rastejo in v vse večjem obsegu vežejo že tako primanjkujejoča obratna sredstva. Po mnenju izvoznikov je močno preocenjeni konvertibilni dinar

spodbuja uvoz in zmanjšuje izvoz, posameznikom (ki pač to zmorejo), pa omogoča ugodno menjavo dinarjev v tuje valute in nakupe blaga in celo živil po ugodnejših cenah v bližnjem zamejstvu. Ni čudno, da v izvozno usmerjenih podjetjih, ki so za devize, pridobljene s prodajo izdelkov v tujini, deležni prenizke dinarske protivrednosti, vztrajanje pri neustreznem menjalnem tečaju ocenjujejo kot hudo napako Markovičeve vlade. Tem bolj, ker tako stanje spodbuja nikoli potešene apetite uvoznikov, povzroča odliv že tako osiromašene domače kupne moči v tujino in še pogloblja že tako kritično nelikvidnost v gospodarstvu.

Povedati je treba, da vztrajanje zvezne vlade pri precejšnjem tečaju ni morebiti posledica nje trme ali, denimo, kaprice, marveč da je eden temeljev Markovičevega reformnega programa, ki bi se podrl kot zgradba iz kart, če bi marka namesto sedem dinarjev, pri nas (kot bi bilo ustreznejše) veljala, denimo, deset dinarjev. Uvozniki so to na posled sprevideli in se zdaj v spodbudo opešanemu izvozu namesto za spreminjanje tečaja zavzemajo za zvišanje izvoznih spodbud in za nadaljnje razbremenjevanje gospodarstva tako na izvozni kot še zlasti uvozi strani.

Preden se je poslovila dosedanja republiška vlada, je – v pričakovanju sprememb po volitvah – sicer opazno popuščala njena dejavnost, vendar pa je – tudi na pritisk delegatov v skupščini – pred odhodom še poskrbela za znižanje nekaterih prispevkov in dajatev, za pomoč z ugodnejšimi posojili podjetjem, ki jih je najbolj prizadela srbska blokada in za oblikovanje javnih skladov s sredstvi nekdanjega razvojnega dinarja (ki so se poprej dodeljevala podjetjem po pogosto subjektivnih merilih).

Vlada se torej poslavlja, novo – naj bo sestavljena tako ali drugače – pa čakajo podedovane in iz njih nastajajoče nove nemajhne težave, predvsem brzdanje vsesplošne nelikvidnosti in vzpostavljane finančne discipline v razmerah, ko bodo vzporedno potekali procesi preoblikovanja družbene lastnine, upajmo, v prid zavarovanja družbenega imetja in interesov narodnega gospodarstva ter še zlasti interesov malega človeka. Temu bo treba, kot kaže, v okviru prepotrebne socialnega programa ob hkratnem uveljavljanju tržnega sistema posvetiti kar največjo pozornost.

Nande Žužek

Kako naj bi družba ravnala z invalidi

Opozorila in zahteve invalidskih organizacij

V Sloveniji jih je 140.000, skupaj z njihovimi družinami pa celo 500.000. V volilni tekmi niso nastopili s svojo posebno listo, kandidirali pa so posamezni člani invalidskih organizacij. Od vseh tistih, ki so si prizadevali za njihove volilne glasove, za zaupanje, da bi lahko v slovenskem parlamentu v občinah in mestu odločali v imenu invalidov, so terjali, da upoštevajo tudi njihove osnovne zahteve, ki izhajajo iz specifičnih potreb invalidov.

Zahtevali so, da se pri reševanju gospodarske in politične krize, ob prehodu na tržno gospodarstvo, ob preureditvi družbenih dejavnosti in uvedbi javnih financ ne poruši doslej

dosežena raven socialne varnosti in zagotovi enakopraven položaj invalidov na trgu delovne sile.

Terjajo tudi, da v Sloveniji sprejmemo temeljna načelna izhodišča za bodoči razvoj invalidskega varstva. Vsi predlagatelji zakonskih sprememb naj potem ta načela dosledno upoštevajo, kar velja tudi za vse oblikovalce in predlagatelje nacionalnih programov na različnih področjih.

Nujno je tudi formalno priznanje pomembne družbene vloge in ureditev statusa invalidskih organizacij, ne le kot humanitarnih in interesnih združenj občanov, temveč tudi kot izvajalcev posebnih social-

nih programov za invalide in njihovih pooblaščenih predstavnikov; zato naj državni in drugi organi, ki pripravljajo programe, zakone ali druge ukrepe s področja življenja in dela invalidov, obvezno vključijo invalidske organizacije v priprave in se z njimi posvetujejo o vseh fazah sprejemanja, menijo invalidi.

Zavzemajo se, naj bi dobil Koordinacijski odbor invalidskih organizacij Slovenije status nevladne organizacije, s katero se bodo dolžni konzultirati parlament, vlada ter drugi državni in upravni organi ob oblikovanju in urejanju politike invalidskega varstva v Sloveniji.

Opozarjajo na nujnost, da se

ohrani namembnost sredstev Loterije Slovenije za dejavnost invalidskih organizacij. Ob spremembah zakona o igrah na srečo naj se ne spreminja, oziroma razširja namembnost loterijskih sredstev.

Menijo, da bi moral izvršni

svet republike Slovenije oblikovati odbor za dekadno OZN za invalide (kot integralni vladni organ za področje invalidskega varstva). Državna uprava pa naj jasno opredeli svoje odgovornosti in naloge v zvezi z invalidskim varstvom. Prav tako naj se obvezno zagotavlja finančna sredstva za te namene v proračunih države oziroma v javnih financah. Stroške za invalidsko varstvo je nujno potrebno na novo opredeliti. Določijo naj se različne davčne olajšave, oziroma oprostitve davčnih in drugih družbenih obveznosti na vseh ravneh za invalide in invalidske organizacije. To naj bi veljalo tudi za posameznike, podjetja in institucije, ki darujejo finančna sredstva, predmete in nepremičnine v korist invalidov ali invalidskih organizacij, da bi bili za tako ravnanje stimulirani.

Koordinacijski odbor invalidskih organizacij Slovenije

(vanj so vključene: zveza slepih, zveza slušno prizadetih, društvo mišično obolelih, društvo paraplegikov, društvo multiple skleroze, zveza društev za pomoč duševno prizadetih, zveza društev invalidov, zveza društev cerebralne paralize, zveza društev civilnih invalidov vojne ter zveza za rekreacijo in šport invalidov), je tudi mnenja, da mora novi slovenski parlament oblikovati neko stalno parlamentarno telo, ki bo sooblikovalo in nadzorovalo udeležanje politike invalidskega varstva v Sloveniji.

Invalidi skratka menijo, da je na njihovem področju socialnega in zdravstvenega varstva, predvsem pa na področju njihovega integriranja v normalno življenje, še veliko za storiti, zato bodo od izvoljenih delegatov tudi terjali, da upoštevajo njihovo mnenje ter tudi konkretne predloge.

B. Ž.

Politkomisar Sime zbira in komentira

Načrtovani pokol?

V obširnem intervjuju beograjski Dugi je član predsedstva SR Srbije Mihalj Kertes alias Mihaly Kertesz (srbski Madžar ali madžarski Srb, kakorkoli že hočete) med drugim izjavil: »Ni neznan obveščenim ljudem, da je kompletno srbsko vodstvo na čelu z Miloševićem bilo pripravljeno, da 6. oktobra 1988 odide v Novi Sad in tam izgubi življenje z nami vred... Moja družina in jaz smo dolžniki Miloševiću za življenje... Avtonomaši so nam že bili pripravili klavnico za rešitev svojih zahtev, prav tako kot je to storil Ceausescu v Romuniji!«

Ker ne sodim med »obveščene ljudi«, me je močno presenečila Kertesova javna obtožba, da je takratno pokrajinsko vodstvo (po Kertesu »avtonomaši«) pripravljalo kar klavnico borcev »protibirokratske revolucije«. Milošević takrat ni odšel v Novi Sad in je vso »revolucijo« daljnjsko upravljal iz varnega Belegrada...

Ker je po še veljavni (toda vedno manj upoštevani) ustavi SFRJ samo njeno predsedstvo pooblaščenost izredno stanje, sem pričakoval, da bo vso zadevo pojasnil spoštovani Raif Dizdarevič, ki je takrat predsedoval jugoslovanskemu predsedstvu. Toda le-ta se ni oglasil, čeprav bi se po mojem mnenju moral...

Na strahovito obtožbo pa se je oglasil (seveda ne v tisku dežel, kjer je zmagala »protibirokratska revolucija«) 27. marca Nandor Major, takratni predsednik predsedstva SAP Vojvodine, ki je istčasno v predsedstvu SFRJ nadomeščal obolelega člana tega organa Radovana Vlajkovića.

Nandor Major zatrjuje, da predsedstvo SAP Vojvodine ni predsedstvu SFRJ predla-

onarjev«, kot zdaj na vse pretege trobežlja neutrudni Kertes, ker za nekaj takega po nedvoumni besedah Nandorja Majorja sploh ni bilo potrebe...

Bodi že kakorkoli. Kertes se je po uspešni »jogurtovi revoluciji« zavalil v fotelj člana srbskega predsedstva in bo tam spričo takih hvalnic Miloševiću še dolgo sedel... Ker se sedaj Kertes ukvarja s kolonizacijo Srbov in Črnogorcev na Kosovu (piškavi rezultati kažejo, da mu posel ne gre prav od rok), najbrže zaradi pomanjkanja časa še ni utegnil zanikati pisanja Nandorja Majorja...

Že otrokom sodijo

Med februarskimi demonstracijami na Kosovu so občinska sodišča izrekala zaporne kazni kar po tekočem teku. Samo v enem tednu so kaznovali okrog 200 Albancev.

Svojski rekorder med kaznovanimi je vsekakor 90-letni Azem Dekaj iz vasi Koriše v občini Prizren, ki je bil med desetimi »najbolj napadalnimi udeleženci v sovražnih demonstracijah v Prizrenu in okoliških vaseh«. Starec je odsedel 60 dni, sodišče pa je poskrbelo, da mu bo nekoliko lažje v zaporu s tem, da je na enako zaporno kazen obsodilo tudi njegova sinova 56-letnega Sadrija in 53-letnega Shaipa.

Kaznovanje starca z zapornim je vzbudilo ostro negotovost, kar je seglo do srca kosovskim sodnikom. V veliki vni, da bi občutno zmanjšali povprečno starost obsojencev, so začeli kaznovati - otroke!

Večernji list je 20. marca poročal: »Občinski sodnik za prekrške v Peči je 45-letnega učitelja osnovne šole Moša Pijade Zeqirja D. Ibraja iz Ja-

vić, spričo takega sojenja vam je zagotovljeno hitro avanžiranje v službi!

Mene pa je sram, da živim v državi, za katero sem se iskreno in pošteno boril, v kateri že otrokom sodijo iz političnih razlogov!

Potemnela podoba

Donedavna so bivšega predsednika predsedstva SFRJ Raifa Dizdarevića veličali kot »skromnega, poštenega in visokomoralnega človeka ter politika«.

Ta idilična podoba pa je iznenada močno potemnela, za kar sta se močno in sila učinkovito potrudila tehnika sarajevski AS in beograjski Student. Kako je do tega prišlo?

Bivšega bosanskohercegoveškega velikaša Hrvoja Ištuka je s politične scene odpihnila afera Agrokomerc. Po dolgem molku pa je Ištuk, meneč, da so jo drugi udeleženci afere prepoceni odnesli, le spregovoril. V nekaj intervjujih sarajevskemu AS je razkril doslej neznan ozadje afere Agrokomerc, ki je do temelja pretresla bosanskohercegovo republiko.

Govorec o pomembni vlogi Raifa Dizdarevića v tej aferi, je Ištuk uredništvu Asa predlagal, da se naj podrobno pozanima, zakaj je bil prepovedan beograjski Student št. 3. od 16. februarja 1989. Pravzaprav je bil Student najprej zaplenjen, zatem pa spet dan v prodajo, vendar z belo (prazno) drugo stranjo. Kdo in pod kakšnimi pogoji je kupoval od predsedstva Bosne in Hercegovine na obroke (brezobrestni kredit) gospodinske aparate, umetniške slike in drugo?

Kaj je odkril AS? Da je bil beograjski Student zaplenjen, nato pa ponovno tiskan z belo drugo stranjo, ker je v prvi

Pisec nadalje očita Raifu Dizdareviću nepotizem, samovoljo, zlorabo položaja za razne mahinacije, skrb za svoje brate in njihove otroke, skratka cel roženkranc hudih obtožb.

Zatem je sledil nepričakovani vrh zapleta kot v starih klasičnih grških tragedijah. Asov novinar D. Česović je namreč poiskal ambasadorja Svetozarja Starčevića, ki je presenečenemu novinarju kratko dejal: »Jaz tega pisma nisem napisal. Slišal sem celo, da sem lastoročno podpisal to pismo, vendar trdim, da to ni moje. Nikoli nisem videl integralnega teksta, vendar so mi posamezniki povedali, kaj vse v njem piše. V zvezi s tem lahko samo rečem, da vse to drži, vendar pa so še mnoge hujše stvari!« Tako ambasador Starčević.

Kolikor sem mogel ugotoviti, se Raif Dizdarević še ni oglasil...

Ob tem naj spomnim še na drobno zanimivost. Ko je Raifu Dizdareviću potekel mandat v jugoslovanskem predsedstvu, so predstavniki družbenopolitične smetane v Fojnici, kjer si je Dizdarević blizu tega mesta postavil lepo hišo, predlagali, da se spoštovani Raifa Dizdarevića odlikuje - z redom junaka socialističnega dela!

Ta predlog sem pred časom že komentiral, takrat navedeni argumenti pa držijo še danes. Podoba Raifa Dizdarevića pa je medtem močno potemnela...

Trening na Avali

Velika in združena Srbija je 28. marca nadvse svečano proslavila (izjema je bilo Kosovo, ki nima razloga za slavo) Dan državnosti SR Srbije. Dnevnik pa so o tem sila različno pisali.

Tako je zagrebški Vjesnik objavil le prvo polovico Tanjugove vesti, da je v Beogradu na grob Neznane junaka na Avali Slobodan Milošević, predsednik predsedstva SR Srbije položil venec in v knjigo vtisov napisal, da Srbija izkazuje čast Neznane junaku na svoj prvi Dan republike, ponosna na svojo preteklost in priprčana v svojo prihodnost, ki jo je krepko vzela v svoje roke dokončno in za vselej.

Splitska Slobodna Dalmacija pa je objavila le drugi del Tanjugove vesti, da je po polaganju venca Milošević pregledal častno četo Jugoslovanske ljudske armade.

Ljubljansko Delo je korektno objavilo popolno Tanjugovo vest.

Beograjska Politika, po Miloševiću naš najboljši list, pa je dogodku posvetila kar dve strani in jih opremila kar s petimi velikimi fotografijami. Tako je na prvi strani objavila tudi zanimivo podrobnost, da je Milošević položil venec, ko je vojaški orkester igral himno Hej Slovani, medtem ko je pregledal častno četo med zvoki svečane koračnice.

Tako je bil predsednik srbske republike prvi med predsedniki ostalih jugoslovanskih republik deležen visokih časti, ki so po še veljavnem protokolu določene le tujim državnim poveljarjem in predsedniku jugoslovanskega predsedstva!

Ali je to prvi rezultat še ne povsem pojasnjene sestan-

ka Milošević-Kadijević in nove »Enotne cordiale« (srčnega sporazuma), ki se je spletla med Srbijo in JLA? Nekateri komentatorji so namreč celo dopustili možnost, da je Milošević početje na Avali nekakšen uvod, ki bi se lahko kaj kmalu spremenil v generalno za vso državo...

Da gre za novo os Srbija-JLA nekateri komentatorji vidijo tudi v dejstvu, da so na propadlem plenumu ostanka jugoslovanskega cekaja ostali samo predstavniki srbskih in črnogorskih komunistov ter kompletna delegacija JLA, v kateri je bil tudi generalpokovnik Stevan Mirković, znan Miloševićev prijatelj.

Pri tem ne gre zanemariti Mirkovićevo izjavo v beograjski Dugi: »Za nas, vojaške voditelje, bi bilo lažje in bolj smotno, če bi imeli za vrhovnega komandanta enega človeka. Seveda takega, ki bi bil deležen zaupanja vseh Jugoslovancev.«

Po dosedanjih beograjskih merilih, kdo je dober Jugoslov in kdo ne, seveda prihaja v poštev predvsem le Srb...

Zato se povsem strinjam z izjavo generalpokovnika Ivana Dolničarja na seji predsedstva Slovenije, da je »JLA vse manj jugoslovanska in ljudska«.

Nad prve slovenske zares svobodne, demokratične in tajne volitve pa je legla olivnozelen senca, kar ni ušlo niti opazovalcem in komentatorjem zunaj Slovenije.

Tako 10. aprila sarajevske Večernje novine ugotavljajo, da nad slovenskimi volitvami vendarle visi temna senca, ki jo ponazarjajo uniformirani oficirji na čelu z Veljkom Kadijevičem in srbski politični prvak Slobodan Milošević.

Dražen Budiša, predsednik hrvaške liberalne stranke (HSL) in član Koalicije narodnega sporazuma, pa pravi, da ga volilni rezultati v Sloveniji niso presenetili. Kritizira pa JLA, ki se je tik pred slovenskimi in hrvaškimi volitvami vmešavala v notranje zadeve obeh republik in tako v dobršni meri izgubila jugoslovansko legitimacijo, saj se je uvrstila na stran politike Slobodana Miloševića.

Vaš Sime

Pometamo pred svojim pragom

Delegati so dobili imena

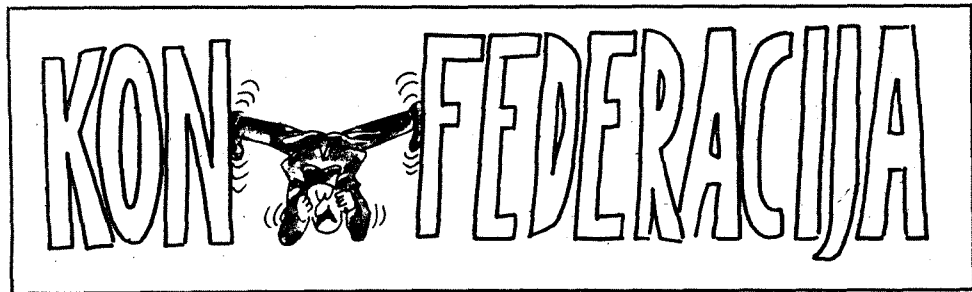
Kdor si je natančno ogledal imena delegatov, ki se bodo poslej v družbenopolitičnem zboru slovenske skupščine cufali za svoj prav, si je gotovo rekel: sami profesionalci. Osebnosti. Ljudje, ki jim je bila politika doslej kruh, ljudje, ki imajo ime tudi izven svojih ozkih strokovnih krogov in jim še ni mogoče meriti političnih pack. Časnikarji so rekli preprosto - no, pa naj mi sedaj kdo pove, katerega bom lahko spustil, naj bo rekel karkoli že. Nič več ne bo mogoče zamahniti z roko, češ ta pa ni odkril Amerike, vse to so naredili že ostali Kolumbi. Opozicija, kakršnakoli že bo, si bo, upamo, znala izboriti svoj prav. Da bo pretežen barometer vzdušja strankarska pripadnost, je logično pričakovati, pa naj si mnogi sedaj na vse kripelje prizadevajo vtisniti bodoči skupščini pečat nadstrankarska. Tudi če bodo stopili skupaj in bog daj, da bi znali, bomo ljudje poslej govorili: moji so uspeli, tvoji pa pogoreli.

V našo skupščino se torej selijo osebnosti. Nič več ne bomo imeli opravka z bolj ali manj podkovanimi anonimneži, ki smo jim doslej kar vseprek lepili vzdevek delegat tega ali onega zbora. Je moralo biti že kaj hudo posebnega, da se je kakšen z imenom in priimkom tudi sam znašel pred očmi javnosti. Tako nam tudi ni bilo težko dokazati, da je pri nas vsak zase še kako pameten, kolektivno smo pa neizmerno neumni. Tudi očitkov, češ da smo vsi krivi, ni bilo težko kovati, četudi se je že doslej vedelo, kdo je tako hotel in zakaj so ostali popustili, še zlasti kadar so zmagovali vplivni, ker ostali niso bili dovolj seznanjeni.

Nove in stare osebnosti prinašajo s seboj mnoge zagate. Službe jim bodo morale biti kos, od strojepiske do strokovnjaka. Najverjetneje se v slovenski skupščini ne bo moglo več dogajati, da so pisali, kaj je kdo za govornico rekel bolj za skupščinske arhive, kot zato, da bi se lahko delegat, kadar mu hoče kdo pripisati kaj, česar ni rekel, branil s papirjem v roki. Če je politika poklic, če te lahko stane glavo, potem drugače kot s strokovno asistenco preprosto nihče ne bo hotel delati. Uprava, ne le skupščinska, bo za nove čase trd oreh. Lahko si še tako govorimo, katera od političnih funkcij je bolj ali manj pomembna, češ predsednik predsedstva dela le to in to, ve se, kaj lahko vlada, kje je skupščina glava vsega, morebitne krize bo treba prevetrili tako, da bo življenje teklo naprej. Za to pa imamo državno upravo. Poskrbeti bo torej treba, da bo sposobna, strokovna, za svoje delo plačana. Če bomo bruhali ogenj in žveplo na vse, kar zna pisati in brati, ne bomo videli Evrope.

Demokracija je torej izziv, ki se ga bodo lotile osebnosti. Ker marsikateri volilec ni prišel na svoj račun, bo še toliko bolj pomembno, kako se bo odrezala opozicija. Pomerili so se mnogi, prebilo se je devet strank. Osem se jih bo moralo navaditi, da je tudi politika prišla na tržišče in da je ideja blaga, ki ga volilec kupi ali pa ne. Ideja zato, ker ni dobila dovolj glasov, ni mrtva. Kako uspešni bodo tisti, ki jo širijo, je odvisno od njih samih in od večine, ki se zaveda, da mora ščititi manjšino. Tako kot Slovenija zase po volitvah mirno reče, da že živi demokracijo, četudi se bomo morali nanjo šele navaditi, velja tudi za opisana pravila. Prav nič nas ne bi smelo presenetiti, če se bomo kljub temu, da je 70 do 80 odstotkov strankarskih ciljev identičnih, nekaj časa podili za škandali in škandalčki, saj so tudi ti del igre, ki se ji reče demokracija. Ali kot pravi stara anekdota iz rajne kraljevine, ki je prišla v analo zaradi neljube dogodivščine enega izmed manjšinskih predstavnikov v tedanji skupščini: »Povedal bom svoje, četudi je dvorana prazna. Zapisnikar piše, torej bo zgodovina vedela.«

Jelka Zupanič

galo uvedbe izrednega stanja v Vojvodini. Če pa je to predsedstvo vendarle o tem razpravljalo, je storilo brez prisotnosti zakonitih predstavnikov SAP Vojvodine, torej brez vednosti in proti volji »avtonomaškega« vojvodinskega vodstva.

To je bilo 6. oktobra 1988. Naslednjega dne je Nandor Major odstopil, ne da bi to od njega kdorkoli zahteval, vključno z demonstranti. Popoldne navedenega dne je pred očmi javnosti odsotopilo tudi predsedstvo pokrajinskega partijskega vodstva. Nandor zaključuje svojo izjavo s trditvijo, da tako imenovan »avtonomašem« torej očitno ni bilo, da bi participirali pri »oblasti« v pogojih, ki so že takrat vladali v SR Srbiji. Nandor Major še dodaja, da naj bralci sami presodijo o vseh Kertesovih trditvah. Posebno še o primerjavi s Ceausescujem.

Karizmatičnemu Miloševiću torej le ne gre pripisovati zasluge, da je preprečil izredno stanje v Vojvodini in s tem tudi že načrtovano klanje »protibirokratskih revoluci-

blanice pri Peči kaznovati z globo 25 dinarjev, ker je njegova dvestna hči Albume-na prekršila javni red in mir!

Kot je ugotovilo sodišče - sodil je sodnik Zoran Sinčetić - je 13. marca v Jablanici pred miličniško kolo no prekršila zakon, ko je dvignila dva prsta v znamenju črke V. Oče Ibraj je na sojenju zanikal njeno dejanje, vendar je krivdo dokazala priča Sveto Blagojević. Po našem zakonu namreč starši odgovarjajo za svoje otroke, ki še niso dopolnili 14 let.

Sodniku Zoranu Sinčetiću iskreno čestitam za izredni pogum, ki ga je pokazal z obsodbo dvestne deklice zaradi političnega izgreda! Istočasno se pa kosovsko sodstvo prav nič ne zgane, ko Kecman in člani njegovega Božurja S Kosovega Pclja javno zahtevajo orožje za borbo proti Albancem!

S to obsodbo si je Sinčetić zagotovil vidno mesto v sicer sila razgibanem kosovskem sodstvu, čeprav bi si nemara zaslužil tudi vpis v Guinnessovo knjigo rekordov. Le tako naprej gospod Sinčeti-

(zaplenjeni) izdaji objavil tekst ambasadorja Svetozarja Starčevića o mahinacijah takrat povsem nedotakljivega Raifa Dizdarevića.

Kaj je takšnega napisal Svetozar Starčević, da je bilo treba prepovedati študentsko glasilo? Pod naslovom »Mahinacije predsednika SFRJ« v besedilu med drugim piše (navajam): »... Tako je Raif Dizdarević, predsednik predsedstva SFRJ leta 1982 (takrat je bil Dizdarević predsednik bosanskohercegoveškega predsedstva, pripomba Sime) »kupil« po smešno nizki ceni brez licitacije (kar je nezakonito) sliko »Zidno znamenje« (22.702,55 din), pralni stroj znamke Olympic (8.628,00 din), barvni televizor (29.335,65 din), vse plačljivo v 15 enakih obrokih po 4.007,05 dinarjev. Potem sledi spisek kar 32 inventarnih predmetov: prevleka (180x190) za francosko posteljo, tobačna doza, akvarij, zavesa za jedilnico, vzglavniki, namizne svetiljke, kozarci za viski, šampanjec, limonado (skupno 60 kosov), telefon ATA-3 C...«

Obisk v mestinjskem Vitalu

Frupi plačuje grehe drugih

Mestinjske sokove bodo pili Avstrijci in Italijani, po njih kanijo seči tudi Čehi, Poljaki, jih bodo spoznali še Arabci?

V šestdesetih letih, ko je bilo kakršnokoli omenjanje nerazvitosti bogokletno dejanje in so se prav ti nerazviti, od Sotle, Kolpe do Brkinov, brezplodno in hrope dvigovali in užaljeno dokazovali svoj delež pri osvoboditvi domovine (ki so jim ga sicer vsi in s pompom in ustrezno patetiko tudi priznavali), je v Mestinju zrastle takorekoč iz nič majhna tovarna, ki so ji nadeli ime Sad-sok, potomka poprejšnje iz Kostrivnice. To nerazvitosti sicer ni odpravilo (na politično-ekonomskem zemljevidu sploh ni obstajala!) je pa pomenila zametek nečesa novega, če ne drugega, vsaj pobožne želje za prihodnost, ki naj bi bila, tako je bilo rečeno, svetla, vsekakor pa povsem brezmadežna.

Brezmadežnosti se Mestinjani še sedaj otepajo kot hudič križa. Mestinjska sadnopedelovalna industrija, ki vse bolj postaja samostojni gospodarski subjekt, neodvisen od nekdanjih gospodarjev Hmezada in Slovina, s katerima je bil dolga leta usodno povezan, se zaradi grehov v preteklosti samoočiščuje.

Vitalovo poslovanje je bilo vse tja do leta 1985 naravnost katastrofalno, posrečilo se jim je namreč tisto, kar bi bilo tudi z načrtovanjem skoraj nemogoče: firma je imela skoraj toliko izgub, kolikor je bila njena vrednost, zadolženost pa je presegala dvakratno vrednost!! Grozilo je, da se bo barkača potopila kot kamen!

Dobili so sanacijskega upravitelja, Zvonka Murglja, za razsuto firmo prav gotovo zelenca, na pomoč je priskočila šmarska občina, roko je ponudil Slovin. Vsem je bilo jasno, da bo sanacija trajala lep čas, vsekakor pa najmanj štiri leta. Ni bilo ustreznih kadrov, kaj šele obratnih sredstev.

Vital plava proti toku

Ljudje so bili besni. Vodilni nemočni. Krivci so se izgubili kot kafra. Že naslednje leto so močno bolna pljuča Vitala dobila nekoliko več kisika, leto 1987 pa je že pokazalo, da je bila odločitev pravilna. Minuli dve leti sta to še potrdili: Vital se je znebil izgub, pogumno zlezel na splav in krenil proti toku.

Mestinjski Vital bo že dolgo čutil neodgovorno ravnanje nekdanjih »poslovnih struktur«, ki so ga pripeljale na rob propada...

Zaradi obupnega reševanja firme je velik del bremena obvisel na osebnih dohodkih, ki so, milo rečeno, skoraj tako katastrofalni, kot je bil svoje dni položaj Vitala. Slepila ni: to je davek nekdanji zavoženi politiki.

Sedanje težave so povsem značilne težavam sleherne delovne organizacije. Gre za visoke obremenitve gospodarstva, pomanjkanje sleherne akumulacije, neporavnane obveznosti, k temu pa še prištevajo ogromne vsote, ki jih je treba odšteti za grehe minulega poslovanja.

Klub vsemu Zvonko Murgelj meni, da so začetne težave takorekoč že presežene in da so pogumno krenili v nov razvojni cikel.

»Vlagali smo v opremo (v letu 1988 smo investirali precej denarja v kvalitetnejšo predelavo sadja, kar je naš osnovni program, zgradili smo koncentrador), izvedli nekaj manjših rekonstrukcij v proizvodnji sokov... Zdaj, ko so končno vendarle ustvarjeni osnovni pogoji, je prišel trenutek, ko se bo treba spopasti za tržišče. Izdelati moramo natančen marketinški program za obvladovanje trga, doseči moramo še več izvoza — z izvozom v preteklem letu smo, mimogrede, zelo zadovoljni —, ki predstavlja v strukturi celotnega prihodka okoli 26 odstotkov, predvsem na nemškem in ameriškem trgu, kamor prodajamo izključno jabolčne koncentrate.

Na domačem trgu so zadeve zapletenejšje. Nam podobnih predelovalcev je na jugoslovanskem trgu okoli osemdeset, neglede na to pa nam je, s pomočjo Slovinove trgovinske mreže, uspelo prodajati naše proizvode takorekoč od Jesenic do Djevdjelije.

In zdaj nastopi na odru balkanske krčme protagonist: Srbija. Tjakaj so Vitalovci prodali skoraj dvajset odstotkov svojih proizvodov, po Cankarjevem domu pa je antibirokratska revolucija pokazala zobe in dogajanje naroda se je preselilo še med FRUPI-jeve steklenice. Prodaja se je v novembru lani popolnoma ustavila. Letos marca so iz Mestinja sicer poslali v Srbijo prvo skromnejšo pošiljko sokov, vendar ta lastovka, kljub navezavi stikov, še ne pomeni tudi pomladi.

Vsaka slaba stran ima tudi dobre učinke: Vitalovci so začeli iskati nova tržišča. Najprej doma, potem v sosednji republik. Sokov v tujini, razen koncentratov, zaradi visokih cen ni mogoče plasirati, čeprav so dobili zanje gomilo najvišjih priznanj, predvsem za jabolčni sok iz domačih kozjanskih, izredno kvlitetnih jabolč. Na vsakoletnem vinskem sejmu v Ljubljani se to praviloma redno dogaja! Vhodne surovine so predrage, dajatve previsoke, v Avstriji so sokovi znatno cenejši.

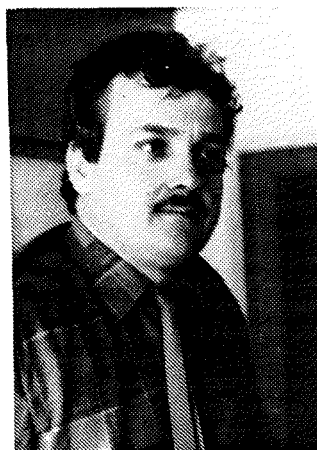
Jamrarija je jalov posel. V tem času, tudi zaradi omenjenih vzpodbud, so v Vitalu naredili precej stvari. Postopoma so ukinili programe, ki niso donosni, preusmerili so se na takoimenovano nepovratno embalažo, purpack, v sodelovanju s firmo ELOPAK iz Norveške. Ob klasičnem, osnovnem soku, že omenjenem jabolčnem soku so pred nedavnim izdelali še dva: mango v kombinaciji z jabolko in pasionko, tema pa dodali še različico, jabolčni bistri sok. V začetku aprila

so prišli na trg trije novi sirupi, tokrat prvič na jugoslovanskem trgu, v purpack embalaži: limonin in pomarančin ter zgoščen jabolčni sok. Pri zadnjem velja zapisati, da gre za napitek, ki ne vsebuje nikakršnih dodatkov sladkorja ali konzervansov in je povsem naravna pijača!

FRUPI, okroglolični deček, sinonim za kvaliteto

Z blagovno znamko FRUPI se je vse skupaj pravzaprav začelo. Slovenci so Vitalovce iz Mestinja najprej spoznali po smehljajočem, rdečeličnem dečku, ki je s slamicco srkal sok (škoda, da se sličica, zaščitna znamka, ki je bila izjemno privlačna, ne pojavlja več), obsoteljski kolektiv pa si želi, da bi se mali zadovoljnej vse bolj selil čez mejo. Z majhnimi koraki, vendar neumorno, mu vse bolj izgrajujejo dokončno podobo.

»FRUPI mora začeti osvajati svet,« nekoliko metaforično komentira dogajanja v razvojnem procesu Zvonko Murgelj. »Zdaj smo prodrli tudi v Kanado, vendar le s koncentratom FRUPI. Dejstvo pa je, da doslej nismo imeli embalaže, ki bi bila za tujce zanimiva in predvsem

Zvonko Murgelj: »Doslej nismo imeli embalaže, ki bi bila za tujce zanimiva in predvsem privlačna!«

tako malo. Ta tropina, ustrezno predelana, lahko postane zelo koristna in iskana surovina za hranila in gnojila, ob vsem tem pa še iskano izvozno blago. V Mestinju so se odločili, da v predelavo investirajo okoli 800.000 do milijon DEM, to pa naj bi se izplačalo v šestih letih. Investicija, ki ima za seboj že pripravljen program, vsak čas pa bo narejena tudi finančna konstrukcija, je že predložena ustreznim republiškimi institucijam, računajo pa tudi na denar iz sklada za manj razvite. Opremo jim bo dala (v dolgoročni najem) neka švicarska firma, z ELOPA-

na pa se kar širi, modernizira, same novotarje... in kaj imamo mi od tega...?!«

Gnev. Vprašujoči obrazi. Stimulacijo je vzel vrag. Nerazviti sicer niso več nerazviti, solze pa jim tudi ne tečejo od sreče.

Murgelj seveda vse to ve in je vsega že sit. Ve tudi, da je izhod le v modernizaciji, izvozu, pocenitvi proizvodov, v lastnem denarju, ki jim ga drugi ne vrnejo. Krog je sklenjen. Država ne zahtevna, požrešna... Nenehno obljubljeni ljudem boljše čase je Sizifov posel. Pridnost in postopne kadrovske izboljšave kaplja v morje. Ljudje hočejo rezultate zanje. Takoj.

»Takole bi dejal: recimo s starimi 'pomagaj si sam in bog ti bo pomagal'. Prodaja nam je v zadnjih treh mesecih porastla za dvajset odstotkov. Obetavno. Plačila kasnijo. Manj obetavno. V minulemu letu smo odplačali pretežni del dolgov, ki so nam jih nakopali z brezvestnim poslovanjem drugi. To je vzpodbudno tudi za prihodnje osebne dohodke in ni hudič, da se ne bi spremenilo v najkrajšem času. Če naš in moj optimizem razširim še na dobro domačo letino, kar glede na dosedanje razmere ni brez podlage, imamo vse možnosti, da ljudem damo, kar jim po pravici gre,« išče izhode Zvonko Murgelj, ki svojih ljudi ne mi-

Nov up: iz doypackov v nove, količinsko različne purpacke, privlačnejše za oko!

privlačna. Realsocialističnih predstav se je seveda težko otresti. S purpackom se bodo stvari bistveno spremenile. Nekaj ponudb je že odromalo preko meje. Bistveno je torej, da smo odpravili temeljno dilemo: kvaliteta sokov mora biti adekvatna tudi embalaži!

Z natančnejšim proučevanjem trga smo se odločili, da bomo začeli naše sokove ponujati v deželah vzhodne Evrope in na bližnji vzhod, kjer so še neobdelana tržišča. Zgoščen jabolčni sok, ki ga odlikuje nesporna kvaliteta, bo že letos na policah avstrijskih in italijanskih trgovin. Prva testiranja pri njih so pokazala, da ni ovir za takšen posel.

Prelivanje krvavega potu zaradi grehov nekdanjih »menagerjev« je sicer dejstvo, pa je kljub temu v pripravi nov razvojni program, ki se ga bodo razveselili zlasti ekologi.

Pri predelavi sadnih sokov je posebno poglavje problem odpadkov, tropin, ki jih ni

KOM pa se dogovarjajo za še en polnilni stroj za pakiranje minikomponent purpackov (od 2 dcl do 0,5 l), s katerim bodo zamenjali dosedanja program polnjenja sokov v doypackih.

V okviru vzdrževalnih del nameravajo še letos rekonstruirati enegetski del proizvodnje (vložek cca 150.000 DEM mora biti vrnjeno v treh letih!).

In kaj pravi mestinjski delavec? Prestregli so me pred vrati.

»Nas slikajte, povprašajte, nas, ki imamo bedne plače, ki delamo skoraj zastoj, tovar-

slji pustiti na cedilu, čeprav po svoje sit hudič, včasih že kar grozečih besed.

Mestinjčani bodo letos zmetali v sadne mline okoli 5500 ton jabolč, kakšnih sto ton ribeza in nekaj manjših količin drugega sadja, s čimer bi, ob do kraja izkoriščenih kapacitetah, nateklo nekako tri milijone in 500.000 l sadnih sokov in sirupov FRUPI.

Če se bo smehljajoči deček s slamicco in okroglimi, rdečimi ličci kdaj spet povrnil (in prav bi bilo) na FRUPI-jeve sokove iz Vitala v Mestinju, naj bo srečen še zaradi česa drugega, ne le zaradi odličnega soka!

Milenko Strašek

Ob obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda

Osvobodilna fronta ni samo program, je življenje

Josip Vidmar

V prvotni zamisli Osvobodilne fronte so predvsem važne tri stvari; ki jih je treba prav posebno poudarjati. To so njena vsenarodnost, njena narodnoosvobodilna vojna in njena zamisel o demokratični suverenosti slovenskega naroda. V sedanjih dneh, ko stojimo sredi dogodkov, ki bi jih skoraj že lahko označili z besedo državljanska vojna, je posebno važno, da se zavedamo vsenarodnega značaja Osvobodilne fronte. Ne sme nas begati ali celo spravljati v dvome dejstvo, da imamo nasprotnike, organizirane in dovolj načelne nasprotnike. Takoj po ustanovnem sestanku je šlo začetno jedro Osvobodilne fronte na delo. Pričelo je z razgovori in konferencami z najrazličnejšimi obstoječimi strankami, frakcijami in skupinami. Nobena skupina ni bila preneznatna in frakcija nobene stranke ni bila izključena ali prezrta pri tem zbiranju moči. Pogoja za sprejem v Osvobodilno fronto sta bila za vse samo dva: prvič pristanek na osnovi programa in drugič dostojna politična preteklost. Po tej poti je ustanovno vodstvo v tednih in mesecih pridobilo za vstop poleg prvotnih skupin, poleg komunistične partije, krščanskih socialistov, sokola in kulturnih delavcev še dvanajst večjih političnih skupin, med njimi socialistično stranko, celotno kmečko stranko, samostojno demokratsko stranko, zvezo kmečkih fantov in deklet, frakcijo nekdanje slovenske ljudske stranke itd., itd. Če si predstavite vse te organizacije, boste sprevidele, da so tvorile ogromno in gosto mrežo, razgrnjeno preko vsega slovenskega ozemlja, v katero je bil dejansko zajet ves slovenski narod. Samo v Ljubljani je živo delovalo nič manj kot štiristo raznih odborov in krožkov Osvobodilne fronte. Za primer, kako skrbno je bilo vodstvo v svojem prizadevanju za mobilizacijo vseh vrednih sil v narod, naj vam povem, da se je s številčno neznatno skupino mlade JNS pogajalo dolge mesece za vso strpnostjo in obzirnostjo in da prav gotovo ni krivda Osvobodilne fronte, če se ta frakcija naposled le ni vključila v njene vrste. Vodstvo pa ni vztrajalo in se trpilo s to skupino toliko časa iz strahu pred njo ali iz skrbi za čim večjo oblast, temveč v tem ali v vsakem primeru je strmelo samo za tem, da bi narodno osvobodilni stvari ohranilo sleherni drobec zdrave in pozitivne energije, in še, da ne bi nobenemu častnemu in vrednemu Slovincu zapiralo poti do dela za našo veliko stvar.

Osvobodilna fronta je tedaj prepredla vso Slovenijo in zajela vse naše ljudske množice. Jasno pa vam mora biti, da nikakor in pod nobenim pogojem ni marala in ni smela sprejeti v svoje vrste strank, ki so se v jugoslovanski preteklosti osramotile in omadeževale s prodajanjem slovenskih narodnih interesov vladajoči beograjski čaršiji ali ki so celo tej čaršiji in svojim

interesom na ljubo dobesedno izdajale slovenski narod, ščitile in podpirale peto kolo na naši zemlji ali celo bile same peta kolona za naše sedanje okupatorje. V ti dve sramotno zaznamovani skupini nesprejemljivih je osvobodilna fronta utemeljeno štela vodstvu obeh dotedanjih vodilnih političnih strank JRZ in JNS, ki sta bili iz Osvobodilne fronte vnaprej in nepreklicno izključeni. Če danes pogledamo belo gardo, bomo našli v njenem vodstvu te ljudi, ki jih je Osvobodilna fronta odklanjala, in sicer so ustanovitelji bele garde ne zaradi tega, ker jih je Osvobodilna fronta nekoč odklonila, temveč zaradi tega, ker nikdar niti ne bi pristopili k nji, ker so ji morali biti sovražni, kakor so bili od nekdaj sovražni vsem resničnim interesom slovenskega naroda. Ti ljudje in njihovi hlapci ter za-

Ob obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda smo posegli nekoliko v zgodovino in v današnji številki objavljamo del uvodne besede Josipa Vidmarja na zboru aktivistov osvobodilne fronte 28. aprila 1943 na Pugledu. Objavljamo pa tudi Vidmarjeve spomine na nastanek osvobodilne fronte.

slepljenci danes niso z nami, marveč so proti nam. Ali je zato Osvobodilna fronta manj vsenarodna? Kdo so ti ljudje? Prejeli so denar, podporo in orožje od okupatorja, se pravi, od smrtnih sovražnikov našega naroda. Plačani izdajalci so. Ali je manj vsenarodno neko gibanje, ki v svojih vrstah nima in noče imeti narodnih izdajalcev?

Druga poglobljena stvar v osnovah Osvobodilne fronte je njena narodno osvobodilna volja in njena rešitev slovenskega narodnega vprašanja. Spomnite se ideoloških in političnih bojov v Jugoslaviji, bojov zaradi narodnega vprašanja: spomnite se nekdanjih jugoslovenov, samoslovencev, slovenoborcev, avtonomistov in kar je še imen, ki so ostala iz tistih dni. Zavedni in častni Slovenci so se takrat morali boriti za priznanje slovenske narodne individualnosti ne samo z Beogradom, temveč tudi z domačimi jugoslovenci, ki so nam narodno samobitnost, tem bolj pa pravico do samoodločbe odrekli in ki so se povzpeli celo do tega, da so nam odrekli in prepovedali ime slovenski narod. Bili so zanje samo – rod. Potem je prišla vojna, prišel razpad Jugoslavije, sramotni nastanek »samostojne Hrvaške« in marsikomu je postalo jasno, da je slovenski narod prepuščen sam sebi in da si mora pomagati sam. Samoodločba je nenadoma postala nujna. ... Osvobodilna fronta, ki se je osnovala takoj po okupaciji, je pravilno in brez slehernega pristrastja za ta ali oni nabor in povsem v skladu z resničnostjo opredelila stališče slovenskega naroda tako do narodne samobitnosti, ka-

kor do jugoslovanstva in Jugoslavije. V njenih osnovnih točkah stoji povsem jasno: »Stoječ na stališču naravne in usodne skupnosti južnoslovanskih narodov, ne priznava Osvobodilna fronta razkosa nja Jugoslavije in deluje z vsemi silami za slogo in enotnost njenih narodov. ... Po osvoboditvi bo o njeni notranji ureditvi Združene Slovenije in o svojih zunanjih odnosih odločeval slovenski narod sam.« V teh kratkih geslih je izraženo tisto pravo slovenstvo in jugoslovanstvo, ki ga vsakdo izmed nas čuti v svojem srcu. Med nami pravica slovenskega naroda do samoodločbe, ki je pravica slehernega naroda, ni več vprašanje. Jasno je, da čutimo krvno sorodstvo s svojimi južnimi brati, s Hrvati, Srbi, Makedonci, Črnogorci itd., toda zavedamo se svoje temeljne pravice, priznamo jo tudi vsakemu izmed teh narodov in isto priznanje zahtevamo od njih tudi zase. V tem je osnovna razlika med staro in bodočo Jugoslavijo. Vendar je osnovna razlika med čaršijsko Jugoslavijo in Jugoslavijo bihaškega Antifašističnega Veča narodnega osvobojenja Jugoslavije. Zaradi te razlike smo se z mirnim srcem vključili v bihaško Jugoslavijo, če jo smem tako imenovati, in se je naša vojska vključila v Narodnoosvobodilno vojsko Jugoslavije, kajti ta Jugoslavija in njena vojska stojita glede narodnostnega vprašanja na stališču, na katerem stojimo tudi mi, namreč »po osvoboditvi bo o svojih notranjih in zunanjih odnosih odločal vsak južnoslovanski narod sam.«

Vse kar sem vam doslej govoril o osvobodilni fronti, je njena logika, njena razumnost. Toda razumnost in logika niti zdaleka še nista celotna Osvobodilna fronta, zakaj Osvobodilna fronta ni samo program, marveč je življenjska resničnost, življenjska popolnost, je čustvo in kri, je trpljenje in navdušenje, je žrtvovanje, umiranje, je ustvarjanje in je zgodovina. Ko govorim te glasne besede, bi rad, da bi se zdajle, v tej skupnosti do kraja zavedali vse velike resničnosti našega osvobodilnega boja, tega, kar delamo in kar živimo. Primerjajmo svojo sobo in svojo nalogo z dobo in nalogami naše preteklosti. Tisoč tristo let živi ta narod nesvoboden in zatiran na tej čudoviti in nevarni zemlji. Tisoč let živi pod pritiskom surove sile večjih narodov, razdrobljen in razdeljen na razne dežele, pod raznimi gospodi. Pride svetovna vojna, z njo rahlo upanje na osvoboditev. Toda v tej vojni smo se Slovenci morali boriti na strani naših zatiralcev, za naše zatiralce, in mir nam je kajpak prinesel razočaranje. Ostali smo razdeljeni na štiri države. Naposled izbruhne druga – sedanjaja svetovna vojna. Zasveti nam z novo možnostjo novo upanje. Toda država, v kateri živi večina Slovencev in ki jo imamo za svojo narodno državo, se zruši pod prvimi

udarci sovražne sile, razpade, sovražnik jo zasede in slovenski narod ostane praznih rok v šapah podivjanih fašističnih zverih. Obupnejšega položaja se ni moči misliti. – Tedaj se zgodi čudež. Mahoma se slovenski narod zave, da je sedanjí svetovni spopad nemara zadnja prilika za dosego svobode in združitve. Zave se svojega dostojanstva in tega, da si mora pomagati sam. Narod, ki je tisoč let prelival kri za nasilne tujce, narod, ki se je zdel drugim in celo sam sebi rojen skoraj samo za hlapčevstvo, ta narod je v najslabših možnih okolnostih, praznih rok, zapuščen od svojega dotedanjega vodstva, raztrgan med tri do zob oborožene in načrtno podivjane fašizme, sklenil oborožen upor in boj zoper okupatorja. In da je čudež popolnejši, doseza v tem svojem uporu uspehe.

Josip Vidmar

Ustanovitev Osvobodilne fronte

Tistega dne, leta 1941, se je Boris Kidrič oglašal pri meni zgodaj dopoldne. Takrat sem stanoval v četovi hiši na Večni poti št. 3. Z nekoliko nervoznim smehljajem in z zamišljenimi očmi mi je po dal roko in mi dejal, da bi imeli ta dan sestanek v mojem stanovanju, seveda če se s tem strinjam. Strinjal sem se. Celotno razveselil sem se, kajti družba, ki se je jela snovati v zvezi z delovanjem Društva prijateljev Sovjetske zveze in ki je obstajala že leto dni, mi je bila v tistih politično tako dramatičnih časih prava potreba. Ob fašističnem napadu na Jugoslavijo pa se je razgubila, zakaj naši tovariši komunisti, ki so poprej vzdrževali z nami stike, so odšli kot prostovoljci k vojaškim enotam.

Od začetka aprila, ko me je imenovano društvo poslalo v Beograd na sovjetsko predstavništvo in k nekaterim domačim ministrom, sem ostal brez povezave s komunisti in z drugimi člani tega društva, kajti vrnil sem se šele po napadu na Jugoslavijo. Od zloma Jugoslavije do ravnice prostovoljcev v Ljubljano pa je minilo precej dni. Zdaj so se stiki obnovili; Kidrič je sedel pred mano in že sva razpravljala o usodnih dogodkih, ki so se prehiteli na evropskem političnem odru. Seveda me je zanimal tudi sestanek, ki mi ga je naznanil, toda na moje vprašanje mi je dal zelo nedoločen odgovor, češ da vse udeležence poznam in da se bomo pač pogovorili o potrebnih in nujnih stvareh. Bil je previden in ni želel pred časom govoriti o zadevi.

Kakor kasneje toliko naših sestankov, je bil tudi ta organiziran konspirativno. Zame je bila to popolna novost. Povabljeni so prihajali posamič, in sicer v presledkih najmanj

Italijanski časnikar je to kretanje, ta dvig, imenoval blazno junaštvo, mi pa vemo, da v našem osvobodilnem boju ni nič blaznosti, marveč samo tista neugonobljiva moč, ki se rodi v velikih zgodovinskih trenutkih in v narodih, ki so zreli, prebujeni in odločeni ne zamuditi poslednje prilike za dosego svobode. Tako smo torej storili to blazno junaško dejanje in smo iz nič, gradeč samo na zavesti ljudstva, ustvarili svojo partizansko vojsko. Tovariši, pomislite, slovensko vojsko, prvič v zgodovini in to v najstrašnejšem trenutku našega narodnega življenja. Prva slovenska vojska po trinajstih letih, naša vojska, ki se bori za nas, za našo usodo, za našo bodočo svobodo. Razgledi, ki se samo zaradi tega dejstva odpirajo pred nami, so nad vse obetajoči. Osvobodili se bomo in dosegli, kar želimo,

pol ure. Zaporednosti njihovih prihodov se ne spominjam več. Tako je trajalo precej časa, preden so se vsi zbrali. Kakor je znano, se je sestanka udeležilo osem oseb. Trije komunisti: Boris Kidrič, Aleš Bebler in Boris Zihler; trije kulturni delavci: profesor Franc Šturm, Ferdo Kozak in jaz, kot predstavnik Sokolov je bil navzoč Jože Rus, kot predstavnik krščanskih socialistov Tone Fajfar, ki sem ga verjetno takrat prvič srečal.

V imenu komunistov, ki so sestanek sklicali, je na začetku spregovoril Boris Kidrič, ki nam je sporočil, da nas želi komunistična partija informirati o svojih pogledih na položaj in o svojih načrtih za bodoče delovanje. Analiziral je najprej zunanjepolitično situacijo, prešel nato na situacijo v Jugoslaviji kot celoti, napovedal pa še na politični položaj v Sloveniji. V zvezi s to analizo je razvil pred nami akcijski načrt partije: treba je ustanoviti protiimperialistično fronto, v kateri naj bi se pod vodstvom KP strnile vse pozitivne slovenske ljudske sile in osebnosti in v katero bi bile povabljene vse nekompromisne slovenske stranke ali frakcije strank ali skupine in vsi njihovi nekompromitirani člani, skratka, treba je ustanoviti vsenarodno protiimperialistično gibanje pod vodstvom KP. Program tega gibanja bi vseboval nepriznavanje razkosa nja Slovenije in Jugoslavije in organiziranje takojšnjega oboroženega odpora zoper okupatorja.

Priznati moram, da me je misel o takojšnjem oboroženem odporu presenetila in tudi prestrašila. Pričakoval sem predlog za organiziran in smotno voden pasivni odpor, za tih, toda viden protest zoper okupatorja, toda obo-

zakaj s svojo odločitvijo pred dvema letoma smo se od ene-ga najbrezpravnejših in najbolj spoštovanja vrednih narodov mahoma povzpeli med tiste ne po številu, temveč po duhu velike narode, ki jih svet spoštuje in ki jih ob uri obračuna ne bo mogel prezreti...

In zdaj preskočimo še nekaj desetletij ter pogledimo v bodočnost. O čem in o kom bo govoril bodoči slovenski politik, kadar bo navduševal Slovence za velika dejanja? O čem in o kom bo govoril slovenski romanopisec in dramatik? Prepričan sem, da o našem osvobodilnem boju kot o največjem poglavju naše zgodovine, o nas, o vsem tem, kar mi ta leta, te mesece, te dni delamo, kar zdajle živimo, kar smo trpeli, kar smo pri tem čutili in česar smo se v tej naši borbi zavedali. Posredovali bodo znanec duha, ki živi v nas, to junaško blaznost in jim jo kazali kot najvišji polet naše narodne volje, da bodo iz nje črpali moč za svoje svetlejše naloge. To in prav nič manjšega ne ustvarjamo in ne živimo danes. To je Osvobodilna fronta. Kdaj so Slovenci delali kaj večjega?

rožen odpor? Kako in s čim? Spominjam se, da sta Jože Rus in Tone Fajfar drug za drugim takoj sprejela predlog KP v celoti. Mi trije kulturniki pa smo bili počasnejši. Hoteli smo vedeti, kako naj si konkretno predstavljamo oborožen odpor in njegovo organizacijo. Pojasnili so nam, da gre kajpada za partizanske akcije, ali z drugo besedo, za gerilsko vojno. Poslušal sem in gledal skozi okno. Zunaj je padal hladen pomladanski dež. Gverila? In zime? In prehrana? In strahotni vojaški in policijski stroji obeh okupatorjev? Ali ne bi bilo brezumno početje, ali smemo prevzeti odgovornost za vse žrtve in vse, kar bo temu sledilo. Bilo mi je tesno pri duši. Toda ali sploh obstaja drugačna častna pot? Ali tih pasiven odpor ne bi našel svojega konca v malodušnosti in poniglavi podločnosti? Ne, rajši vse prej kot to. Naši tovariši komunisti so imeli prav. Tvegano? Nedvomno, toda kako drugače rešiti čast naroda in njegovo bodočnost ali celo njegov obstoj? Drugega izhoda res ni bilo.

Ko smo se za program KP izjavili tudi kulturniki, smo si segli v roke in se pričeli razhajati. Tudi razhod je bil konspirativen. Trajal je precej časa. Ko sem naposled ostal sam, me je poiskala moja pokojna žena, ki je želela vedeti, kakšen sestanek smo imeli. Dejal sem ji, da smo sklenili, kar smo morali skleniti, da gre za zelo daljnosežne in usodne dogodke, za odločilne trenutke slovenskega naroda, zato je zelo malo verjetno, da bi kateri od udeležencev tega sestanka čez leto dni še živel. Molče mi je stisnila roko. Ali je trepetala samo njena roka? O tej stvari nisva več govorila.

Prve demokratične volitve na Slovenskem

»Mi smo vlada in parlament v malem...!«

Volitev v NOO se je na osvobojenih ozemljih udeležilo skoraj vse prebivalstvo

Razvoj ljudske oblasti na slovenskem Štajerskem v letih 1944–1945 je potekal v skladu z razvojem NOB oziroma bolj se je le-ta krepil, tem bolj je razvoj ljudske oblasti dobival nove razsežnosti. Moj namen ni, da bi govoril o razvoju ljudske oblasti v letih 1941, 1943 in 1945 (s to problematiko se ukvarjajo drugi raziskovalci), ampak da bi le delno orisal krepitve ljudske oblasti (volitve v narodnoosvobodilne odbore, naloge le-teh, razpoloženje ljudi itd.) v letu 1944 na osvobojenih in polosvobojenih ozemljih slovenske Štajerske. Hkrati poudarjam, da je to le eden izmed

ne, Delavska enotnost itd.) Delovale so tudi t. i. partizanske ustanove (kurirske zveze, partizanska saniteta, partizanske tehnike, partizansko šolstvo idr.) In nenazadnje: zavedno slovensko prebivalstvo je tudi na slovenskem Štajerskem nudilo vse, kar je zmoglo, da bi enote NOV in POS skupaj s številnimi organizacijami OF in KPS na terenu izbojevale svobodo ter da bi bili postavljeni oziroma izvoljeni organi ljudske oblasti.

O tem bom navedel nekaj konkretnih podatkov. Delež prebivalstva, ki ga je po letih 1944 zajelo osvobodeno gibanje

3. marca 1944 razpisalo prve volitve na osvobojenih ozemljih na Slovenskem, in sicer v krajevne NOO in okrajne skupščine. Te volitve v spomladu 1944 so dobro potekale v Beli krajini, na Dolenjskem in Notranjskem itd., poleti in jeseni pa tudi na Štajerskem. Priprava in izvedba volitev nikakor ni bila lahka, saj so potekale v vojnih razmerah, udeležba pa je bila kljub temu množična. Znano je tudi, da so v tem času okrožni in okrajni odbori OF imeli skupščine in izvršne odbore.

Volitve v okrajne skupščine so bile neposredne, v vse druge organe posredne, volitve pa so bile splošne in tajne. Aktivno in pasivno so volilno pravico imeli vsi tisti, ki so bili stari najmanj 18 let (za civilno prebivalstvo na osvobojenih ozemljih), za vojaške osebe oziroma borcev v enotah na osvobojenih ozemljih (kjer so bile volitve) pa je bila sporna meja starosti tudi nižja. Ob tem je treba poudariti, da je na Slovenskem veljal NOO v glavnem kot izraz za izvoljeni organ oblasti (za razliko od odbora OF, ki je bil postavljen od organov OF in KPS in je deloval ilegalno na okupiranem oziroma na začasno zasedenem ozemlju). Na osvobojenem ozemlju je NOO deloval javno, kjer je bil izvoljen, in tako opravljal funkcije ljudske oblasti.

Naj za območje 4. operativne cone navedem nekaj zanimivih podatkov. Moravska dolina je bila prvo in več kot devet mesecev (od druge polovice marca leta 1944 do zime 1944/45, to je do nemške ofenzive) osvobodeno ozemlje na območju 4. operativne cone. V tej dolini so volitve potekale že aprila 1944 (na primer za okrajni odbor OF), nato pa so se začele priprave za volitve v krajevne NOO, ki so jih organizirali predvsem krajevni, vaški odbori OF. Okrajni odbor OF za Moravsko dolino je v začetku septembra 1944 izvolil volilno komisijo, ki je nadaljevala delo za izvedbo volitev. Do decembra 1944 so bile izvedene volitve (predvsem v krajih na območju Morav in Vač) in izvoljenih je bilo 13 NOO, ki so skupaj z odbori OF in zalednimi vojaškimi organi v osvobodjeni dolini predstavljali prvo ljudsko oblast. Urejali so vprašanja socialnega varstva gospodarskih zadev, šolstva, zdravstva in drugo.

Po dokončni osvoboditvi Zgornje Savinjske doline (od 30. julija do sredine septembra 1944) ko so bili osvobodeni kraji Ljubno, Luče, Gornji grad, Nazarje, Mozirje, Letuš, Šmartno ob Paki in drugo, so potekale tudi priprave za volitve. V avgustu je bil organiziran 10-dnevni inštruktorski tečaj za aktiviste OF v Ljubnem, pa tudi številni posveti ter množični shodi prebivalstva ter predvolilne agitacije za volitve v krajevne in NOO. Pri tem so pomagale tudi partizanske tehnike, ki so tiskale agitacijske in druge volilne materiale. Od sredine septembra do začetka decembra 1944 so bile izvedene volitve v Gornjem gradu,

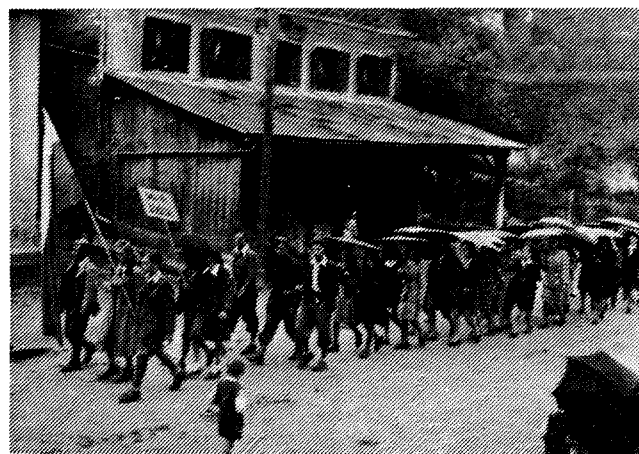
Šmartnem ob Dreti, Lučah, Ljubnem, Radmirju, Kokarjih, Bočni, Novi Štifti, Mozirju, Nazarju, Solčavi in drugod. Udeležba prebivalstva je bila zelo visoka. Poleg nekaterih podatkov so se volilni uravničenci udeležili volitev takole: v Lučah 99, 6 odstotka, v Šmartnem ob Dreti 98 odstotka, v Ljubnem 96,1 odstotka, Novi Štifti 80 odstotkov itd.

22. 10. 1944 je bila v Gornjem gradu seja odposlancev okrajne skupščine, na kateri so izvolili 15-članski okrajni odbor za Gornjo Savinjsko dolino. Izvoljeni krajevni NOO (štelili so od 7 do 15 članov odbornikov) so opravljali predvsem naloge glede razreševanja gospodarskih problemov, dela na posestvih kjer ni bilo ljudi (padli, izseljeni in podobno), obrambe osvobojenega ozemlja oskrbovanja enot NOV, partizanskega šolstva, zdravstva in drugega. Od avgusta 1944 (po združitvi celjskega in savinjskega okrožja v enotno okrožje OF in KPS Celje) so bili med drugim ustanovljeni takoiimenovani odseki pri omenjenem okrožju in sicer za trgovino, gospodarstvo, za obnovo in gradnjo, šolstvo in prosveto in podobno. Tudi ti so v sodelovanju s krajevnimi NOO v Zgornji Savinjski dolini opravljali naloge na svojem področju. Ukvarjali so se s popisi blaga v trgovinah, gradnjo in obnovo porušeni poslopj, organizacijo partizanskih šol (v Gornji Savinjski dolini je bilo v tem času okrog 15 partizanskih šol z 48 oddelki in z okrog 1350 učenci) itd.

»Slovenska pomlad« tudi na Kozjanskem

Na Kozjanskem je bilo v poletnih mesecih 1944 izbojevano obsežno osvobodeno ozemlje s središčem na Planini in v Jurkloštru. Dne 21. avgusta 1944 so se v Ješovcu pod Bohorjem sestali krajevni, okrajni in okrožni aktivisti OF in KPS in ustanovili enotno okrožje OF in KPS Kozje, torej dejansko še pred uradno reorganizacijo okrožij na Štajerskem 27. 9. 1944 in izvolili OO OF tega okrožja. Volitve v NOO so v glavnem potekale od sredine septembra pa do konca oktobra 1944 (na območju Jurkloštra so bile izvedene že prej in sicer v Henini kjer so bile volitve v krajevne, NOO že junija 1944) in to v vaseh pri Jurkloštru, v Jurkloštru, za Planino in okolico (volitev za NOO se je udeležilo 1500 volilcev), Senovo, Blanco, Pilštanj, Kozje itd. Skratka, do novembra 1944 je bilo v okrožju OF in KPS Kozje izvoljenih okrog 20 NOO, ki so skupaj z raznimi komisijami reševali podobne probleme kot drugje. V tistem času je bilo na Kozjanskem okrog 16 partizanskih šol s 135 oddelki, v katere je bilo vključenih okrog 1400 učencev, poučevalo pa je okrog 35 do 40 učiteljev.

Na osvobojenem ozemlju Pohorja s središčem v Lovrencu in Ribnici na Pohorju zaradi objektivnih razmer (nevarnost nenadnih ofenzivnih sunkov sovražnika) volitve v NOO niso bile izvedene, toda nekatere

Volitve v okrožno narodnoosvobodilno skupščino za Belo krajino 8. junija 1944

zasnove ljudske oblasti (preiskrba prebivalstva z živili, zdravstvo, šolstvo itd.) so bile vendarle realizirane s prizadevanjem okrajnih odborov OF in KPS Lovrenc ter Ribnica na Pohorju in s krajevnimi odbori tega območja.

Značilno je, da sta bila okrajna odbora OF za Ribnico in Lovrenc na Pohorju (pa tudi nekateri krajevni odbori OF) potrjena na javnih shodih prebivalstva. Odbori OF na pohorskem osvobojenem ozemlju so v drugi polovici leta 1944 sicer pripravili volitve v NOO za kraje pri Lovrencu, Ribnici in Vuzenici itd. vendar do njih ni prišlo zaradi nemške ofenzive v začetku novembra 1944.

Na pol osvobojenih ozemljih 4. operativne cone so številni odbori OF opravljali nekatere funkcije ljudske oblasti, ker množičnih volitev v NOO, kakršne so bile v Gornji Savinjski dolini in na Kozjanskem vendarle ni bilo možno organizirati, z izjemo dela Tuhinjske doline, kjer so po nekaterih podatkih bile izvedene. Kljub temu pa delež teh območij pri razvoju ljudske oblasti ni bil veliko manjši od deleža NOO na osvobojenih ozemljih. Tako je

Volitve NOO za trg Pilštajn so bile 28. septembra 1944. Bile so zelo uspešne, saj so prišli voliti celo bolniki. Na seji 30. oktobra je bil izdelan program dela in konstituiran odbor z odsekom za prosveto, socialno skrbstvo, za gradnjo in promet, kmetijstvo in z odsekom za prehrano ter agitprop.

Naslednje seje so bile 12. in 26. novembra, 5. decembra pa so imeli prvi zbor volilcev. Predsednik krajevnega NOO Franjo Čepin je v svojem govoru na zboru med drugim dejal tudi tole:

»Mi smo vlada in parlament v malem. Naša vlada ima svoj parlament in tudi Pilštajn ima svojo vlado in svojo zbornico. Poslanci ste vi, volilci in volilke, vlada pa je naš odbor, takšen, kakršnega ste vi izvolili. Danes boste poslušali poročila posameznih odbornikov in ocenjevali delo odbora...«

(Povzeto iz Prazniki slovenskih občin, Ljubljana 1975)

na primer znano, da sta bili Šaleška in Mislinjska dolina (predvsem poleti 1944) s svojimi številnimi krajevnimi in drugimi odbori OF med najbolj organiziranimi območji slovenske Štajerske, saj je bilo med 70 in 80 odstotki tamkajšnjega prebivalstva vključenega v OF oziroma v narodnoosvobodilno gibanje.

Zastave, cvetje, harmonike in vsesplošno veselje

Kljub vojnim grozotam, nehnim nevarnostim vdora sovražnika na osvobodeno ozemlje in strahu je bilo razpoloženje volilcev oziroma prebivalstva nadvse slovesno, kajti šlo je za dejansko demokratične volitve in za prevzem oblasti od okupatorja. To pa je bilo v bistvu v skladu s tem kar je že Boris Kidrič poudaril, in sicer, »ko ljudstvo prevzame oblast,

vnaprej izloča kakršnekoli škodljive vplive protiljudskih sil, ki so znale v takem položaju ohraniti oblast nad vodstvom javnega življenja«. (Boris Kidrič, zbrano delo, Ljubljana 1978, stran 220)

O vzdušju tedanjih volitev govorijo številni zapisani spomini še živčih borcev, aktivistov OF in odbornikov NOO (v avtorjevi dokumentaciji). Povzel bom le nekaj mnenj in občutkov iz pripovedovanj tedanjih udeležencev iz Zgornje Savinjske doline in s Kozjanskem:

– Vsak večer so potekala množična zborovanja po vsej Savinjski dolini, ljudstvo je bilo kot prerojeno, politični delavci so imeli polne roke del. Podobno se spominjajo tudi na Kozjanskem:

– Na voliščih v krajih kjer so bile volitve so vihrale zastave in se je bohotilo cvetje;

– Ljudem so na preprost način razlagali pomen volitev in graditve nove ljudske oblasti;

– Prebivalstvo je z državljskim čutom opravilo volitve;

– Ljudje so prihajali na volišča veselo praznično oblečeni s harmonikami in petjem, vse

Pisec pričujočega teksta, ki je le delček večjega dela, magistrske naloge, Risto Stojanović, profesor zgodovine, že petindvajset let živi in dela na Koroškem. Poučeval je na osnovni šoli v Vuzenici, bil je ravnatelj osnovne šole Franja Vrnčiča v Slovenj Gradcu, ravnatelj Koroškega pokrajinskega muzeja revolucije v istem mestu, sedaj pa je zaposlen v Pokrajinskem štabu teritorialne obrambe Koroške. Risto Stojanović je kot višji predavatelj predaval novejšo zgodovino Jugoslavije (1918–1945) na nekdanji pedagoški akademiji v Mariboru, trenutno pa se ukvarja s pisanjem doktorske disertacije na temo »Razmah NOB na Koroškem v letih 1944–1945«, ki je v zaključni fazi) ob strokovnem svetovanju mentorja dr. Toneta Ferencica ter somentorja dr. Milana Ževarta)

prispevkov k dosedanjemu raziskovanju omenjenega obdobja slovenske zgodovine (tudi s tem obdobjem so se doslej ukvarjali mnogi slovenski raziskovalci), saj so že bila objavljena številna znanstvena dela, nekatere raziskave pa sem vključil v svojo raziskovalno nalogo o tem vprašanju.

V zgodovini je znano, da je enega izmed svojih najvišjih vzponov v NOB slovenska Štajerska dosegla leta 1944 in sicer s prihodom 14. SNOU divizije (s Tomšičevo, Šercerjevo in Bračičevo brigado). Poleg nje so se tedaj bojevale proti okupatorju (na njenem oz. na območju 4. operativne cone še številne enote: Zidanškova brigada, Šlandrova brigada, Kozjanski odred, Lackov bataljon oz. odred, občasno so se vključevale tudi enote Kamniško-zasavskega odreda, Vzhodno-koroškega odreda oz. enote Koroške grupe odredov (pri obrambi osvobodjenega ozemlja v Gornji Savinjski dolini), 3. brigada VDV idr. V ilustraciji: enote 4. operativne cone so ob koncu maja 1944 imele okrog 2730 borcev in bork, do julija 1944 je bilo mobiliziranih okrog 5880 borcev, do oktobra 1944 pa okrog 8000 borcev. Ob tem je treba poudariti, da je bilo le v času od maja do julija 1944 od mobiliziranih borcev iz Štajerske poslanih okrog 3190 borcev za potrebe NOB na Dolenjskem. Zaradi širine mobilizacije in odhajanja v partizane je bila okupatorjeva oblast na Štajerskem prisiljena prenehati z mobilizacijo do zime 1944/45, kar pa je pomenilo, da je nemška raznarodovalna politika doživela občuten poraz.

Vzporedno ob mobilizaciji, akcijah in bojih enot 14. operativne cone je uspešno teklo tudi delovanje organizacij OF in KPS na terenu (okrožni, okrajni in terenski odbori OF, Slovenska protifašistična ženska zveza, Zveza slovenske mladi-

na slovenskem Štajerskem, ni bil majhen: v revirjih je bilo med 80 in 90 odstotki prebivalca zajetega v OF, podobno je bilo v Zgornji Savinjski dolini, v Šaleški in Mislinjski dolini (med 70 in 100 odstotki po posameznih krajih oziroma krajih Šaleško-mislinjskega okrožja), močna vključitev je bila tudi na širšem območju Maribora, na Pohorju, v celjski kotlini, na Kozjanskem itd.

Tak razmah narodnoosvobodilnega gibanja na Štajerskem po letu 1944 je prisilil okupatorja v defenzivo in umik v utrjene postojanke. Naslednja značilnost na razmah narodnoosvobodilnega gibanja na Štajerskem predvsem po letu 1944 je bila ta, da so enote 4. operativne cone izbojevale večja osvobodena ozemlja, in sicer v Moravski dolini (bila je tudi v okviru 4. operativne cone), Gornji Savinjski dolini, na Kozjanskem in na Pohorju. Ta osvobodena ozemlja so imela velik pomen za graditev ljudske oblasti (volitve v NOO itd.) oziroma za uresničevanje tudi teh ciljev OF slovenskega naroda.

Poleg osvobojenih ozemelj so bila še takoiimenovana pol osvobodena ozemlja v Šaleški dolini, Mislinjski dolini, revirjih in Tuhinjski dolini (bila je v okviru 4. operativne cone). Okupator je ta ozemlja sicer še kontroliral in so veljale določene njegove odredbe, toda prebivalci in aktivisti OF so jih bojkotirali in kljub nevarnostim pomagali enotam NOV ter odklanjali sodelovanje z njimi.

Demokracija na položajih

Na kočevskem zboru odposlancev slovenskega naroda je Edvard Kardelj zelo glasno poudaril pomen volitev v NOO na Slovenskem. Na osnovi odluka 1. zasedanja SNOS v Črnomlju o razpisu volitev v NOO je predsedstvo SNOS

Risto Stojanović

Zgodovina in (ali) demokracija

Hotela se mi je zapisati, da smo priča neslutnemu razvoju dogodkov. Dogodkov v takimenovanem socialističnem svetu, kajpak. Po premisleku pa sem ta oguljeni kliše zavrgel. Ne samo zato, ker je kliše; bolj zaradi tega, ker to ni res. Če količkaj razumemo logiko družbenega razvoja, nas potek stvari ne bi smel presenečati.

Pa vendar! Slovenska družba drvi po svojih kolesnicah in človek se vedno znova sprašuje, ali ga ni povozil čas. Seveda je težko vse tlačiti v isti koš, čeprav so stvari med seboj hudo prepletene. Nekako smo si vsi, v Sloveniji in v Jugoslaviji, edini, da nam je demokracija pluralizem in vsakovrstna konkurenčnost in tekmovalnost. Veliko se nas strinja, če razmišljamo najprej, da je za sodobno, demokracijo omiko in slog življenja nujno premostiti razpoke med različnimi družbenimi skupinami; še najbolj one razpoke, ki so nastale zaradi ideološko-politične polarizacije družbe. Nekateri to premoščanje označujejo kot narodno spravo.

Sem za spravo kot obliko normalnega sožitja v družbi. Verjamem pa, da nekateri sprave sprejeti ne morejo. Lahko jih razumem, toda ne priznam jim pravice, da tudi druge silijo, da sprejmejo njihovo stališče kot svoj način življenja. Skratka, nikogar ni moč siliti, da spravo sprejme ali zavrača. Naj bo to svobodna izbira posameznika. Zdi se mi, da bo velika večina Slovencev sprejela spravo kot način življenja, ki več ne sužnjuje zgodovinskim razvodnicam — in po mojem je to dovolj za normalni utrip slovenske družbe.

Ni pa se moč izogniti nekega drugemu vprašanju. Postavimo, da vsi sprejemamo demokracijo, pluralizem in spravo kot pogoj za bolj gotovo prihodnost slovenske družbe. Toda ali so ti pogoji vezani na to, da zavržemo prav vse v novejši slovenski zgodovini? Zagovorniki pluralistične demokracije, ki jo tesno povezuje s spravo, namreč ustvarjajo vtis, da je vse, kar je zvezano z zadnjimi petdesetimi leti slovenske zgodovine, zgrešeno in izrojen stvar.

Tedaj se človek mora vprašati: Mar je vse nas, ki kljub dejavnemu sprejemanju sprememb v družbi vseeno verjamemo v humanost in upravičenost osvobodilne vojne in slovenske Osvobodilne fronte (pa tudi v svobodomiselnost izročilo 1. maja, ko smo že pred prazniki!), zares povozil čas? Če je samo v tem dilema, tedaj je odgovor popolnoma jasn. Ne! Seveda ne zahajam v vprašanje odnosa do demokratizacije pri tistih ljudeh, ki nasprotujejo spremembam in strahu za svoje ugodnosti in pravice, pri čemer se lahko sklicujejo tudi na svoje vojne in podobne zasluge. Hočem biti popolnoma jasn. Ne branim narodnoosvobodilne boje in Osvobodilne fronte kot vira privilegijev, temveč ju branim kot sijajno narodovo dejanje za plemenite, svobodomiselnost in človekoljubne cilje.

Znanega »enobejevskega« zgodovinarja dr. Toneta Ferenciga je menda svojčas nekdo pobaral: »Saj menda ne boste zgodovinarji štirideset let raz-

iskovali tistega, kar se je zgodilo v štirih letih osvobodilne vojne?« Seveda je vprašanje nesmiselno. Gotovo pa je res, da je stroka (upoštevaje ob zgodovino pisju še druge panoge, ki se z NOB pečajo) v vsem tem času dala le malo veljavnih odgovorov na odprta vprašanja iz NOB. Ne bom sodil zgodovino piscev NOB, ker se mi zdi to zapletena stvar, oni pa — iz različnih razlogov — občutljivi.

Spomniti pa je treba, da že pravilno zastavljeno vprašanje pomeni pol odgovora. Zdi se, da si v drugih časih ne družba in ne stroka zastran NOB nista zastavljali dovolj jasnih, dovolj pomembnih vprašanj. S to ugotovitvijo se bo treba sprijazniti.

Toda ali si upamo odgovoriti na vprašanje, ki je s tem povezano: ali je tisti drugi čas (bodimo natančni: gre za državopolitično oblast!) dopuščal bolj kritičnim in nezaupljivim ljudem, da bi postavljali drugačna, mogoče tudi boleča vprašanja? Zagotovo ni!

Preveč časa in prostora bi nam vzelo, če bi se sedaj spuščali v nekakšno »psihološko« časa vojne in revolucije. Znano pa je, človek pod zavestno beži od neprijetnih vprašanj. Najbrž tudi zaradi tega še ne poznamo marsikatero bridke resnice iz zadnjih petdesetih let. Vemo pa nekaj: obravnava tega časa je bila silovito zideologizirana in spolitizirana. Objektivna znanost in teorija sta o tem času lahko povedali le tisto, kar je bilo skladno z ideološko-politično matrico državopolitičnega vršička. Vse drugo je bilo bodisi potisnjeno v »pozabo« (ta v resnici ne obstaja v očeh zgodovine, kvečjemu v očeh posameznika!) ali pa je bilo prikazano neobjektivno. Oboje je neko diskvalificiralo znanstveno-teoretske delavce, zlasti pa je hudo škodovalo normalnemu družbenemu razvoju.

A navzlic temu je nekaj nesporno: narodnoosvobodilna vojna je bila plemenito, humano dejanje vseh zavedenih Slovencev, ki jih je navdihovalo in vodilo hrepenenje po svobodi in lepšem življenju. Slovenci so se s tem dejanjem zoperstavili groznji, da bodo zasužnjeni ali celo iztrebljeni. Obenem so se zapisali v dolgo vrsto svobodoljubnih narodov, ki so se s srčno voljo in dostojanstvom postavili po robu fašističnemu mračnjstvu in ponižujočemu hlapčevanju arogantnim zavojevalcem. Z vsem tem so Slovenci prvič praktično potrdili suvereno voljo in pravico do lastne države.

Odpadniki, ki so se iz bojazljivosti ali nizkotne koristoljubnosti vdinjali okupatorjem, ne morejo pokvariti te svetle podobe slovenskega naroda. Lahko pa ugrabimo, kakšna bi bila naša osvobodilna vojna, če je ne bi organizirali in vodili komunisti. Tu smo na terenu domnev. Zato je bolje govoriti o zavedenih, ki so očitne. Očitno je, da so komunisti pri tem opravili levji delež. Očitno je tudi, da »se ne bi šli« Osvobodilne fronte, če bi bili sami, brez širokega zavezništva naprednih slovenskih patriotov, sposobni voditi osvobodilni boj. Očitno je, da nekomunistični patrioti sodelovanja s njimi ne bi sprejeli, če komunistom

ne bi zaupali. In še nekaj je treba jasno povedati: Komunisti so bile v OF oziroma v NOG toliko močnejši, kolikor so bili drugi partnerji šibkejši in obratno.

Lahko bi postavili primerjavo z današnjim časom. Podobno kot danes Demos, so bili tedaj komunisti najpodjetnejši. Če so bili drugi borci in aktivisti pogumni in požrtvovalni, so bili komunisti še bolj zagnani. Po mojem jih je pri tem gnalo dvoje: Izredno velika, včasih že kar nečloveška partijska disciplina in seveda vera v lepšo prihodnost, ki so jo intimno, kljub temu, da so govorili le o narodni osvoboditvi, povezovali s socialistično revolucijo.

Prepričan sem, da je komuniste prav njihova uspešnost in veljava v osvobodilnem gibanju ter z druge strani neusahljiva vera v odrešujočo revolucijo v času NOB tudi močno »zanašala«. Ni dvoma, da je botrovala zaostitvam, podcenjevanju drugih partnerjev, občasnemu poudarjanju »revolucionarne ostrine« ipd. Porajala je nedvomne krivice in gotovo odklonilne deformacije na nasprotnem krilu narodnoosvobodilnega gibanja. Res pa je tudi, kar je menda dovolj dokumentirano!, da je vse take pojave (pretežno komunistično) vodstvo NOG grajalo in celo drakonsko kaznovalo.

pregrešili zoper sonarodnjake, veliko nedolžnih zaslepljenec. Ni namreč moč zanikati, da je surovi vojni čas silovito krivenčil ljudi na obeh straneh »demarkacijske« črte.

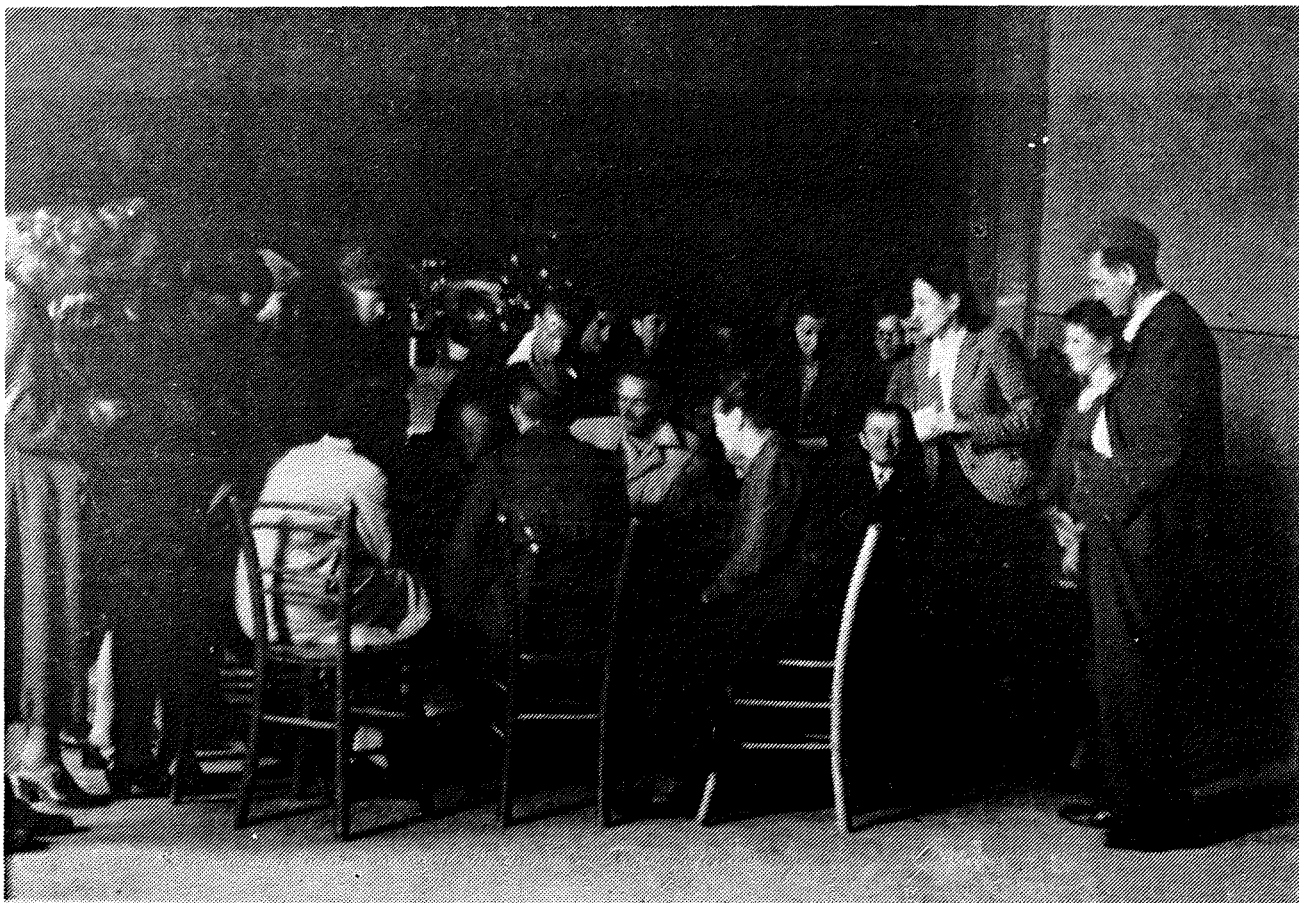
Nikoli si ne bi dovolil dajati na isto strah tehtnice napak in krivic, ki so jih storili pod bremenom vojne vihrje z ene strani osvobodilni borci oziroma njihova vojaška in politična poveljstva ter z druge strani krivic in nasilja, ki so ga zakrivali okupatorjevi pomagači. A če že ugovarjam »demoštracijskim« naskokom na NOB in OF (česarvno s tem merijo predvsem na partijo), tedaj je treba povedati, da je na odnose med sonarodnjaki vplival tudi zunanji dejavnik. Zagotovo se je na to razmerje odrazil vpliv Kominterne ter nezadostno poznavanje in upoštevanje razmer v Sloveniji s strani pretežno komunističnega vodstva NOB Jugoslavije. Le-to je slovensko vodstvo občasno sililo v večjo komunistično ostrino. Enako so konservativni centri izven Slovenije (povezani s cerkvijo in begunsko vlado) slovensko kolaboracijo hrabrali in navijali k popolni nepopustljivosti. Zato so belogardisti in domobranci, navzlic večkrat pnujeni amnestiji, hodili »mimo odprtih vrat« osvobodilnega gibanja. Škoda je misli-

izkaže, da sprave ne razume kot dobrohotne in poštene geste obeh strani, temveč hoče za vsako ceno spraviti na kolena partijo. Za ta cilj je pripravljena brez pomisleka žrtvovati tudi NOB in OF. Trdi, da ima kolaboracija v Sloveniji svoje razloge. To ni sporno in ni znanstveno odkritje. Toda tudi napake partije imajo svoje razloge. — Tako kot sploh nastanek komunističnega gibanja!

Gotovo mi je moč ugovarjati, pa vseeno trdim, da niti dolomitska izjava sama po sebi ni bila usodna. Zakaj ne verjeti, da je partija želela predvsem ohraniti enotnost gibanja? A prav to, da se po vojni partija ni vrnila k izhodiščni enakopravnosti partnerjev v OF, naredi stvar problematično. Mogoče bi se to tudi zgodilo, če ne bi nastopila nova situacija. V teku NOB okrepljena, vsestransko emancipirana partija se samozavestno odloči za korenite revolucionarne spremembe v družbi. Zatorej spet potrebuje enotnost gibanja. Potrebuje še naprej dolomitski vzorec medsebojnih odnosov, namesto da bi po končani osvobodilni vojni na novo in v skladu z obljubami v temeljnih točkah OF vzpostavila polno enakopavnost znotraj OF in podpirala njeno oblast v svobodni Sloveniji. No — ne pozabimo, da smo se že

na revolucija in revolucionarno nasilje državopartijskih oblasti zasluži podrobno analizo ter ostro kritiko in obsodbo. A da bi to dosegli, njeni tekmeči za oblast dandanes ne rabijo falsificirati zgodovine in z namenom, da zgodovinsko diskreditirajo dolgoletni partijski model oblasti (ki se je v bistvu sam dovolj diskreditiral in zasenčil tudi pozitivne dosežke), na sramotni steber dajejo kar ves NOB in OF.

Predvsem sta NOB in OF dejanje svobodomiselnih patriotskih Slovencev, pri čemer je pač partija igrala vplivno vlogo, nista pa »proizvod« partije. In hkrati bi rad vnovič poudaril svoje prepričanje, da NOB ni bil revolucija, česarvno jo je partija omogočil izpeljati ob koncu vojne, temveč je bil veliko dejanje za svobodo ljudi in domovine. Zato vsi, ki so v njem častivredno in pogumno sodelovali, zaslužijo najelementarnejše spoštovanje. Vsakdo, ki kaj da na svoj narodni ponos, bo bržkone branil podobo borcev za svobodo — pač enako, kot bo z druge strani nasprotoval temu, da bi svoje življenje obremenjevali z vojnim sovraštvom ali pa da bi kdorkoli iz človeških in narodovih vrednot koval moralni, materialni ali politični dobiček. Kolikor so se takšne stvari dogajale in so bile namesto svobode in pravičnosti vir nepravčnosti in nesvobode, naj z njimi z vso odloč-

Volitve v okrožno narodnoosvobodilno skupščino za Belo Krajino 8. junija 1944

Seveda nimamo dovolj raziskav, ki bi nam pokazale, če in koliko ostreje je kaznovalo komunistične borce in aktiviste od nekomunistov. Enako je znano, da se je vodstvo trudilo pustiti vrata gibanja na stežaj odprta za vse zavedne Slovence, dasiravno se je pokazalo, da se je del naroda pod vplivom konservativne politike in spretno propagande oziroma manevriranja okupatorjev bolj bal poudarjene vloge komunistov kakor hlapčevanja prav onim zavojevalcem, ki jih je zavrnil in obsodil ves napredni svet. Ni dvoma, da je bilo med takimi Slovenci, ki so se pustili zmanipulirati, in so se zato hudo

ti, da to ni spodbujalo »leve« ostrine. In škoda je misliti, da na razmerje med Slovenci v času osvobodilne vojne niso vplivali strateški računi zaveznikov (Angloameričanov in Sovjetov) za povojni čas.

Upoštevač vse te okoliščine, je trditev Spomenke Hribar, da je v času NOB šlo zgolj za vprašanje odnosa do boljše vizma, povsem absurda. Taka trditev Hribarjevo degradira kot znanstvenico in jo diskvalificira na raven politične agitpropovke. Škoda, ker je sicer njeno načelno razlaganje in pojmovanje sprave kot civilizacijske in demokracijske vrednote umestno. Toda na koncu se vselej

pred tem odločili za federativno Jugoslavijo, v kateri pa se je še ostreje vzpostavila oblast partije (saj OF sploh niso poznali!) in z njo povsem nefederativni centralizem...

S tem hočem opozoriti zgolj na to, da se problem monopolne vloge in revolucionarne oblasti partije nanaša na povojni čas revolucionarnih ukrepov. Zato se lahko predvsem na ta čas nanaša tudi kritika partije oz. njenih konceptualnih napak in krivic, ki jih je — dobesedno razumevajoč teorijo socialistične revolucije — prizadejala posameznikom ali skupinam. Nobenega dvoma namreč ni, da dogmatsko vode-

nostjo pomete tako obetavna demokratizacija in demokracija.

— Narodi s pestrejšo zgodovino in daljšo demokracijo so dokazali, da lastne zgodovine ni potrebno zavreči ali razprodati, da bi si zagotovili demokracijo. Prav takšen odnos do zgodovine, ko ustvarjalci nove dobe vse staro vržejo na smetišče, dokazuje, da bomo šolo demokracije zmeraj znova začeli v otroškem vrtcu. To smo že skušili in dobro vemo, da nas demokracija zgolj po meri zmagovalcev — vojnih ali volilnih — ne bi nikamor pripeljala.

Martin Ivanič

Iz pogovora z Boštjanom M. Zupančičem

Kroki s podtonom o lastnini ali dom in svet

Prebedena noč z nedelje na ponedeljek nam je torej navrgla prvega predsednika Slovenije po drugi svetovni vojni, ki je bil izvoljen na prvih tajnih svobodnih volitvah. To

vprašanih pogledala malo dlje in globlje v pomenskost tašnih izidov in se dotaknila vprašanj o prihodnji politiki, ki se bo ubadala s slovensko ekonomijo ter mestom Slove-

kega posameznika v njej.

Mi smo poiskali moža, ki je širši javnosti ostal v svežem spominu s TV okrogle mize kandidatov za predsedstvo prav po tem, da je jasno artikuliral svoje stališče za družbeno lastnino. Boštjan M. Zupančič – prorektor in profesor na ljubljanski pravni fakulteti. V splošni evforiji za privatizacijo lastnine se je zavzel za nekaj, kar, zdi se, Slovencem ta čas ne gre prav rado v ušesa. Morda celo prav zato ni dobil dovolj glasov za vstop v predsedstvo Slovenije? Sicer pa smo ga za začetek vprašali:

Boste ostali v politiki, boste še poskušali?

Ze prej nisem imel nobene-ga namena iti v politiko. Potegnili me je vanjo. Če bom še sodeloval? Morda.

Bili ste kandidat na listi ZKS-SDP, čeravno ne njen član. Kljub temu, da niste bili izvoljeni še vedno sodelujete s to stranko? Pravkar prihajate z neke seje ZKS-SDP?

Da, prihajam. Tudi tiskovna konferenca za novinarje bo čez dobro uro. Pa naj odgovorim še na vaše vprašanje o politiki. Menim da se bo prava polarizacija šele začela. Procesi in vprašanja, ki jih imamo zdaj tu zavajajo. Stroke in politični interesi se bodo razdelili na tiste, ki imajo in tiste, ki nimajo, ne pa na odenke v vprašanih politične demokracije.

Pravite, da smo še družba diletantov in, da morajo priti stvari v roke profesionalcev. Kako to mislite?

V mislih imam našo zaostalost, ki jo moramo preseči. Politika kot vodenje je v določeni meri stvar stroke in ta je zdaj pri nas na nizki stopnji.

V Sloveniji ali v Jugoslaviji – bolj ko gremo na jug?

Ne bi mogli reči, da gre tam za večjo neprofesional-

nost od naše. Je pa tam Levant.

Kot dolgoletni »Američan« pogosto razmišljate o naši družbi primerjalno z ameriško. Mar ni to nekako »pre-daleč« za naše potrebe? Ali ni naša opcija vendar le evropski razgled?

Ameriški standardi, kadar so višji, so lahko relevantni, po drugi strani ravno zato mislimo po evropsko ni nujno kompliment.

Dovolite, da vas zdaj vprašam o vašem razmišljanju o družbeni lastnini. Kje, menite, so začetki takšnih vaših pogledov?

Odlomek iz knjige Boštjana M. Zupančiča

Bitje in hrepenenje

Iz eseja

O politiki hrepenenja

»... Bistvo pristne in torej drugačne prihodnosti predvsem ne more biti v starih in konvencionalnih ekonomskih postulatih. Tu je lahko Zahod samo zgled za to, kar prihodnost ne bo. L' economie – pour l' economie – zem, brezobzirni privatizem pri mešetarjenju z javnim interesom, tako značilen za kapitalizem, je absurden celo njegovim eksponentom. Intenzivna rast porabe kot nujen korelat potrebi po ohranjanju desetodstotnega profita je statistično razsežna kompenzacija za duhovno obubožanost; gospodarska rast zaradi ameriške malomeščanske duhovne zaostalosti, ki nahaja svoje zavestne povsod po svetu; kretizem ameriškega finančnega imperializma, ki je iz Italije, Francije, Nemčije, Skandinavije, Velike Britanije itd. že napravil kolonije bivše kolonije – vse to je danes patološka fiksacija, ker bi moralo biti preseženo že pred petdeset leti: če ne bi ves svet čakal bivše kolonije – ki ima prst na gumbu za uničenje sveta, da se zave svoje hebrefenistične zgodovine sterilnosti. Vse to izvira iz surrealizma metafizične obubožanosti, komplota kolektivne človeške regresije, razširjene reprodukcije spenglerjevskega poneumljanja ter občevarja, ki izhaja iz recipročno zožene zavesti. Da se je zahodna Evropa zapisala taki ideologiji, je morda logična posledica dejstva, da se je tako nečastno prodala; to je davek, ki naj ga sedaj plačuje za pretekli lastni kolonializem.

Mi s tem nimamo nič.

Jasno, za vsako družbo je prvi korak odprava zasebne lastnine produkcijskih sredstev. Postavlja pa se nadaljnje vprašanje, ali je lastnina produkcijskih sred-

stev zadnji izvor za strahotno razčlovečenost vsega drugega medčloveškega privatizma. Mar ne obstajajo viri zasebnosti, ki so globlji od obrtniškega privatizma, ki navsezadnje tudi nikoli ni bil sam sebi namen? Kaj pomaga podružbljanje proizvodnje, gospodarska neposredna demokracija itd., če so korenine gona zasebnosti globlje, kot so si klasiki marksizma zamišljali. Naj je družbena infrastruktura vzročna in zgodovinsko še tako »bazična«, za človeka je navsezadnje važno, kako se to kaže v »nadstavbi«: v družbeni zavesti, v odnosih med ljudmi, v družinskem, poklicno-ustvarjalnem, pa tudi širšem, globalnem političnem kontekstu. Kako realni socializem lahko pozablja, da vsem razlastitvam razlaševalcev (in drugih) skupaj ni uspelo preseči vrednot, ki so ravno vir zasebne lastnine?

Fiasko komunistične revolucije je v tem, da je dolgoročno ostala neprepričljiva. Kako je na primer mogoče, da mladi ljudje, ki so zrasi v razlaščenem družbenem kontekstu, ne uvidijo, da so »objektivno« daleč pred zgodovinskim časom tistih, ki so zrasi v kapitalizmu? Ali je bila storjena politična napaka, ki ni pustila revoluciji, da bi pogrnala korenine prevrednotenja vrednot?

Zakaj je bilo mogoče, da so v realsocializmu prišli na oblast taki, ki se o tem sploh niso spraševali? Mar se spričo svoje razredne proletarskosti niso mogli dovolj posvetiti vprašanju duhovnega obubožanja? Metafizični proletarci se šele danes pod kačkovsko zastavo konstituirajo v razred zase...«

noč so vsi govorili o Demosu v parlamentu, o vlogi ter ingerencah predsednika in predsedstva. Le komentatorja Anton Bebler in Rastko Močnik sta ob novinarjevih

nije v Jugoslaviji. Nihče pa v tej prvi noči še ni segel na področje vprašanj o lastnini, tej tako temeljni kategoriji za prihodnji razvoj naše družbe, za razvoj in naravnost vsa-

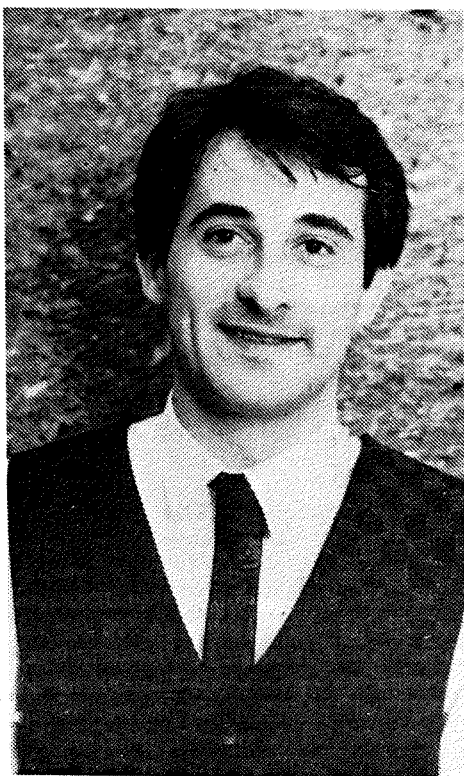
Kako razmišljajo o lastnini liberalci

Lastninska politika ZSMS – liberalne stranke

Zidak in zidar gospodarskega sistema ni ne kolektiv ne množica oz. družba, temveč posameznik. Ne glede na pravno lastništvo je ekonomski lastnik vedno samo posameznik.

Po drugi strani k človeškemu napredku in blaginji ne prispeva niti prvobitna niti permanentna ali kakršnakoli že kapitalistična ali socialistična akumulacija kapitala, temveč le učinkovito in koristno delo, svoboda podjetništva. Koristnost preverja trg, za učinkovitost poskrbi lastnik proizvodnih dejavnikov. Lastnika družbene lastnine pa ni mogoče prepoznati, zato tovrstno lastništvo nima vgrajenega avtomatizma, ki bi vodil k napredku in blaginji.

Da bi odpravili nesmiselno neskladje med pravnim in ekonomskim lastništvom, se v ZSMS-liberalni stranki zavzemamo za to, da država s svojimi mehanizmi podpre pospešeno privatizacijo družbene lastnine in hkrati sama prevzame nekatere javne dobrine. Smo za vse oblike privatizacije te lastnine, ki temeljijo na tržnih transakcijah, kot so npr. vlaganje v delnice in lastninske deleže, odkup delavskih delnic, opcij, kapitalizacija dolgov, možnost, da podjetje odkupi vodstvo s pomočjo kreditov, pridobljenih na osnovi ugleda (leverage management by out), itd.

Najbolj naraven proces pri iskanju lastnika družbene lastnine, ob tem, da je ne razdelimo, je delničarstvo. Delnica je instrument, ki razje vsako nenaravno tvorbo. Če parafraziramo Brechta, bi lahko rekli: »Delnica je orožje, vzemite jo v roke!«

Prepričani smo, da ni mogoče vse družbene lastnine operacionalizirati po enem kopitu, saj je metoda preoblikovanja odvisna od velikosti poslovnih organizacij, narave njene dejavnosti in njene trenutne učinkovitosti. Prav zato pa mora država v prehodnem obdobju, v procesu »polastninjenja« družbene (ne)lastnine, posebej strogo preprečevati grabež premoženja.

Grabež npr. predstavlja že prodaja družbene lastnine po knjigovodski in ne po tržni vrednosti. Vse, dokler se bo družbena lastnina prodajala po knjigovodski vrednosti (kar je danes legalno), se ne bomo izkopal iz planskega gospodarstva.

Prav tako smo prepričani, da je pomembnejše od dokončne rešitve vprašanja družbene lastnine to, da podjetja in institucije v sedanjosti družbeni lasti delajo naprej. Da bi se nam torej ne zgodilo, da bi rešili vprašanja družbene lastnine in pri tem »pobili« gospodar-ske subjekte.

Državna lastnina

Nekatere dobrine oz. storitve so in tudi morajo biti na razpolago vsem ljudem (varnost, osnovna izobrazba, muzeji itd.) druge so zaradi splošnega interesa v sodobni državi

celo obvezne (nekatera cepljenja, odvajanja odplak, pokopavanja mrtvih na določenih mestih itd.), tretjim ni moč določiti neposrednega uporabnika (pločnik, cesta, javni park, pristanišče, letališče, svetilnik itd.), četrte so same po sebi monopolne oz. netržne (železnica, PTT, elektroenergetika itd.). Objekti oz. površine, ki so za opravljanje tovrstnih storitev nujni – gospodarska infrastruktura (železniška proga, cestne površine, parki, telefonski vodi itd.), so dobrine v splošni rabi. To velja še za naravna bogastva (zemlja, gozd, voda, vodotok, morje, morska obala itd.), ki sicer niso rezultat dela, so pa lahko predmet gospodarskega izkoriščanja. Podobno velja tudi za kulturno dediščino, ki je rezultat dela, ponavadi pa ni predmet gospodarskega izkoriščanja.

Države so splošno rabo sistem vedno poskušale urejati s posebnim dobrom. Odveč bi bilo omenjati, da so v Jugoslaviji oz. Sloveniji to naredili posebej nespametno, v glavnem s sisi, zavodi, drugimi skupnostmi. Zahod za tovrstna gospodarska področja pozna javna podjetja (nacionalizirane dejavnosti) ali pa zasebna podjetja z javnimi pooblastili, koncesijami.

Javna podjetja, lastniki dobrin v splošni rabi so povsod neučinkovita in proračunsko požrešna ter neakovostna glede svojih storitev. Učinkoviti so zasebniki, ki pa imajo seveda z zakonom predpisan javni interes za svoje poslovanje (določanje normativov in standardov, javnost poslovanja, poleg sodnega nadzora poslovanja še nadzor nad upravo, določanje splošnih pogojev poslovanja). Nadzoruje jih še državna antimonopolna komisija.

Pri nas niso monopolna podjetja dobila

Gotovo moram začeti pri svojem očetu, ki je bil levi sokol; na fakulteti je imel določen vpliv name profesor Goričar, ostalo pa izhaja iz mojih izkušenj iz časa, ko sem predaval v ZDA, Angliji in v Grčiji.

Mislim, da bodo delavci hitro terjali nazaj svojo samoupravo. Dejstvo je, da je morala v ekonomiji na strani socializma. In to je na dolgi rok odločilno.

Vendar je nekatere stvari težko razlagati ljudem tukaj, lažje pa ljudem iz tujine, ki nas gledajo od zunaj.

Prepričani ste, da pot v privatizacijo lastnine ni prava. Vztrajate?

Svoje stališče sem dal tako rekoč »na zapisnik«. To bom vsekakor čez nekaj let preveril. Sicer pa sem na volitvah dobil vsak peti glas v republiki in dvajset odstotkov glasov v kontekstu nekoga, ki

v splošnem bankrotu zagovarja družbeno lastnino, ne zdi tako slabo.

Si kaj mislite, kdo se bo po volitvah prvi lotil vprašanja lastnine?

Mislim, da bo prišlo do tega zelo hitro. Vprašanje pa je, v kolikem času se bodo ljudje zavedli, da jim tisti, ki zagovarjajo samo privatno lastnino, predvsem Demos, vlečejo preprogo spod nog.

Pa vendar, ali ni ta težnja po privatizaciji lastnine posledica dejstva, da so vse doslej pojave oblike vladajočega socializma proizvod diletantstva?

Socialistični sistemi so gotovo prispeli do sedanje točke zavoljo diletantstva, do tega pa je prišlo zaradi negativne selekcije. Schumpeter je pisal o rekrutiranju pridobitno sposobnih v kapitalizmu.

Po drugi strani pa, če v socializmu izbrišemo lastnino

kot naravni selekcijski kriterij, je doslej ostajala le partijska nomenklatura in to je proizvajalo vrsto diletantov, ki so družbo zavirali. Zdaj skušamo skupaj s pravilno demokracijo uvajati še privatno lastnino. (Kot bi hoteli imeti novorojenca skupaj z umazano porodno vodo.)

Ali morebiti predvidevate, da bo glede vprašanja lastnine prišlo v parlamentu do konsenza?

Glede lastnine bodo ob posameznih zakonih potekale prave bitke o bistvenih konfliktih vprašanjih in pokazala se bo dejanska moč in pokleklo strank. To bo zelo konfuzno obdobje.

Ste na teh volitvah doživeli kakšne nizke udarce?

Osebnosti ne. Na te volitve gledam bolj kot na antropološki pojav, kajti mi smo vendarle še postkolonialna, rustikalna družba.

Morda še beseda, dve o javnih medijih ob teh volitvah?

Nič posebnega. Morda bi se dalo reči, da je bilo pre malo obveščanja o nekaterih nizkih udarcih.

Mislim, da so se javni mediji v tej kampanji obnašali precej korektno in, da so skušali ujeti pravo mero ekspozicije vseh političnih protagonistov. V bodoče pa se bodo morali bolj zavzeto boriti za svojo neodvisnost, ker to ne bo več zgolj vprašanje časa in prostora, ki ga namenjajo eni ali drugi strani, marveč bo vprašanje strožjega ločevanja poročanja od izražanja mnenj. Ustanovitev novinarskih sindikatov, ki bi ščitili neodvisnost tega poklica, je po mojem izrazita nujnost.

Bojana Žokalj-Jesih

javnih dobrin le v svojo last (npr. cestno podjetje, ki je lastnik cest...), pač pa so največkrat tudi sama igrala vlogo investitorja (z javnim denarjem), izvajalca in nadzorika. V tem primeru je neoprotitni interes dobil obliko podjetja, kar je seveda povsem nezdružljivo.

Država je igrala le vlogo patronata – pokrivala je izgube. Postati pa mora partner, ki se bo pogajal s podjetji. Ker v Sloveniji še precej dolgo ne bo zasebnega kapitala, ki bi kupil dobrine v splošni rabi, se zavzemamo za to, da slovenska skupščina podpravi objekte in površine gospodarske infrastrukture, naravna bogastva ter dobrine, ki predstavljajo naravno in kulturno dediščino v družbeni lasti. Dobrine, ki so lokalnega značaja, naj preda občinam ali drugim skupnostim (agrarnim, zadrugam, krajevnim). S tem bi država oz. občina dobila vlogo investitorja, planerja in nadzorika, izvajalce pa bi iskala na natečajih. Možna je seveda tudi prodaja državne lastnine.

Participacija in sindikalizem

Ker vemo, da v tržnem gospodarstvu samoupravljanje v dosedanjih oblikah ni uporabno, saj kot alternativa lastniški ureditvi družbe tudi ni možno, se v ZSMS hkrati z zavzemanjem za postopno odpravo družbene lastnine opredeljujemo tudi za dokončno zapuščanje misterija samoupravljanja in za uvajanje elementov delavske participacije pri upravljanju, kot so znani v Zahodni Evropi. Zavedamo se, da so prišli v družbah s tržnim gospodarstvom do delavske participacije po povsem drugi poti, vendar to ni bistvena ovira.

Upravljanje v podjetjih v mešani in zasebni lastnini poteka po sedanjih zakonodaji glede na kapitalski delež, ki omogoča (ne pa tudi predpisuje) različne oblike participacije. Participacija v organih upravljanja (skupščini lastnikov, upravnem odboru) in v obliki svetovnih organov je sicer predvidena, vendar so vse konkretne rešitve (sestava, moč glasov, delitev pristojnosti) prepuščene statutom podjetij.

Glede na to, da smo šele v fazi »plansko-tržnega gospodarskega sistema z napako«, ni mogoče postavljati zahteve po takojšnjem natančnem definiranju omenjenih mehanizmov, ki jih pozna Zahodna Evropa. Kljub temu bomo postavljali zahteve, ki naj dolgoročneje vodijo v to smer in ki naj hkrati omogočajo ekonomsko učinkovito upravljanje ter preprečujejo samovoljo lastnikov kapitala.

V problem preoblikovanja družbene lastnine programi strank skoraj ne dregajo, ker je prevroč. ZKS-SDP se zavzema za tiho podpravljanje (»s sredstvi od prodaje naj upravlja republika«) sočasno pa za enakopravno soodločanje v podjetjih na podlagi znanja, dela in kapitalskega vložka. To je seveda velika neumnost. Socialdemokrati pravijo le, da se zavzemajo za odpravo družbene lastnine, ne povedo pa kako, prav tako slovenska demokratska zveza. Slovenska obrtniška stranka bi vso družbeno lastnino razdelila, Socialistična zveza pa sploh ne ve, kaj je to družbeno lastnino, saj govorijo o več oblikah družbene lastnine. Druge stranke o tem ne govorijo.

Janez Kopač

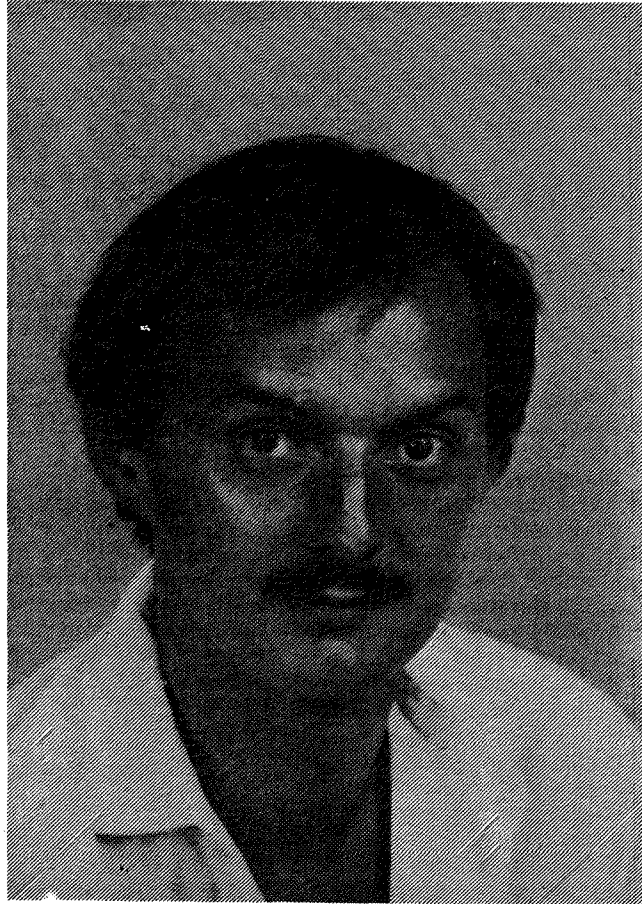
Slovenija – vzor za novo jugoslovansko kvaliteto življenja

Izidi parlamentarnih in predsedniških volitev v Sloveniji so marsikoga tudi na Koroškem presenetili. Kdor je pričakoval hudo polomijo slovenske »levice« (SDP-ZK), preprosto ni upošteval, da je proces demokratizacije v Sloveniji potekal bistveno drugače kot denimo v Nemški demokratični republiki ali na Češkoslovaškem. Medtem, ko je v zvezi z množičnimi gibanji v Berlinu ali v Pragi bilo govora o »mirni demokratični revoluciji«, je demokratizacija na Slovenskem bila predvsem evulucijski proces, prenova pač. Ta postopni razvoj od enopartijskega sistema do pluralistične, večstrankarske demokracije je kajpada bil rezultat globokih družbenih in političnih spopadov med opozicionalnimi silami, predvsem mladino, na eni strani in vladajočimi silami, »partijo« oziroma državo na drugi strani.

Ta konfrontacija pa je imela povsem svojo, izvirno dinamiko, lahko bi rekel tudi dialektiko. Že samo dejstvo, da je bivša »partijska« mladinska organizacija dalj časa bila nekakšen »pace-maker«, gonilna sila demokratizacije, dokazuje, da je slovenska perestrojka zrasla iz sorazmerno odprte politične stvarnosti »socializma« med Alpami in Jadrinom.

Nič manj pomembno se mi ne zdi dejstvo, da je demokratizacija Slovenije tudi odraz globokih družbenih in političnih diferenciacij v jugoslovanskem merilu. V gospodarskem smislu je jugoslovanski projekt samoupravnega socializma odpraval prav na tej ravni. To so med prvimi v ZKJ spoznali prav slovenski komunisti – »reformisti«. S svojo strategijo novih ekonomskih odnosov med republikami oz. v federaciji so po eni strani utirali pot razumnemu in postopnemu uvajanju tržnogospodarskih principov v ekonomijo Jugoslavije, po drugi strani pa – na »državnopravni« ravni sprožili razpravo o suverenosti ne samo slovenskega, temveč vseh jugoslovanskih narodov. Oboje je odprlo pot do pravne države v modernem smislu.

V kosovski tragediji je takratno slovensko partijsko in državno vodstvo prestalo zrelostni izpit. Skupaj z nekaterimi prijatelji sem na televizijskih zaslonih v Celovcu zasledoval zborovanje v Cankarjevem domu – ob razglasitvi izrednega stanja na Kosovu. Nepozaben se mi zdi govor Milana Kučana, miren in stvaren, analitičen in brez nacionalistič-

nih, protisrbskih nategovanj. Pa še prav posebej pretresljiva interpretacija Aškerčeve »Kosovske devojke« Poldeta Bibiča. Kaj hočem s tem reči? Nič presenečen nisem bil, da so se slovenske volitve tako iztekle in da je Milan Kučan danes predsednik Slovenije.

Prepričan sem bil, da bodo tudi slovenski Zeleni po pravici poželi sadove svoje pogumne ekološko-demokratične opozicije. Nje sem (kot gost iz Celovca) spoznal na ustanovnem kongresu – sredi lepega sončnega dne v Mostecu pri Ljubljani, pod Rožnikom. Kakor sem bil malce začuden, da so se nazadnje priključili »Demosu«, tako sem vesel, da so s svojim modernim, premišljenim programom veliko več kot le nekakšna slaba vest vseh tistih, ki mislijo, da je mogoče ali po starih poteh administrativnega gospodarstva ali pa po »novih« poteh nebrzdanega tržnega gospodarstva zagotoviti evropsko raven življenja (kaj pa naj bo to zares, predsednik Kučan?). In za koga jo je treba zagotoviti? Mar samo za Slovenijo, samo za Slovence?

Zeleni tu in tam se zavemo, da je ekološko vprašanje v svojem bistvu vprašanje demokracije – v političnem in ekonomskem smislu. Dobro poučen bo vsak predsednik vlade ali države, če bo upošteval dejstvo, da človek ni gospodar, temveč v prvi vrsti del narave in da je kultura izraz razumnega odnosa ljudi do naravnega in socialnega okolja.

Vesel sem, da se je znašel dr. Plut v samem vrhu slovenske politike.

Vesel sem, da se oblast

v Sloveniji deli in da mora odslej sleherni politik (ali državnik) dokazati, kako jo zna deliti – ali pa ne. Prav v tem vprašanju se je »realni« socializem v Jugoslaviji in Sloveniji hudo pregrešil – v svojo škodo, kot se mi zdi. Deliti delo – in vse dobro, kar človeško delo in človeški duh ustvarjata – to je po mojem pojmovanju socializem. Deliti oblast pa je demokracija.

Spomnim se čudovite kratice »Delu čast in oblast!«, pa še one »Tujega nočemo, svojega ne damo!« Ali ni v obojih geslih bila mišljena pravica delovnih ljudi in naroda?

Kaj pa, ko se delavska in nacionalna oblast sprevrže v oblast »partijskih« (vladnih) elit in v nacionalizem, v ksenofobijo, v poulični šovinizem in odklanjanje vsega »tujega«, »neslovenskega«, »južnjaškega«, »turškega«, »bizantinskega« etc. etc.

Eno-partijsko (samo)vlado ste ravnokar odpravili v Sloveniji. Ali se utegne na njeno mesto vrniti totalitarizem »nacionalizma«? Saj ta se je med Triglavom in Ohridskim jezerom dobro razpasel.

Morda pa je demokratična, gospodarska in ekološka prenova Slovenije ne samo težnja po novi, evropski kvaliteti življenja in dela, temveč tudi vzor za novo jugoslovansko kvaliteto življenja, za novo kulturo sožitja med narodi in narodnostmi v Sloveniji in konfederaciji? Da bi jim uspelo zoračati v obe smeri, želim iz srca vsem izvoljenim slovenskim poslancem, parlamentu in predsedstvu.

Joža Messner

Še vroče iz tiskarne:

Cvetko Zagorski: Vračanje v čas

Vračanje v čas je drugi roman – nadaljevanje iste snovi, ki jo je Cvetko Zagorski začel že v knjigi *Vračanje k sebi*. Ni ne pravi roman in tudi golo pričevanje ne. Nekaj vmesnega literarno zapisan življenjski avtorja z vrsto dokumentarnimi vložki, predvsem pa z reminiscencami na dogodke in ljudi, na njihove reakcije in delovanje v težkih časih prvih poveljnih dni. Predvsem pa to branje popelje bralca v svet neverjetnih nasprotij, idejnih nesmislov, nesporazumov in premnogih očitnih sprememb človeških pravi, oziroma prihajanja na dan številnih težav po hitrem napredovanju (prek bližnjic) in podobnega.

Zanimivo in zlasti za nove generacije neverjetno je to branje v tistih delih, kjer odgrinja takratno delo na kulturnem področju, kjer je bilo defetistično in sumljivo domala vse, kar je povzdigovalo kmetstvo in kmeta, da o literaturi tipa Mire Miheličeve sploh ne govorimo.

Za praznično branje vam tokrat ponujamo kratek odlomek iz knjige *Vračanje v čas*, ki je izšla pri založbi Borec.

Zvečer smo se zbrali Gabrovčani v Slavčevi napol porušeni hiši in se posvetovali, kaj naj storimo. Pposvetovali smo se še drugi in tretji dan, potem je Vojko predlagal: ustanovimo vaški kolektiv. Vse naj bo skupno – streha, živina, hrana, orodje, denar. Vsi za enega, eden za vse, to je edina rešitev, vsak zase bi propadel. — To je bil začetek sedanje naše obdelovalne zadruge. Svojo skupnost smo morali pred okupatorjem in ovaduhu skrivati, nismo hodili skupaj na delo, kakor hodimo zdaj, ampak posamič, kakor da obdeluje vsak svojo njivo. Z rokami smo razkopavali zemljo in skrivaj nosili pridelke v skričališča, ker so se zmeraj prihajali vojaki v vas in odnašali, kar so našli... Potem je prišla svoboda, ampak gospodarsko smo bili opustešeni, kašče in hlavi prazni, njive, travniki in sadovnjaki zanemarjeni, povrh pa še suša. Tako smo začeli delo kot na golem, kot bi nas kdo na cesto postavil, naj si iz nje izkopljejo življenje. Porazdelili smo se po hišah, ki so ostale kolikor toliko cele in živeli složneje kot bi lahko bratje in sestre. Vsi smo bili enakopravni in smo opravljali delo po svojih zmoglostih, vsakdo je imel svoje dolžnosti in o vsem smo razpravljali na sestankih. Vendar natančno dolžnosti nismo mogli razdeliti, ker ni bilo strokovnjakov ne orodja in smo morali večkrat zgrabiti vsi za isto delo. Pa se je še vedno našel kdo, ki je govoril: Nič ne bo iz tega, kdo je pa še videl kaj takšnega? Živine nimajo ne semena ne orodja. Izstopam iz zadruge, še to bi izgubil, kar imam. Pomagaj si vsak sam, kakor ve in zna... Dali smo mu njegov delež, pa naj fleta po svoje, ko se bo prepričal, pa se lahko spet vrne v zadrugo, je odločil Vojko. In še je govoril: Ali bomo spet začeli staro življenje kot pred vojno, ko se je vsak sam boril z revščino, z davki? Naj nam še naprej jetika in druge boleznitve tiče za vratom, naj bodo naši domovi spet polni mrčesa, naj nam spet gnojnice teče v hiše in naj deset pastirjev pase deset krav? Naj naši otroci spet životarijo kot smo mi? In ko bomo ostareli in onemogli, kam bomo šli? Zdaj je čas, da rešimo vsa ta vprašanja, vsi skupaj lahko, vsak sam zase ne more... Pa še takole nam je govoril: Ko si bomo sami pomagali, nam bo pomagala tudi ljudska oblast. Teh ruševin ni vredno obnavljati, bližje njivam v dolini si bomo sezidali novo vas ob zdravi vodi, vsaka družina bo imela hišo v vrstom, vas bo ločena od hlevov, živina bo v skupinah, zdravih in zračnih stajah... Kopalnico boš imel, da se boš umil, ko se boš vrnil z dela. Kakšna pa je stara vas visoko v skalah? Kakor da bi jo veter zmetal. Nobene snage, ne reda... Tako nas je znal Vojko navduševati in nam slikati pred duševne oči lepše življenje. Sklenili smo, da posadimo krompir pod hruskami jerebicami, kjer je bila prej detelja. Zemljo je bilo treba prekopati, semenskega krompirja pa niti koščka. Šli smo po vaseh in zbiral, kar je kje ostalo, in prve dni aprila, čeprav že pozno, smo šli saditi: moški so delali zvrsti, ženske so okopavale, polagale, otroci so pomagali. Še drugo njivo za hribom smo posadili, toliko da nismo omagali od lakote. Saj bi si lahko sposodil traktor, da bi izorali ledino, stal bi na uro 700 lir, pa se nismo hoteli zadolžiti... Da ne bi hodil vsak sam po racionirani živila v trgovino v Črni Kal, je hodil en sam z vozom naravnost v Navod v Koper. Mladi kovač Jože si je uredil kovačnico in zastoj popravil vse orodje, sam si je izdelal klešče, škarje, napravo za rezanje kopit, kladi. Niti nihče drug ni štel ur, ki jih je opravljal, vsak je vedel, da je treba najprej vlagati, da bomo potem vsi skupaj kaj imeli... Načelnik Vojko je hodil v Koper in v Ajdovščino in ko so se tam prepričali, kaj vse smo storili, so nam res pomagali: lepega dne je prignal Vojko v vas dva težka vola, kakršnih prej ni imel niti najbogatejši

kmet v vasi, v dar smo dobili 10 kōs, 10 oslic, 4 škropilnice za trto, srpe in grablje, kupili smo si prašičke...

Zapisnik o delovanju zadruge je bil obširen in podroben, skoraj za sleherni dan posebej.

»14. 1. 1946. Vse moramo potrpeti in prenesti, ker se ne borimo le za našo vas, ampak za vse Primorje. Naša vas naj prva pokaže pot vsem drugim. Ljudi, ki še niso v zadrugi, moramo prepričati s poštenjem in z delom. Če ne pridejo k nam, smo bolj krivi mi kot oni.

7. 2. 1946 Razpravljali smo o sporih med zadrugami in onimi izven zadruge. Tisti izven zadruge naj le povedo načelniku, kaj vse pri nas ni prav, da popravimo, da tega ne bo izrabljala reakcija.

7. 2. 1946. Predlog, da prodamo dve jalovi kravi in da potem kupimo vola, da bomo mogli s čim orati in kaj pridelati, je bil sprejet. Pogovorili smo se zastran semena za letošnjo setev in smo sklenili, da moramo zasaditi in posejati najmanj 25 kv. krompirja, ki ga nimamo niti koščka; 2 kv. fižola, nimamo pa niti zrna; potrebujemo 2 kv. modre galice in 6 kv. žvepla. Vse, kar smo določili, smo pretehtali in popisali in moramo izpeljati. Oglasil se je tovariš I. in rekel, da izstopa iz zadruge, ker v njej ni reda in ni dobil žganja in konzerviranih rib. Načelnik mu je odgovoril, da vsako lahko pristopi ali izstopi iz zadruge, da pa je sklenjeno, naj bodo ribe in žganje le za težke delavce. Vsak kopač dobi po dve ribi na dan, da ne bo jedel suhega kruha. Tovariš I. pravi, da ni za težko delo, kar je tudi res. Vendar ga nikoli nihče ni silil ali priganjal k težkemu delu... Prodali smo jalovo kravo, drugo zaklali. Z izkupičkom bomo kupili vola.

26. 3. 1946. Kritika zaradi nerednih sestankov in zanemarjanja pri delu, razdelitev dela (škropljenje trt, okopavanje krompirja, košnja), sklepanje o nakupu vina, obračun. Blagajnik je poročal o prejemkih in izdatkih. (Sledili o podrobnih zneskih v lirah za vse močge izdatke in prejemke.)

30. 3. 1946. Sklenili smo, da stare požgane vasi ne bomo obnavljali, marveč malo stran sezidali novo. Na knjigovodski tečaj v Koper bomo poslali dve mladinki. Kdor izstopi iz zadruge, nima več pravice do njenih pridelkov.

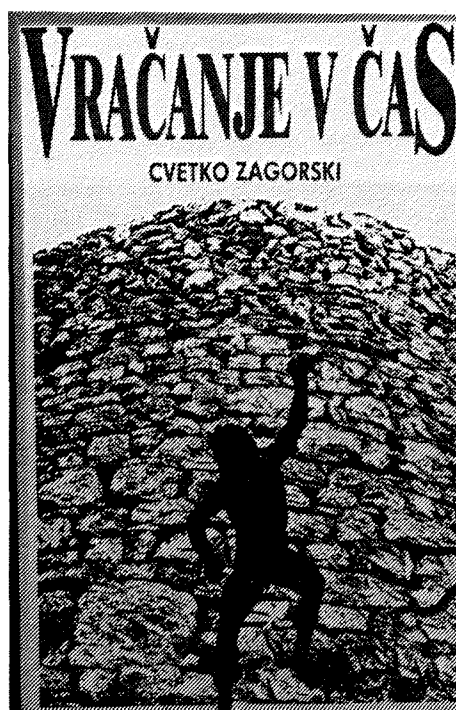
26. 4. 1946. Kritizirali smo, da tovarišice, ki skrbje za živino, tega ne opravljajo v redu. Obljubile so, da bodo odslej bolj skrbjele, vseeno pa smo določili nadzornika. Dodelili smo se, da bomo kupili en in pol kv. galice in 5 kv. žvepla. Oboje smo že dvignili v Nabavljalni zadrugi. Tovarišica N. se je pritožila, da nekateri tovariši godrnjajo, češ da se zanima pravice za cerkev. Rejla je, da raje pusti zadrugo in je samo enkrat na dan, kakor da opusti cerkev. Načelnik je odgovoril, da se borimo za izboljšanje življenja, v cerkev pa lahko vsakdo hodi, samo da ne zanemari dela. Sumi, da je tovarišica kdo naščuval, da bi zanesel v zadrugo zdražbo. Mi v coni B. smo si zelo izboljšali življenje, tudi tatvin ni več in v kratkem bomo popolnoma odpravili preklinjanje, ki ga župniki niso mogli v stoletjih.

3. 5. 1946. V zadrugi je 17 družin. Stare, obdelane zemlje imamo 20 ha. Letos smo prekopali na roke še 1.1 ha. S traktorjem smo preorali 0.8 ha. Kraških travnikov in pašnikov imamo 100 ha. Rodovitnih sadnih dreves približno: češenj 200, hrušk 150, figovih dreves 140, oljk 200, marelic in breskev 120. Večina dreves je zapuščenih. Zasajenih imamo približno 50.000 trt, ki niso v dobrem

stanju, ker nam je v prejšnjih letih primanjkovalo škropiv. Najtežje je, ker nimamo dovolj živine: 6 molznih krav, ki dajejo približno 30 litrov mleka, 9 telet, 2 lahka bosanska konjiča, 1 mulo in 2 prašiča. Nujno potrebujemo 10-12 prašičev, par volov, par dobrih krav. Izmed 68 zadrugnikov je 12 moških sposobnih za težka dela, 20 otrok hodi v šolo. Nad 60 let starih je 11, dva nista sposobna za delo.

V zapisnikih je bilo vse popisano natančno in prepričljivo, nič podobno mnogim drugim bahavim aktivističnim poročilom, s kakšnim navdušenjem se pridružujejo kmetje obdelovalnim zadrugam in »sprovajajo« kolektivizacijo, kakor so jim narekovala direktive iz Ljubljane.

Ko sem vse to prebral, sem sklenil, da si grem ogleda gabrovsko čudo. Potem ko mi je prihajalo na uho marsikaj o nasilnem zganjanju kmetov v obdelovalne zadruge, o surovostih pri odkupovanju živine in poljskih pridelkov (saj je bilo v resnici treba preživeti množice se industrijsko delavstvo, ki je pritekalo s podeželja, pa še upravne službe, ki so se množile kot gobe po dežju, in seveda vojsko in milico), se mi je zazdela zanimiva možnost drugačne, prostovoljne poti v nove oblike kmetovanja namesto nekdanjega gruntarstva in kajžarstva, čeprav se je novo v Gabrovki dogajalo v izjemnih razmerah, možnost uresničitve evangelijskega izročila »ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe«, ki se je v novi preobleki izrazilo v Komunističnem manifestu, v pozivu k odpravi »izkoriščanja človeka po človeku«.

Kar naslednje jutro sem se odpravil z avtobusom čez Kozino do Črnega Kala. Ustavil sem se na cesti, s pogledom na visok, neprehoden, divji skalnat greben na zahodu za vasjo. Ne vem, zakaj se mi je zazdelo, da je le to lahko tihotapil Martin Krpan s svojo kobilico sol od morja na Kranjsko in da je prav na tej cesti zalotil cesar s svojim spremstvom. Kraj, kjer se je začela spuščati cesta v serpentinah strmo navzdol proti morju, se mi je zazdel skrivnosten, kakor da se tod pričinja nov, drugačen svet. Po kolovozu sem zavil v nasprotno stran od strmega gorovja, ne po cesti navzdol, marveč po ozki dolinici, kakor mi je kazal zemljevid, in se znašel med skalnatim gričevjem, med katerim se je vila pot in se izogibal skalovju. Na koncu dolinice, komaj četrte ure hoje od Črnega Kala, sem naletel na skupino treh mož, ki so zasajali krampe in motike ter odmetavali zemljo, nedaleč od njih pa je nekdo, podprt z berglo, zasajal v zemljo kolec in udarjal po njem s kladivom. Stopil sem bližje k njemu in mu kar takoj povedal, kdo sem in po kaj sem prišel. Zravnal se je, se podprl z berglo in opazil sem, da je desna hlačnica do kolena prazna, brez noge.

»Ja, Vojko sem, načelnik zadruge, ki ga iščete,« je povedal in me resnobno pogledal z očmi, ki so bile nenavadno sinje barve, zazdele so se mi čiste kot jutranje nebo brez meglic. Lahko mu je bilo trideset let, lahko

tudi več, ostre poteze so izražale odločenost in voljo.

»Bral sem dnevnik vaših sestankov in poročilo, kako je nastajala zadruga. Tako se mi zdi, da tukajle, v tej dolinici pripravljate teren za novo vas,« sem rekel in se ozrl po kolcih, ki jih je bil že zabil nekaj tod okoli, in po možeh, ki so kopali v zemljo.

»Ja, tega se lotevamo, za zdaj še z rokami, potrebovali bomo pa buldožer, drugače ne bomo kos. V načrtu imamo vse tole obdelati.« Z desnico je zaokrožil po zaplatah polne zemlje, po skalnatih strminah in robovih. »Obnoviti sadovnjake in vinograde, na novo nasaditi breskev in marelic, razširiti njive...«

Ozrl sem se proti skalnatemu robu nekoliko višje.

»Tistole je pa vaša stara vas,« sem rekel.

Uganil je mojo željo.

»Stopiva gor,« je rekel, »da boste videli, kaj nam je naredila vojska.«

Šla sva po stezi navzgor, prestavljal je berglo, njegov korak pred menoj je bil gibčen in trden, drža zravnana, prav kakor sem si bil zamišljal načelnika zadruge, katerega poročila sem bil bral. Šla sva mimo nekaj očrnelih podrtij, mimo nekaj napol obnovljenih, zakrpanih nizkih hiš in se ustavila pred še dokaj ohranjeno enonadstropno stavbo, kjer je na vratih pisalo LJUDSKI DOM. Po nekaj kamnitih stopnicah in skozi ozko vežo sva stopila v srednji velik prostor z lesenim, poribanim podom, pogled mi je obstal na slovenski in jugoslovanski tribojnici, ki sta prekrivali skoraj vso vratom nasprotno steno, med njima je bila Titova slika v maršalski uniformi. Pod njima je bila dolga miza s stoli.

»Tukaj se sestajamo in imamo prireditve,« je rekel.

Na desni strani ob steni sem zagledal klavir in se začudil.

»Ko je fašizem kapituliral in preden so prišli Nemci, smo ga pripeljali iz Kopra,« je smeje se povedal. »Že prej pa smo imeli radio, izmaknili smo ga fašistom, ko so bežali.« Res je bil na mizici ob klavirju velik star radio, nad njima na stenah pa napis z velikimi črkami: STOPNJA NARODA SE MERI PO NJEGOVI KULTURI.

Prevzet od vsega, kar sem videl, in prepričan o resničnosti poročil, nisem več našel besede, nisem imel več kaj spraševati. Lahko se vrnem, sem si rekel. Vojko se mi je opravičil, ker mi nima s čim postreči, lahko bi pa sklicali ljudi, če želim. Ne hvala, sem rekel, prepričal sem se, in obljubil, da bom opisal v Poročevalcu, kar sem videl in doživel.

Čez štiri leta ga ne bi prepoznal, če ne bi prišel na »spoved«, pred kolektiv naše barake, oprt na berglo. Bil je opraskan po obrazu, nagibal se je nekoliko naprej, sklepal sem, da ni prišel prav poceni skozi špalir starih kaznjencev, skozi katerega so morali vsi novinci, ko so prišli na Goli otok. Ko je prišel na vrsto, da se izpove svojih zločinov proti državi in socializmu, je šel čez vse nas s svojim čistim, sinjim pogledom in počasi, premišljeno spregovoril:

»Nisem proti Titu, niti ne proti novi Jugoslaviji.«

Takoj ga je nekdo prekinil, bil je prav Tomaž, bivši hlapec in potem predsednik zadruge na Dolenjskem, tisti z nizkim čelom in štrlečim nosom:

»Šta nisi? Lažeš! Izdajica si, in če ne bi došao ovamo!«

Vojko pa je mirno nadaljeval:

»Borili smo se pod Italijo proti fašizmu, potem proti Nemcem, ustanovili smo svojo zadrugo, lepo je uspevala, tudi s kominformom nisem imel nič, samo ko je prišla direktiva, da zadrugo razpustimo, sem se uprl, šel sem v Ajdovščino in v Koper, zadruga mora ostati, toda bilo je proti direktivi in tega še zdaj ne razumem, ampak nisem proti Titu, sem za partijo in Jugoslavijo...«

Še o univerzi za tretje življenjsko obdobje

V vsakem človeku je nekaj več, kot je utegnil pokazati

Veselite se življenja, ki nas obdaja, je nenehno iskanje in raziskovanje novega. Kdor se v zatonu najboljših let prepušča samousmiljenju in ždenju, zanesljivo prispeva največji delež k svojemu lastnemu hitremu staranju.

V tebe smo vam že nekajkrat predstavili različne dejavnosti univerze za tretje življenjsko obdobje, te prepotrebne animacijske dejavnosti v naši družbi, ki pa še ne žanje enoglasnih pohval in podpore na vseh ravneh.

Tem bolj pa razveseljuje vse tiste ljudi, ki so se že vključili v katero od njenih dejavnosti.

Motivov, zakaj se kdo odloči za poglobljanje znanja in brušenje prej dremavih talentov, je več. Najpogostejši pa je tisti nagib in želja, početi nekaj več, osmisлити nekdanje sanje, sme-

leje in brez dolgoletnih zavor stopiti v svet neznanega ter tako storiti nekaj neverjetno lepega zase (in posredno tudi za svoje bližnje).

Danes vam posredujemo kompleten seznam vseh možnih dejavnosti, ki se jim lahko pridružite, z naslovi, kamor se lahko obrnete po popolnejše informacije. Seveda pa to velja zaenkrat za tiste, ki so iz Ljubljane ali njene bližnje okolice. Prihodnjič bomo poskrbeli, da bodo objavljeni tudi naslovi iz drugih krajev po Sloveniji, kjer si univerza za tretje življenjsko obdobje že utira pot. Le še to naj povem, da tokrat objavljam sestavek pod naslovom Življenjepisi Alvine Logarjeve prav zato, da se bodo bralci lahko ob branju njenega sestavka morda lažje odločili za katerega od ponujenih programov.

Bojana

Življenjepisi

Ko sem izvedela za ustanovitev študijskega krožka za književnost in filozofijo pri univerzi za tretje obdobje življenja, sem bila vznemirjena. Književnost je bila od otroških let edina velika želja mojega življenja. V osnovni šoli sem si v beležko prepisovala pesmice, ki so mi bile všeč, se jih učila na pamet in jih recitirala ob družinskih praznovanjih. Dar staršem. Vsaj na videz so jih sprejemali z veseljem.

V srednji šoli nam je prof. Koblar širil obzorja. Osem let blestečih razlag, prodornosti duha! V njegovem pojmovanju smo našli odgovore na vsa vprašanja, ki so se nam pojavljala. Povsod je znal zadeti na strune, ki so nam bile sorodne. S pisanjem sem se začela ukvarjati po maturi. Ob vpisu na univerzo sem bila razočarana. Suhoparna dejstva namesto slikovitih primerjav širokopoteznega Koblarja. Na slavistiko

smo se v letu 1932 vpisali štirje. Mirko Pavšič, poznejši Matej Bor, moj sošolec Fatur, ki je bil v tridesetih letih rahločuten lirik. Poleg mene se je vpisal še nekdo, ki si ga nisem zapomnila. Pogešala sem staro tovarišjo iz gimnazije. Ob neizprosni znanosti, rastoči iz skladov podrobnosti, se nisem znašla. Pečali smo se z neskončnimi seznamami Prešernovih sošolcev, s sodnimi akti o njegovih stanodajalcih. Ob tej suši sem vedno bolj čutila potrebo, da bi iz lastnega življenja izluščila kaj trajnega.

Kakor razodetje mi je bilo, ko sem izvedela za literarni krožek. Literarni klub visokošolcev na univerzi v Ljubljani mi je izpolnil vsa pričakovanja, zadovoljil vsa zanimanja. Končno sem tudi v novem okolju začutila utrip življenja.

Sodelovala sem v literarnem klubu do poroke 1935. leta. Na prošnjo urednika »Obzornika« sem v letu 1985 (št. 11, str. 787-790), objavila nekaj, česar sem se po pol stoletja še spomnila. V 1933. letu sem ob izidu revije Sodobnost postala njena najmlajša sodelavka. (Psevdonom Marija Poljska.) Stik z revijo sem izgubila, ko sem za pet let odšla na deželo.

Žal si takrat nisem znala ustvariti pogojev, da bi se razvijala. Omožila sem se, družina, vojna. Ob začetku okupacije sem imela že tri otroke. V času, ko je šlo za preživetje, je skrb za naraščaj prerasla vse drugo.

Ko je mladina odrasla, so me življenjski stroški prisilili, da

sem se zaposlila. Dvajset let službe v knjižnici – delo je bilo privlačno, a ob gospodinjstvu pri 4 otrokih nisem imela niti minute časa zase.

Drug za drugim so si otroci pomagali na svoje. Po moževi smrti sem ostala sama. Delati skušam, a zmogljivost se je skrčila. Vedno bolj se zavedam, da je za kakršenkoli ustvarjalni dosežek potreben napor celega življenja.

Prav zato iz srca pozdravljam delo Univerze za tretje življenjsko obdobje. Dočakali smo čas, ko se lahko posvečamo zanimanju, za katerega nam je bilo vedno žal, da smo jih zane-marjali. V prvem letu sem bila

polna navdušenja. Zavrtelo me je kakor pri 19 letih. Takrat sem napisala:

Vsako delo, ki ga vzamemo v roke, ima čar neznanega. Sili nas, da z lastnimi doživetji ovrednotimo sliko, ki jo je ustvaril pisatelj v bolj ali manj dovršenih umetninah. Različic je kolikor je ljudi. Stvarem, ki jih obravnavamo, skušamo prodreti do jedra. Skoraj vedno se pokaže, da zadnja ugan-ka o bistvu stvari na tem svetu ne more biti dokončno rešena. A namesto samote, ki nas čaka na starost, nam je dana možnost razgovora. Našli smo prostor za stik, za izmenjavo mnenj, za redna srečanja. Ne-

izčrpen vir za nova iskanja, pod vodstvom potrpežljivega mentorja. Za nas pomenijo ta srečanja dragoceno izpopolnitev življenja.

Zdaj je mesto sestankov v naši grupi predaleč, zato preseljavam na novinarski krožek. Pred leti sem mislila, da sem pri svojih sedmih križih za zahteve dnevnega tiska pre-malo urna in prožna. To brez dvo-ma drži – a obravnava se lite-ratura, morda še bolj kreativna in razgibana, kakor sem jo do-slej vajena. Za nove smeri gre v mišljenju, za drzne vzpone duha. Čemu praznina, če so na vidiku nova obzorja?

A. L.

Začasen pregled dejavnosti na univerzi za tretje življenjsko obdobje, kraj in čas izobraževanja, seznam mentorjev in animatorjev študijskih krožkov za jesenski semester 1989/90

SLIKARSTVO
DOM STAREJŠIH OBČANOV BEŽI-GRAD, KOMANOVA 1, LJ.
torek, 15–17, 17–19
Mentor: akad. slikar Miran Erič, Tbilisijska 26, 264-703
Animator: Joža Zagorc-Weingerl, Pod hrasti 7, Lj., 331-565

ANGLEŠKI JEZIK VI
CENTER ZA TUJE JEZIKE, VILHARJE-VA 21, LJ.
torek, četrtek 9.00–10.30
Mentor: prof. Vitka Kolar, Tesovnikova 63, Lj., 375-821
Animator: Edi Šelhaus, Hošimihova 3, Ljubljana

ANGLEŠKI JEZIK VI
CENTER ZA TUJE JEZIKE, VILHARJE-VA 21
torek, četrtek 10.30–12
Mentor: prof. Dašenjka Komac, Rožanska 2, Lj., 342-051
Animator: Ludvig Šnajder, Majke Jugovičev 9, Lj., 326-618

ANGLEŠKI JEZIK-POGOVORNI
KLINIČNI CENTER, ZALOŠKA 2, LJ.
torek 9.00–11.45
Mentor: prof. Maja Lavrač, Kumrovska 3, 345-716
Animator: Mira Pridgar, Janežičeva 15, Lj., 224-256

ANGLEŠKI JEZIK III
KRAJEVNA SKUPNOST, OB ŽICI 1
ponedeljek – sredo od 15.00–16.35
Mentor: Alja Zupančič, Dergomaška 6 (pri Vahčič) 557-925
Animator: Ana Judnič, Vide Janežičeve 17, 445-289

ANGLEŠKI JEZIK III
CTJ VILHARJEVA 21 (v kleti)
torek – četrtek 10.35–12.05
Mentor: Janez Skela, Kovačeva 8, Ljubljana

ANGLEŠKI JEZIK I
KRAJEVNA SKUPNOST OB ŽICI 1
Torek – četrtek 9.00–10.35
Mentor: prof. Janja Šega, Dol 32, pošta Borovnica

ANGLEŠKI JEZIK III
KRAJEVNA SKUPNOST, OB ŽICI 1
torek – četrtek 10.45–12.20
Mentor: Janja Šega
Animator: Tanja Doberlet, Župančičeva 14, 216-040

KITAJSKI JEZIK NADALJEVALNI
Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo
torek 16.30–18.40; Predavalnica D
Mentor: prof. Maja Lavrač, Njegoševa 22, 62000 Maribor
Kumrovska 3, 345-716, Ljubljana
Animator: Eva Knez, Vino 48, 61291 Škofljica

FRANCOSKI JEZIK I
SLOVENIJALES TITOVA 52
torek – četrtek 9.00–10.35
Mentor: prof. Darja Golež, Črtomirova 25, Lj., 327-237

ITALJANSKI JEZIK V
FILOZOFSKA FAKULTETA, AŠKERČE-VA 12, LJ. (IV. nadstropje, soba 304)
petek 14–15.30
Mentor: prof. Sergij Šlenc, Prešernova 31, Ilirska Bistrica 66250, 067/82-020
Filozofska fakulteta, Odd. za romanistiko, Aškerčeva 12, Lj.
Blagajnik: Lea Šercer, Štefanova 22, Lj., 558-058
Član sekcije: Meta Nečemer, Jesenkova 5, Lj., 313-664

ITALJANSKI JEZIK I
FILOZOFSKA FAKULTETA, AŠKERČE-VA 12, LJ. (IV. nadstropje, soba 04)
petek 12.00–13.35
Mentor: prof. Sergij Šlenc, Prešernova 31, Ilirska Bistrica 66250, 067/82-020;
Filozofska fakulteta, Odd. za romanistiko, Aškerčeva 12, Lj.

FRANCOSKI JEZIK V
KRAJEVNA SKUPNOST STANE SEVER, Tbilisijska 22/A (nasproti Mebla na Viču)
torek – četrtek 11.45–12.20
Mentor: prof. Dušana Findeisen, Riharjeva 28, Lj., 331-162
Animator: Nada Vene, Vrtača 2, 216-375

FRANCOSKI JEZIK VII
KRAJEVNA SKUPNOST STANE SEVER, Tbilisijska 22/A
ponedeljek, sredo 9–11.30
Mentor: prof. Dušana Findeisen
Animator: Marija Debeljak, Titova 85, Lj., 327-237

FRANCOSKI JEZIK X – POGOVORNA STOPNJA
AVTOCOMMERCE SEJNA DVORANA
ponedeljek 15.00–17.15
Mentor: Barica Benkuš, Murgle 88, 331-427
Animator: Vlasta Voljč, Vrtača 4, 216-384

NEMŠKI JEZIK IV
CENTER ZA TUJE JEZIKE, VILHARJE-VA 21, LJ.
ponedeljek 9.00–11.20
Mentor: prof. Vita Gačša, CTJ, Vilharjeva 21, 317-865, doma: Vogelnja 6, 213-655
Animator: Marija Junkar, Kardeljeva 12, Lj., 223-156

NEMŠKI JEZIK III
UNIVERZUM, GROŠLJEVA 4, LJ., učilnica 26
ponedeljek 9.00–11.30
Mentor: Getruda Kostanjšek, Javorškova 4, 571-428
Animator: Slavka Jovan, Pod lipami 50, 262-629

NEMŠKI JEZIK
KRAJEVNA SKUPNOST OB ŽICI 1
ponedeljek 16.45–18.20
Mentor: Alja Zupančič, Dergomaška 6 (pri Vahčič) 557-925
Animator: Pavlina Kušljan, Jadranska, 266-417

RAČUNALNIŠTVO
IZOBRAŽEVALNI CENTER LJUBLJANSKE BANKE, ŠMARTINSKA 132, TERMINALSKA UČILNICA
ponedeljek 16.00–19.00
Mentor: mgr. Irena Kunc, Na Jami 7, Lj., 557-452
Animator: Marija Martelj, Prušnikova 62, Lj., 51-336

KNJIŽEVNOST
DOM STAREJŠIH OBČANOV MARJA DRAKSLE MARJANA, BIJEDIČEVA 15, LJ.
sreda 15.00–17.00
Mentor: Vesna Došen, Vrhovci, c. XVII 28 267-805
Animator: Pavla Zupančič, Zagrebška 4, Lj., 344-188

USTVARJALNO PISANJE
FILOZOFSKA FAKULTETA, AŠKERČE-VA 12, LJ. (IV. nadstropje, soba 416)
četrtek 16.00–18.20
Mentor: prof. Milena Blažič, Vošnjakova 8
Animator: Boža Kavčič, Galusovo nabrežje 7, Lj., 221-676

UMETNOSTNA ZGODOVINA-ZGODOVINA
FILOZOFSKA FAKULTETA, SOBA 415
ob četrtek 11.30–13.00
Mentor: prof. Milena Kožuh, Tabor 4, 320-217; prof. Janja Novak, Bergantova 13
Animator: Greta Cvilak, Vrhovnikova 7, 261-875

malce začudeni, ker ni bilo za pultom nobene prodajalke. Ob blagajni je sedela mlajša ženska in strmela v neke papirje prej seboj. Malce provokativno sem jo pozdravila, vljudno mi je odzdravila in dalje strmela v svoje papirje. S prijateljico sva si ogledovali rute in na glas ugotovili, da se nama preveč blešči, da bi lahko skozi steklo izbrali ruto. Želenega efekta ni bilo, oseba pri blagajni nas ni hotela opaziti. Prijateljica je ironično pripomnila: »Morda bodo

imeli druge kaj časa za naju« in počasi sva krenili proti izhodu v rahlem upanju, da bova opozorili uslužbenko nase. Pa ni bilo nič in ko sem že zunaj pogledale skozi izložbeno okno v trgovino, sem ujela uslužbenkin odsoten pogled. Morda je ravno premišljevala, kako je že v Evropi!

★ ★ ★

Zjutraj sem šla na vlak. Ni bilo preveč polno, tako da sem našla udoben prostor ob oknu. Ko sem pogledala skozenj, sem komaj kaj videla zaradi umazanih šip, ki so izgledale še bolj umazane, ker je skozi njih hotelo sijati sonce. Zagledala sem železniškega uslužbenca v lepi uniformi, ki je stopal po peronu in neženirano pljunil. Žal mi je bilo, da niso bile šipe še bolj umazane. Tudi ta vlak ne pe-lje v Evropo!

I. T.

Elkroj
MOZIRJE

formula EL
FORMULA KAKOVOSTI

Preteklost in sedanost iz mojega zornega kota

Dogodki zadnjih let se zgoščajo in v tej luči se vse bolj oddaljuje tisti del zgodovine, ki ste ga pisali vi, iz vojne generacije. Zdi se, da je črno-belo slikana podoba vojne postala nekakšen bumerang, ki se vrača v obliki druge črno-bele podobe tistega časa in dogajanja v njem. Kako se iz vašega zornega kota kaže vsa ta preteklost in kako gledate na sedanost? Kje smo po vašem mnenju v kulturi, pogosto označeni kot vodnici slovenskega naroda? Tako smo vprašali dva od udeležencev NOB, kulturnika in soustvarjalca naše dežele v vojnih ter tudi povojnih dneh: Ferda Godino in Vlasta Kopača.

Vlasto Kopač

Žirovcem in Poljancem je narava, kot kaže, že od nekdaj radodarno delila risarske in slikarske talente, in zato sem tudi jaz, rojen v Zireh, prinesel s seboj na svet nekaj prirojenega risarskega in oblikovalskega daru. Že moj oče je kot pobič rad risal in prisoval iz Mohorjevega koledarja in ko je nekoč narisal portret dr. Ivana Tavčarja, ga je ta poslal v uk v slikarsko šolo, ki je tedaj bila v Srednji tehniški šoli v Ljubljani. Ko se je končno izučil za krojaškega pomočnika, ga je potegnilo v svet, v Trst, na Dunaj in nazadnje na slikarsko akademijo v Prago. Oče Matevž mu s kmetije s poldrugim hektarjem zemlje in gmajne ni mogel pošiljati denarja za študij, zato se je v Pragi moral preživljati sam kot je vedel in znal, vmes pa seveda stradati.

Po končani prvi svetovni vojni se je vrnil iz Rusije in dobil prvo službo kot profesor v Kruševcu, čez dve leti na gimnaziji v Kranju in pozneje v Splitu, kjer sem jaz maturiral, oče pa je tam leta 1941 umrl.

Ker sem zmeraj rad risal, doma pa sem ob očetovem delu bil nenehno v stikih z risbo, grafikom in slikarskim ustvarjanjem, se mi je moj odnos do slikarstva, umetnosti in kulture oblikoval že v rani mladosti. Po odsluženju vojaščini sem se leta 1934 vpisal na arhitekturni oddelek tehniške fakultete v šolo prof. Plečnika v Ljubljani. V njegovi risalnici sem se v prvih letih študija pod nje-

govim skrbnim vodstvom izuril v dobrega risarja, privadil sem se risarske discipline, čiste risbe, natančnosti in vztrajnosti in ker sem risal z veseljem in ljubeznijo, se je to najbrže poznalo tudi na končnem izdelku.

Imel sem srečo, da sem prišel v Plečnikovo šolo, saj sem si tam pod vplivom njegove

Vlasto Kopač

umetniške osebnosti bistril in širil obzorje, razvijal svoj odnos do umetniškega ustvarjanja, do ljudskega stavbarstva ter do arhitekturnega načrtovanja in oblikovanja.

Pred poletnimi počitnicami leta 1938 me je Plečnik vprašal, če bi ostal v Ljubljani, da bi »nekaj lepega skupaj naredila«. Ko sem na to pristal, je dodal, da bo to delo trajalo več let in da ne bo med tem nobenih počitnic. Ostal sem v Ljubljani in tako sva začela s projektom Zale, eno najlepših Plečnikovih stvaritev. Risal sem pod njegovim vodstvom v prazni risalnici, sošolci so bili na počitnicah. Tako sem v dveh letih in pol zrisal vse načrte, detalje, količil objekte na stavbišču in skrbel za obrtniške izdelke.

V tem času sem se resnično veliko naučil, kot študent sem bil gmotno preskrbljen, saj je moje delo honorirala Mestna občina Ljubljana. Celoten projekt obsega okoli sto matric, večino hrani Mestni arhiv Ljubljana.

Ko so italijanske motorizirane enote maja 1941 zasedle Ljubljano in so se pred glavno pošto postavili s petelinjim perjem okinčani bersaljeri, sem šel v Trnovo k Plečniku in mu povedal, da so Ljubljano zasedli Italijani. Ozrl se je skozi okno na vrt in počasi dejal: »Bili so tukaj že Rimljani, pa so šli, in tile, ki so danes prišli, bodo tudi šli: Čez dve leti in pol leti so res šli, nekateri med njimi, ki so imeli srečo, da so jih zajeli in razorožili partizani, domov v Italijo, tisti, ki so prišli Nemcem v roke, pa v hitlerjevski ujetniški taborišča.

Kmalu po prihodu Italijanov sem kot komunist začel delati v dokumentnem in grafičnem sektorju ilegalne Centralne tehnike KPS v Ljubljani, kjer sem svoje risarsko znanje, ki sem si ga pridobil v Plečnikovi šoli, s pridom uporabljal pri svojem delu v grafiki in v partijski dokumentni tehniki, v našem NOB tisku, pri propagandni grafiki, letakih, ilustracijah, naslovnih straneh brošur in zaglavjih, kot so terjale vsa kodnevene potrebe našega odpora in boja proti italijanskim zavojevalcem in njihovim hlapcem belogardistom. Ob znanih božičnih racijah konec leta 1942, ki so jih v mestu izvajali belogradisti in Italijani skupaj, sem zvečer v linolej vzrezal propagandni letak, ki sta ga tiskarja v ilegalni tiskarni Toneta Tomšiča čez

noč natisnila in naslednjega dne so ga že dobili v roke Ljubljančani.

V ilegalni partijski tehniki sem delal do svoje aretacije 20. oktobra 1943, nakar me je v začetku januarja 1944 domobranska politična policija iz jetniškega oddelka ljubljanske bolnišnice, skupaj z okoli 700 aretiranimi, poslala v živinskih vagonih v nemško koncentracijsko taborišče Dachau. Tam sem po obvezni karanteni dobil delo v knjigovoznici, kjer sem kmalu začel na majhne lističe risati taboriščne prizore, ki sem jih skrival v odrezkih lepenke. Okoli 70 teh risb iz življenja in umiranja jetnikov v taborišču Dachau, nastalih v času od januarja 1944 pa do osvoboditve taborišča konec aprila 1945, hrani sedaj Muzej ljudske revolucije v Ljubljani.

Ko sem se junija 1945 vrnil iz Dachaua, sem se zaposlil kot arhitekt na Ministrstvu za gradnje LRS in čez dobri dve leti, 2. oktobra 1947, so me naši varnostni organi aretirali, avgusta 1948 pa sem bil na enem od znanih montiranih dachauskih procesov obsojen.

Aprila 1952, dobra štiri leta in pol po obsodbi, sem prišel spet domov. Šele leta 1956 pa sem na pobudo dr. Marjana Dermastie dobil pogodbeno zaposlitev v Referatu za spomeniško varstvo OLO Ljubljana, kjer sem po dolgotrajni prekinitvi zopet prišel v stik z umetnostnimi in zgodovinskimi spomeniki, z restavraciji in konservatoriji ter začel z delom, ki mi je bilo pri srcu.

Spomeniškovarstvena služba je bila tedaj organizirana po preprostem načelu, »dajdam«. Z vsako občino je moral spomeniški zavod podpisati pogodbo za dogovorjena dela, posege in elaborate, občina pa je poskrbela, da je plačala spomeniški službi delo, po možnosti manj kot je bilo dejansko vredno. Spo-

Dachauska risba arh. Vlasta Kopača: Fran Albrecht, portretiran v karantenski baraki 5. 2. 1944.

meniška služba je bila med kulturnimi ustanovami, ki jih je družba finansirala, zmeraj zapostavljena pastorka. Maršikateremu občinskemu veljaku se je zdela nepotrebna in njeno finansiranje odveč. Ko je občina s službo podpisala pogodbo za posege ali obnovitvena dela na določenih kulturnih spomenikih, je morala zagotoviti polovico sredstev po predračunu, za drugo polovico pa smo prosili republiški sekretariat za kulturo ali kulturno skupnost. Če pa je bila občina prerevna in svojega prispevka ni zmogla, je obnova odpadla, razpadajoči spomenik pa se je krusil naprej. Včasih nekateri občinski možje niso želeli, da bi se zavod vmešaval v njihovo »spomeniško politiko«, zato pogodbe z zavodom niso podpisali in se tako za eno leto otresli stroškov za ob-

navljanje »starih bajt« in »ostankov fevdalizma«. Kot delavec v spomeniški službi sem bil dostikrat pretresen in zaprepačen nad primitivnostjo, omejenostjo ali ignoranco nekaterih odločujočih ljudi.

Zaradi takega negativnega odnosa do naše kulturne dediščine je na Slovenskem dokončno propadla večina medvojno požganih gradov, med njimi tudi tisti, za katere je bilo že pripravljeno gradivo za prekritje strehe, kot Hasberg pri Planini in Brdo pri Lukovici. Nekaj baročnih, z opeko zidanih graščin so med tem podrlle zadrage, ki so potrebovale opoko za združene stavbe. Padle so tudi takšne imenitne stavbe, kot je bila Kozlerjeva palača v Ljubljani, arhitekturni spomenik v Rogaški Slatini, spomeniško zavarovana hiša

Izšli so dolgo pričakovani Dachauski procesi

Z izredno veliko vloženega truda dr. Ljubav Bavec, dr. Petra Kobeta, dr. Dušana Nečaka, Martina Ivaniča, dr. Janka Pieterskega in Branka Zihlerja (ter s svetovalcema: Francko Strmole – Hlastec in Rikom Kolencem), je izšla na 1100 straneh knjiga razprav o Dachauskih procesih.

Pred dnevi, ko so jo predstavili na ljubljanski pravni fakulteti, so sami avtorji poudarili, da bo najverjetneje ta knjiga, kljub

Sicer pa najbrž še lep čas ne bodo dachausci zares rehabilitirani tudi v širši jugoslovanski skupnosti. Vsaj toliko časa ne, dokler je še vedno takorekoč šolsko branje in pripomoček knjiga z naslovom »Nemačka obavešajna služba u Jugoslaviji«, v kateri so uvrščeni dachauski obsojenci pod rubriko sovražnih agentov!

obsežnemu opravljenemu delu, le podlaga in pripomoček za nadaljnje raziskovanje na tem področju. Tako nekdanji obsojenci, kot svojci in drugi udeleženci tiskovne konference so knjigi priznavali težo, že zavoljo nekaj novih objavljenih dokumentov in zapisnikov, (iz tistega, že odmaknjenega časa – označenih z oznako »strogo zaupno«).

Nekateri rehabilitiranci, ki jih senca Dachaua spremlja kljub vsemu skozi življenje, pa so menili, da je v knjigi preblago omenjeno, da so bili nekateri dokumenti, uporabljeni v obtožnicah, dokazano ponarejeni, hkrati pa so menili tudi, da so bile premalo in prerahlje omenjene metode izsiljevanj in mučenj, za dosego priznanj obtoženih.

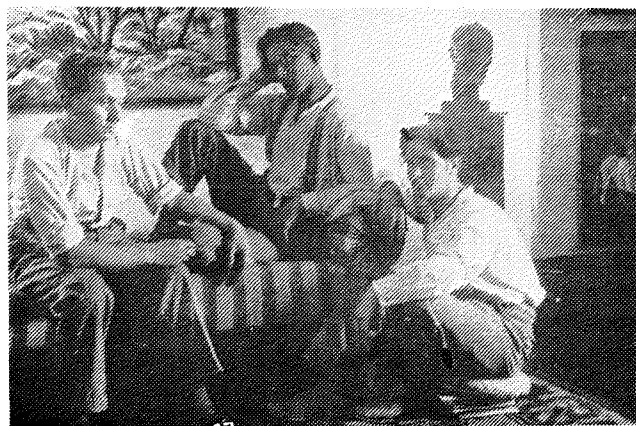
Izid te knjige je nesporno pozitivno družbeno dejanje, pri tem pa, menijo nekateri preživeli dachausci, ostaja dejstvo, da gre za poravnavanje računa z zaostankom, pa tudi, da knjiga kljub skrbi za preciznost vendarle ne odgovori jasno na vprašanje, čemu je prišlo do procesov.

Nekateri prizadeti so še dandanes prepričani, da bi doživeli polno in pravo rehabilitacijo šele, če bi bili njihovi sodni procesi obnovljeni.

Sicer pa je v posvetilu, namenjenemu žrtvam in svojem obsojenih na dachauskih procesih, ki ga podpisuje predsednik Izvršnega sveta Republike Slovenije Dušan Sinigoi, zapisano, da izroča izvršni svet žrtvam dachauskih procesov in njihovim svojcem to knjigo »izhajajoč iz prepričanja, da jim je bila storjena nepopravljiva krivica in kot še eno znamenje svoje iskrene želje, da bi tudi tako prispeval k omilitvi tragičnih posledic procesov.«

B. Ž. J.

Kaj ponujajo nacionalke?

Fotografija iz leta 1930, ki je nastala v Šentlenartu, na njej pa so z leve proti desni: Tone Seliškar, ter brata slikarja Nande in Drago Vidmar.

Iz razstave v Narodni galeriji

V Narodni galeriji, na ljubljanski Cankarjevi cesti ponujajo likovnemu in drugemu naključnemu občinstvu razstavo **Smeri razvoja nemške umetnosti od 1880 do 1933**. Razstava je prišla v Ljubljano s posredovanjem mestnega muzeja Karl-Marx-Stadta in Zavoda za mednarodno znanstveno, tehnično in prosvetno-kulturno sodelovanje republike Slovenije. Za skupinske obiske so poskrbljena vodstva po razstavi, za vedoželjnije pa je na voljo spremni katalog.

V Moderni galeriji, hramu slovenske likovne umetnosti novejših dob, se pospešeno pripravljajo na veliko razstavo **Picassovih litografij**, ki jo bomo lahko videli že v maju in bo odprta šest tednov.

V Slovenskem narodnem gledališču pa so v zadnji fazi vaje za predstavo Turgenjeva »Mesec dni na kmetih.«

Seveda je po galerijah, gledališčih in drugih kulturnih hramih po Sloveniji v teh pomladnih dneh nadvse živahno in vam v tem tesnem prostoru ne moremo o vsem poročati, naj vas pa le opozorimo, da bo desetega maja ob 19. uri v ljubljanski Galeriji revolucije (na Mestnem trgu 10) otvoritev retrospektive likovnih del Draga Vidmarja, ki jo pripravlja in oblikuje umetnostni zgodovinar Iztok Durjava. Istočasno bo predstavljena tudi monografija o tem slovenskem slikarju.

v Kamniku, da ne naštevam podrtih kočevskih cerkva, znamenj in kapel širom po slovenski deželi. Tako so podrti tudi poslikano baročno, s škrljem krito znamenje v Stahovici na ukaz republiškega lovškega veljaka, da ne naštevam naprej. Naletel pa sem tudi na preproste kmete, ki so pokazali spoštljiv odnos do zapuščine svojih prednikov, ki so čutili, da se s to dediščino lahko postavijo in da je ta ohranjena preteklost pavzaprav njihov rojstni list in osebna izkaznica.

Značilen primer iz spomeniške prakse je Velika planina, naš krajinski in etnografski spomenik, kjer ležijo Velika, Mala in Gojska planina in kjer se v poletnih mesecih prepeše do 700 govodi ter nekaj drobnice in prašičev. Sredi marca 1945 so domobranci in Nemci požgali na tej planoti nad sto pastirskih koč. Takoj ko so Nemci odšli, so gornjanci začeli tesati nove koče, kajti živini velja v teh krajih prva skrb, in čez dve leti je že stalo na Veliki 54 novih pastirskih koč. Proti koncu petdesetih let se je občinski kmetijski referent v Kamniku odločil, po načelih tedanje kmetijske politike, da bo treba pastirske bajte podreti, kjer bo to potrebno in tam postaviti skupne hleve. Spomeniška služba je z odlokom o razglasitvi Velike planine za narodni park, ki ga je sprejela kamniška občina pod predstvom Alfreda Janka, podiranje pastirskih koč in postavljanje skupnih hlevov preprečila.

Poseben primer iz bližnje prakse je Cojzova palača na Bregu v Ljubljani, kulturno-zgodovinski spomenik prvega reda. Južni del njenega pritličja je bil doslej odlagališče za razne delavnice, popravilnice in biroje, dokler nista Planinska zveza Slovenije in Mestni muzej Ljubljana našla ustrezno rešitev: v te prostore naj bi namestili osrednjo slovensko muzejsko planinsko zbirko. Občina Ljubljana Center je v ta namen prosil

cema dodelila del zaprošenih prostorov, ostalo pa namerava oddati skupini likovnikov za prodajno galerijo, čeprav brez teh prostorov zbiraka ne bo mogla zadihati. Odgovor predsednika pristojne komisije za dodeljevanje prostorov občine Center Planinski zvezi je bil: »Nič vam ne bomo več dali!« Takšen odgovor je pravzaprav tudi odgovor na vaše vprašanje »kje smo danes v kulturi?«.

Ferdo Godina

Rad bi vam povedal o tem, kar me sprašujete, res iz svojega zornega kota. Zdi pa se mi potrebno, da se nekoliko dotaknem moje mladosti, da nama bo sedanjost bolj razumljiva. Leta 1918 je moj starejši brat Jože organiziral oborožen odpor fantov iz nekaterih prekmurskih vasi proti Madžarom. Ko so fante razbili, je prišla k nam domov razjarjena enota madžarske vojske in je očeta, mene, ki sem bil star šest let ter štiriletnega brata Štefa, torej vse moške pri hiši, obsodila na smrt. Sodbo so v zadnjem trenutku spremenili.

O tem pripovedujem zato, ker je leta 1941 madžarska vojska spet okupirala Prekmurje. Jasnó je bilo, da me ne čaka nič dobrega. Tudi zato sem se ob okupaciji takoj vključil v narodnoosvobodilno gibanje. Nisem bil partijec, vendar to ni igralo nobene vloge pri nacionalno zavodnih mladih Prekmurcih. Ko so Madžari jeseni 1941. naše gibanje razbili so ob tem nekateri padli, druge so pobesili, ostale pa postavili pred naglo vojaško sodišče. Od teh fantov vojne skoraj nihče ni preživel.

Jaz sem imel srečo, da sem se izmuznil aretaciji in sem se prebijal v Ljubljano. Od tu sem šel v partizane, kjer sem ostal vse do 1945. Težko si je danes predstavljati, s kakšnim idealizmom smo prenašali trpljenje tistega časa.

Ferdo Godina

V štirih letih ni bilo trenutka, da ne bi vsak čas pričakoval smrti.

Vojno življenje je usmerjalo in vodilo vodstvo komunistične partije, ki je takrat znalo najti posebno pri borbah, vzmeti za nacionalno osvoboditev in povojno pravičnejše življenje. Bil sem zavzet za »čas potem«, saj sem verjel, da bo nekoč življenje pač takšno, kakršnega smo si predstavljali in o njem govorili: svobodno, srečno. Dovolite mi ob tem malo neskromnosti, če rečem, da sem svoje partizanstvo pisal s svojo krvjo.

Zdaj bi se rad dotaknil povojne preteklosti in sedanjosti. Po vojni so namesto srečnejšega življenja prišla strahotna razočaranja. Partijsko vodstvo je v strahu za oblast prej poudarjano etiko, pravico in svobodo – milo rečeno – pozabilo. Ob dahavskih procesih mi navadni državljani še nismo vedeli, da gre vodstvu predvsem za to, da se otrese močnejših intelektualcev. Šele spor med Stalinom in Titom leta 1948 je bil zame in za tisoče drugih spoznanje, da je bilo v bistvu v vsem tistem življenju nekaj narobe, nekaj gnilega. Odnosi med Titom in Stalinom so bili namreč ves čas vojne in tudi po njej do leta 1948 več kakor prijateljski. Tito je povsem kopiral politiko SZ in prav tako njeno gospodarstvo. Pri Titu in Kardelju je veljalo, da je sovjetski sistem nujen tudi za naše življenje: kolhozi

– zadrage, razlastitev kapitalističnih tovarn in trgovin, šolski programi, ki jih je bilo treba natrpati z marksistično ideologijo in s tem tudi duhovno preobraziti našega človeka.

Poleg vsega tega je prišlo še do evforične ustanovitve kominforma, pri kateri sta imela največ zaslug spet Stalin in Tito ter tisti, ki so bili okrog njiju. Zato bi najbrž lahko rekli, če bi hoteli resnično povedati malo s šalo, da sta bila Tito in Stalin prva kominformovca. Seveda se takrat ni vprašalo, če se s kaminformom kdo strinja. Pa so naenkrat postali »kominformovci« tisti, ki se ob sporu niso v hipu odločili za Titovo pot v socializem. Tito je naenkrat postal za Stalina zločinec, Stalin pa za Tita taisto. To godljo bi potem moral vsak Jugoslovčan v hipu prebaviti. In že pomislek o vsem tem je bil dovolj, da so tisoči morali na Goli otok, v taborišča in ječe, kjer so jih Tito, Kardelj, Ranković, Marinko in drugi dali na grozovit način ubijati, mnogim jemati človeško dostojanstvo ter uničevati njihove družine. V resnici pa je večina teh nesrečnikov obsojala oba – Tita in Stalina. Mislim, da jima je zaradi vojnih zmag postalo pretesno na tem ljubem planetu. Obja bila namreč rada voditelja človeštva. Krivdo za njune napake so potem morali odslužiti nedolžni.

V značaju obeh je bila neizmerna težnja po oblasti. Zaradi tega so morali stotisoči in milijoni umreti. Krivdo za njune napake okrog njunega spora so potem morali odslužiti nedolžni. V slehernega človeka so vcepili strah, ki je hromil jugoslovanske narode, posebno pa slovenskega.

Tudi jaz sem šel po poti »kominformovcev«. Leta 1948 so me vrgli iz partije, vzeli so mi službo in me izolirali. Ker sem spadal med bolj nevarne sovražnike partije in slovenskega naroda, je policija najbrž počekala dosti papirja o tem kaj počnem kaj

mislim in kaj govorim. Ko bo le mogoče, bom to pisanje zahteval zase, saj ga bo gotovo zelo zanimivo brati. In vse to sem zaslužil s tem, ker sem ob sporu molčal in nisem skočil takoj na oder.

V tistem času so iz partije vrgli mnogo poštenih. Vodstvo se je s kominformom skušalo rešiti predvsem starih borcev, na katere se ni moglo zanesti, da mu bodo povsem zvesti. Odprlo pa je vrata v partijo špekulantom vseh vrst od občin do republike. Tudi izdajalcem, ki so sodelovali z okupatorjem je bila uglajena pot celo do ministrskih položajev. Tako res ni čudno, da smo nazadnje prišli na rob propada.

Realen, trezen zahodni svet je Titov »ne« Stalin seveda odobral. Bil je namreč rešen pred Stalinovo nevarnostjo v tem delu sveta. Jugoslovanskim narodom pa ni prinesel svobode in pravice. Narobe. Najbrž je celo prekosil Stalinov teror v SZ. Ne samo množičen pomor bele

garde takoj po vojni, zdaj je sledil množičen pomor partizanov.

Podoba zgodovine NOB, kakršno so pisali po vojni, je največkrat črno-bela. Zgodovinarji, ki bodo prišli za nami, se bodo včasih trudili, da pridejo do resnic. Škoda pa je, da se v zadnjem času pojavlja nasprotna, prav tako črno-bela, prav tako neobjektivna podoba o NOB. Prej so bili samo partizani opisani v svetli luči, zdaj so opisani v svetli luči samo belogardisti. Eno in drugo pisanje bo zgodovina izločila.

In zdaj še o mladi slovenski generaciji. Vse spremembe ne samo v Sloveniji ampak tudi v Jugoslaviji so njeno delo. Res, da je KP v zadnjem času napravila marsikateri korak, ki nekoliko popravlja njeno početje v preteklosti. Vendar tega ne bi storila, če je ne bi v to prisilila mlada generacija. Sicer pa je bila to njena dolžnost. Če si sama ne bo krojila svoje bodočnosti, kdo pa ji bo? Naj gre proti uspehom in tudi proti padcem, saj življenje tudi njej ne bo nič podarilo.

Vprašali ste me glede kulture. Mislim, da je za prerojenje slovenskega naroda svoje opravila. Tudi slovenski pisatelji imamo pri tem svoj delež s knjigami, katere smo pisali še v nevarnih časih, ko nam jih niso hoteli tiskati. V njih smo »opozarjali« na pomanjkanje človeških vrednot tistih, ki so nas pripeljali v nesrečo.

V tem medvojnem in povojnem času, katerega sva se dotaknila, sem po svojih možnostih res tudi jaz sodeloval. Vesel sem, da sem vsa štiri leta bil v partizanih. Zdi se mi, da sem dal od sebe, kar sem mogel. Nič manj nisem ponosen tudi na povojno preteklost, ko sem bil preganjan, ko so mi moji bojni »tovariši« hoteli vzeti celo človeško dostojanstvo. A kruh se da vzeti, dostojanstvo nikoli.

Spraševala Bojana Žokalj-Jesih

France Bevk – 100-letnica rojstva

in dvajsetletnica smrti

Letošnje leto bo tako po Primorskem kot tudi po širši Sloveniji na literarnem področju, pa tudi v političnem

kontekstu, minevalo v spominskem znamenju stoletnice rojstva primorskega pisatelja in političnega delavca Fran-

ceta Bevka. Tokrat smo želeli le spomniti nanj, ki je spričo novih pisateljskih generacij in novih razmer za umetniško ustvarjanje kar nekam zdrknil v ozadje naše zavesti. Obletnica pa je primeren čas, da spet sežemo po njegovih knjigah in se nazadnje tudi spomnimo njegove podobe in dela v NOB – zlasti na Primorskem.

Spomnimo se, da je bil Bevk rojen v Zakojci pri Cerknem, da je stopil na življenjsko pot kot trgovski vajenec in končal učiteljske, da je bil učitelj, pisatelj in predvsem pronicljiv poznavalec primorske duše. Še daleč pred drugo svetovno vojno je poantiral v svojih literarnih delih nekatere nujne narodnostne prvine in se v letu 1938 zapisal v slovensko literarno zgodovino s Kaplanom Martinom Cedrmacem kot tipičnim delom iz svojega kasneje neverjetno naraslega literarnega opusa.

Pa bodi tokrat dovolj. O njem bomo pisali še, tudi s pogledom na njegov politični delež in za njegov delež v ustvarjalnosti za mladino.

B. Ž.

Skupaj z Jožo Vilfanom poleti štiriinštiridesetega v Gornji Trebusi

(Reči osnuda!)
Sovjetska zveza in njena slavna armada, ki se je kmalu zmagovito obrnila na zpepa in začela poditi nemško zver v njen breg. Junaštva in zmage Rdeče armade so nas narobrila za nove boje, navajale so nas vedno z novo vero v končni uspeh, ki ga danes živimo. ~~Reči osnuda!~~
Kaj je bila Osvobodilna Fronta za primorske Slovence? Rekel sem že, da nam je dala edini jasek odgovor na vprašanje: kaj bo z nami? ~~Osvobodilna fronta~~ nam pokazala edino pravo pot do svobode. Ob njenem pojavu smo spoznali, da ne gre, da bi se kot v preteklosti ozirali za tujo pomočjo čez mejo, ampak da moramo sami zgrabiti za orožje in si z žrtvami začeti nove, pravične meje. ~~Reči osnuda!~~
Posebno mi morali odklenjati vesko sodelovanja z okupatorjem, ki smo ga tako dobro spoznali v dveh desetletjih. Odkloniti smo morali tudi purito čakanja. Česa naj bi čakali? Da bi nam zopet na isti nesramni način delili pravico, kot so nam jo delili leta 1918? Dokazati je bilo treba, da smo se česa naučili od grenkih izkušenj preteklosti. Nismo smeli več delati tistih pogreškov kot po zadnji svetovni vojni, ko ničesar nismo storili za svoje osvobodjenje.
Primorsko ljubeštvo, ki se je v teku vseh desetletij naučilo ceniti svobodo, se je po veliki večini enodušno pridruživlo osvobodilnemu gibanju. Če tudi se zaradi izrednih prilik nismo še kot do prvega poroka pridružili oboroženemu boju, so bile vendar že tedaj položene temeljničice. Vpostavljena politična organizacija OF je skovala novega primorskega človeka, ki se je bil pripravljen osvoboditi s svojimi lastnimi silami in si sam krojiti svojo usodo. Prve partizanske edinice, ki so prišle na Primorsko, so našle posod odprta vrata in navdušen sprejem. V prve primorske čete so vstopali naši možje in fantje, iz katerih je izšel naš narodni heroj Janko Premrl-Vojko. Zlom Italije 8. septembra 1943. je bil začetek splošnega narodnega upora. Neposlabne so borbe naših fantov in deklet na fronti pred Gorico. Od tedaj naprej boj Primorcev ni trvel v večini na frontah, ampak je bil sama junaška pesem, ki se ne zaključila prej, da nismo osvobodjena Trst in Gorica.
Nismo doživljali samo veselih trenutkov, ampak tudi ure težke preizkušnje. Vdor je misliti, da vojna ne bo tako dolgo trajala, kot v resnici traja, da je pač v urah. Toda v enem se noben trpov človek ni varal, niti v tem, da bova s svobodo še potrebna čista. Svoboda ni nikomur darovana, ampak jo mora vsak pljučiti s svojo lastno krvjo. Naše trpljenje je bilo temelj, na katerem bo zgrajena naša srečna bodočnost. Naši nasprotniki so nas hoteli zamamiti s sladkimi vabami, še bolj pa nas so hoteli prestrašiti s pretepanjem, ječami, koncentracijskimi taborišči, požigi in umori. Toda nismo se dali izvabiti s obljubami, ne se preplašiti z grozodejstvi. Vztrajali smo v veri, da bo pravica zmaga nad krivico, svoboda nad hlapčevanjem...

Faksimile Bevkovega govora štirinajst dni pred osvoboditvijo: »... Kaj je bila Osvobodilna fronta za primorske Slovence? Rekel sem že, da nam je dala edini jasek odgovor na vprašanje: kaj bo z nami? Pokazala nam je edino pravo pot do svobode. Ob njenem pojavu smo spoznali, da ne gre, da bi se kot v preteklosti ozirali za tujo pomočjo čez mejo, ampak da moramo sami zgrabiti za orožje...«

Svet predsedstva Slovenije za ljudsko obrambo

Kdaj več zaupanja med armado in družbo?

Mladi iz Slovenije nočejo več v vojaške šole. Vpis se zmanjšuje, osip je vsako leto večji. Vojaško službo zapuščajo tudi tisti Slovenci, ki so že končali vojaške šole. Težko je dobiti mlade ljudi, ki bi bili pripravljeni vojaški rok služiti v šolah za rezervne oficirje. O vse manjšem zanimanju za študij govorijo tudi na katedri za obramboslovje. Številne znanstvene raziskave in analize, ki so jih opravili v zadnjem času, kažejo, da vzrokov za to malodane že katastrofalno stanje na tem področju slovenske kadrovske politike, ni mogoče odpraviti zgolj s poklicnim usmerjanjem in drugimi podobnimi ukrepi. Stanje bo mogoče izboljšati le s temeljitimi spremembami pri načrtovanju kadrovskega potreb in izobraževanja, s spremembami v vojaškem šolstvu in še zlasti s spremembami v organiziranosti in odnosih v oboroženih silah. Jasno pa je seveda, da se morajo teh sprememb hkrati lotiti vsi zainteresirani, torej JLA, republika Slovenija in kajpak tudi federacija.

Predsedstvo Slovenije je že leta 1987 sprejelo skupni program ukrepov in aktivnosti za usmerjanje mladih v vojaške in obrambne poklice. V tem času je ustrezne pobude in predloge poslalo tudi predsedstvu SFRJ, toda odgovora do danes še ni bilo. Celo več. Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo je v posebni informaciji predsedstvu SFRJ slovenske pobude in predloge označil za nesprejemljive, za nekatere predloge pa je zvezno obrambno ministrstvo celo menilo, da razbijajo JLA.

Svet predsedstva Slovenije za ljudsko obrambo je na svoji zadnji seji prav zaradi tega menil, da bi morali o vprašanju izobraževanja kadrov za obrambo in zaščito odpreti široko in strpno razpravo, v kateri ne bi smelo biti nobenih prepovedi ali diskvalifikacij. Na mizo bi morali vreči vse karte in odkrito povedati kako in kaj.

Tudi zaradi tega je svet predsedstva pripravil 30 konkretnih predlogov, kako iz te kadrovske zagate. V tem prispevku bomo povzeli najpomembnejše zahteve.

- V republiki Sloveniji je treba vzpostaviti sodoben kadrovskega informacijski sistem o vojaških obveznikih, starešinah in drugih kadrih v aktivni vojaški službi in rezervni sestavi.

- Na podlagi načrtov razvoja obrambe in zaščite bi kazalo čimprej izdelati projekcijo (od kratkoročne do dolgoročne) kadrovskega potreb po vseh sestavinah obrambe in zaščite v Sloveniji ter strategijo izobraževanja in usposabljanja kadrov na tem področju.

- Temeljito se morajo spremeniti in modernizirati tudi oborožene sile, še posebej JLA. Medsebojni odnosi morajo temeljiti na večjem zaupanju med armado in družbo, bolj jih bo treba prilagoditi zavesti in pričakovanjem mlade generacije, ki predstavlja večino mirnodobne sestave JLA. Modernizirati bo treba tudi celotno notranje poslovanje armade kot velikega in specifičnega sistema, zlasti na področju informatizacije in odnosov z javnostjo.

- Oborožene sile morajo v skladu s svojo ustavno vlogo postati predvsem strokovna, departizirana ustanova v službi države in pod nadzorom skupščine. Temelj legitimnosti vsejugoslovanskega značaja armade naj bo dejanska enakopravnost vseh narodov in narodnosti, vključno z njihovimi jeziki, pisavo in tradicijami.

- Eksteritorialni način polnjenja mirnodobnih enot naj bi zamenjali s teritorialnim. Večina nabornikov naj vojaški rok služi v matični republiki, zunaj nje pa le tisti, ki zaradi specifičnosti usposabljanja (npr. mornarica, letalstvo) tega ne morejo opraviti doma, in seveda tisti, ki se sami opredelijo za služenje zunaj Slovenije.

- Popolna enakopravnost jezikov in pisav narodov naj velja tudi pri poveljevanju in vojaškem pouku. Namesto dosedanje ekskluzivnosti srbohrvaščine naj bi zagotovili večjezičnost.

- Posodobiti je treba življenjske in delovne razmere

v JLA. To naj velja tudi za pedagoško in andragoško delo. Vsakemu vojaku, učencu ali starešini je treba omogočiti stalne neposredne stike s svojim domačim okoljem.

- Potrebna bo večja strpnost do vernih. Vojaškim obveznikom bi morali omogočiti obiskovanje verskih obredov, branje verskega tiska in posedovanje verskih predmetov. Opredeliti bi kazalo tudi pravico do ugovora vesti, v zvezi z njo pa seveda tudi možnost drugačnega služenja vojaškega roka.

- Svet se spreminja, zato bi morali znova presoditi ogroženost Jugoslavije in v povezavi s tem velikost in sestavo (profesionalnega) sistema obrambe. Od tega so namreč odvisne bodoče kadrovske potrebe na tem področju.

- Lahko bi uveljavili dve vrsti vojaških kadrov. Prvi bi bili teritorialno »neomejeno gibljivi«. Ti bi torej službovali po vsej Jugoslaviji. To bi zanje pomenilo tudi možnost hitrejšega napredovanja. V drugi skupini bi bili oficirji, ki bi službovali predvsem v rodovih in službah na območju republike. Te bi v prihodnosti potem lahko nadomestili tudi s civilnimi strokovnjaki, z vojaškimi specializanti civilnih šol.

- Mladi oficirji naj bi v prvem obdobju služenja obvezno ostali v svoji republiki. Kasneje naj se sami odločijo o svoji nadaljnji poklicni kariери. Najsposobnejši naj napredujejo v najvišje čine in na najvišje položaje ne glede na staž.

- Osebni dohodki morajo biti bolj stimulativni. V pokojninsko dobo bi morali šteti vse osebne prejemke.

- Odreči bi se morali strnjeni gradnji vojaških stanovanjskih objektov in s tem soseskam, ki jih sestavljajo pretežno družine vojaških starešin. Tudi s stanovanjsko gradnjo naj bi prispevali k temu, da bodo oficirji vsestransko vključeni v okolje.

- Vojaško šolstvo je treba prilagoditi kadrovske potrebe

bam sodobne JLA, ki naj bo številčno manjša, a visoko kadrovskega usposobljena. Vzgojnoizobraževalni sistem bi morali rešiti vsakršne ideologije. Tudi zaradi tega je treba nujno prenoviti učne programe. Sistem šolanja naj bo odprt. Življenje gojencev naj bo enako življenju drugih mladih ljudi.

- Neracionalno je vztrajati na delitvi na civilno in vojaško šolstvo. Zagotoviti bi kazalo obojestranski pretok učencev in študentov, še posebej za tista, področja v oboroženih silah, kjer so potrebna univerzalna strokovna in ne le ozka vojaško-strokovna znanja.

- Vojska bi morala ponuditi možnost šolanja tudi žensk. Tudi te naj bi se enakopravno potegovala za visoke vojaške dolžnosti. Odpraviti bi morali diskriminacijo žensk pri usposabljanju za rezervne oficirje in za druge dolžnosti.

- Prostorske in kadrovske kapacitete vojaške gimnazije Franc Rozman-Stane so premalo izkoriščene. Preoblikovali bi jih lahko v učni center, ki bi svoje prostore nudil tudi oddelkom drugih vojaških šol. Nadaljnja faza bi bila ustanovitev vojaške akademije. Raziskave kažejo, da bi to pozitivno vplivalo na odziv mladih iz Slovenije v vojaške šole. Hkrati bi morali zagotoviti možnost, da bi študenti in diplomanti civilnih fakultet (elektrotehnika, računalništvo, strojništvo, medicina, promet, ekonomija, pravo) lahko opravili tudi specializacijo iz vojaških znanj. To bi zagotovilo večji dotok kadrov v zelo kratkem času.

Naslednjih devet točk govori o šolanju mladih za rezervne oficirje. To šolanje bi po mnenju sveta predsedstva Slovenije za ljudsko obrambo lahko opravljali tudi na katedri za obramboslovje ali pa v vojaško obramboslovnem centru, ki naj bi ga ustanovili v okviru zdajšnje vojaške gimnazije – kot nekakšen podiplomski študij ali dopolnilni program za pridobitev statusa rezervnega oficirja. V ta študij oziroma program bi lahko vključevali diplomante visokih ali višjih šol, opravljene študijske obveznosti pa bi se jim šteje (razen

stažiranja) v vojaški rok. Vojaški rok gojencev šol za rezervne oficirje, je treba skrajšati – na največ 8 mesecev. Večino gojencev v ŠRO naj staž opravlja v matični republiki. Če je to mogoče – odvisno pač od razdalje od doma – bi lahko prebivali tudi doma. Čas, ki ga fantje po končani ŠRO prebijejo na stažu, naj se jim šteje v pripravnost ali v delovno dobo. Denarni prejemki stažistov naj bodo na ravni minimalnih osebnih dohodkov v republiki, kjer stažirajo.

Zadnji dve točki govorita o študiju na katedri za obramboslovje. Ta naj bi

Hkrati bi učni načrt kazalo prilagoditi že pridobljeni izobrazbi in izkušnjam, predvsem za študij ob delu in za neposredni vpis v 3. letnik. Študij naj bi izobraževal dva profila diplomantov: tiste, ki želijo s stažiranjem odpraviti obveznost služenja vojaškega roka in si tako pridobiti čin rezervnega oficirja ter obramboslovce, ki za svoje delo ne bodo potrebovali ne stažiranja ne čina rezervnega oficirja.

Predvsem pa, je poudarjeno v stališčih in predlogih sveta predsedstva Slovenije za ljudsko obrambo, bi morali v republiki doseči soglasje

omogočil širok profil diplomantov s poglobljenim obramboslovnim znanjem. Diplomiranim obramboslovcem je treba nuditi možnost, da bi se po zaposlitvi lahko usposabljali na ožjih, iz njihovega poklicnega dela izhajajočih temah. Zmanjšati je treba skupno obremenitev študentov in njihove obveznosti bolj razporediti po semestrih.

o družbeni potrebnosti študija obramboslovja na nacionalni ravni in v tem okviru zagotoviti stalni vir financiranja za študij in za izvajanje pedagoškega procesa ter za pomoč pri reševanju stanovanjskih problemov znanstveno-raziskovalnega kadra na katedri.

Pripravil: Branko Soban

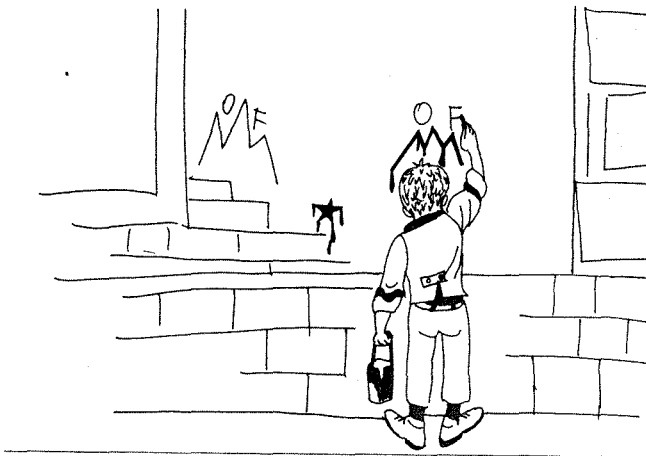
Zgodovinski trenutek slovenskega naroda – 27. april 1941

Kovači smo...

Danes je naš mladinski kotichek namenjen spominu na tisti zgodovinski trenutek slovenskega naroda 27. aprila 1941, ko je bila na domu Josipa Vidmarja v Rožni dolini v Ljubljani ustanovljena Osvobodilna fronta, in vsemu tistemu, kar se je potem dogajalo skozi dolga štiri leta narodnoosvobodilnega boja, posebno še spominu znanih in neznanih malih junakov, ki so prispevali svoj delež k temu, da je slovenski narod izbojeval svobodo.

»Pisali smo leto 1941. Bila je pomlad, sončna nedelja, ki je vabila ljudi na ulice. Nenadna vest, da se je začela vojna, je udarila mednje, kakor bi se kragulj pognal med piščeta. Vse je bežalo, vse je iskalo zavetje.

Spominjam se pomaranč, ki so se kotalile po pločniku. Spominjam se psa, ki je s kosom krvavega mesa v gobcu tekel skozi mesto. Spominjam se gruč zaskrbljenih meščanov, ki so se nemo ozirali proti nebu... Tako začenja svojo pripoved Ivan Zorman v knjigi OF (zbirka Kurirčkova zgodovinska slikanica založbe Borec). In potem piše o sestanku v vidmarjevi hiši: »Gostje so prihajali v hišo skrivaj. Za sestanek

Moj kraj med NOB in danes

Smreke se z urejenimi vejami in opranimi iglicami ponosno vzpenjajo po hribih nad vasjo. Ne pustijo se vetru, da bi se poigrala z njimi. Stojijo mirno in trdno, kakor nekoč vojaki na straži, ko so čuvali in branili našo vas Fram pred sovražnikom. Le bleščeča in mokra cesta se je med smrekami in kostanji s svojo trdno obleko prebila iz vasi, vse do strmin Pohorja.

Ne dežne kapljice, cvetoči kostanji, trdne, visoke smreke niti vojaki na straži niso mogli preprečiti grenkobe vojne. Enajstega aprila 1941.

leta so okupatorjeve enote prišle v Fram. Sovražnik usmiljenja ni poznal. Minilo je nekaj dni, da so Nemci aretirali dvanajst Framčanov in jih zaprli v dvorano tedanjega Sokolskega doma. Med Framčani je postal velik preplah. Fram je postajal središče sovražnih Nemcev. Slovenski jezik je izgubljal svoj pomen in z njimi tudi domača krajevna imena. Slovenski učitelji so izgubljali službe, nemški pa slovenske učence. Ljudje so se zapirali v svoje domove, eden drugemu niso zaupali. Le v najožjih krogih so se širile vesti o uporu in se

kovali načrti.

Leta 1941 v Framu ni bilo organiziranega osvobodilnega gibanja. Prva Pohorska četa, ki je bila ustanovljena julija 1941. leta, je bila prvi partizanski obisk v bližini Frama. Ob koncu leta 1941 je bila organizacija osvobodilnega gibanja v severovzhodni Sloveniji skoraj povsem uničena. S pomočjo Toneta Grčarja, člana KPS, je pokrajinski komite skušal organizacijo obnoviti. Tone Grčar je postavil stike med postojankami v okolici Maribora. Zlasti močne postojanke je imel v Framu, kjer zavednih ljudi ni manjkalo. Framčane je povezoval tudi z Ruško četo, ki je prihajala na številne akcije v bližino Frama. Ruška četa se je vključila v Pohorski bataljon, ustanovljen leta 1943.

V letu 1944 je bilo na Pohorskem področju veliko partizanov. Tu so do konca junija delovali Tomšičeva, Serčerjeva, Zidanškova in Bračičeva brigada ter Lackov bataljon.

Eden največjih uspehov Bračičeve brigade je bilo uničenje sovražnikove postojanke v Framu. Junaško so borci 14. SNOUB Mirka Bračiča v noči z 22. in 23. julij leta 1944 napadli orožniško postajo, nemško občinsko upravo v Petkovi hiši. Sovražna posadka se kljub pozivu ni hotela predati. Borci so postojanko razstrelili in od stavbe je ostal le kup ruševin. Framčani so bili zaradi te akcije zelo navdušeni in jim je to bilo kot povračilo za štirindvajset talcev, ustreljenih v Framu.

V framskem okolišu je poleg številnih svobodoljubov po okvirnih poteh deloval ge-

stapovski sodelavec Karel Kladnik-Uroš. Od njega so Nemci izvedeli, da se v Rančah pri Jugovi domačiji zadržujejo partizani in aktivisti. Sovražnik je hitro ukrepal. Nepričakovano so obkolili hišo, ustrelili tri partizane, v goreči hiši pa so življenja ugasnila gospodarju Jugove domačije in še dvema partizanoma. Se sreča, da je žena z otroki lahko pobegnila v gozdove.

V dvomesečnem zatišju od julija do septembra 1944 so gestapovci s svojo opazovalno mrežo zbirali podatke in načrtovali napad na Planico. Štiriindvajsetega septembra leta 1944 je sovražnik hotel obkoliti Planico in ujeti partizane. Po hišah so delali preiskave, vendar partizanov niso našli. Vse domačine so izgnali v Ledinekov vodnjak. Ob 11. uri je bila Planica vsa v plamenih. Zgorele so hiše, gospodarska poslopja in na-

Moje none sovragi niso mogli prestrašiti

Vojna se je začela 1941. leta. Z vsem smo pomagali partizanom. Nosili smo jim pošto, mleko, obleko, hrano in čevlje. Moja nona je nosila v gozd pošto, zbiralala hrano, hodila na stražo in zbiralala denar za partizane. Ko je zbiralala denar, jo je neki vaščan izdal in bila je zaprta v Vipavi. Po zaslišanju so jo izpustili domov. Še istega dne so imeli partizanski sestanek. Tako je z delom nadaljevala do konca vojne.

BARBARA CERVO
OŠ Drago Bajc
Vipava

niso smeli izvedeti ne stari oblastniki ne okupatorji. Za zagnjenimi okni so posedli okoli mize in se dolgo pogovarjali. Ustanovili so organizacijo, ki naj bi združila Slovence v boju za osvoboditev.

Seme, ki so ga zasejali na Večni poti, je pognalo bujno rast. Vojni čas je tudi otroke odtrgal od njihovih iger in prednje postavil naloge bojevati se za svoj in narodov obstoj. Otroci so sprejete naloge opravljali v mejah svojih telesnih zmoglosti in starosti, toda z vso resnostjo in odgovornostjo; tudi za žicami okupiranih mest. Bili so stražarji starejšim, ki so imeli sestanke, opravljali so kurirske, obveščevalne in druge naloge. Bojkotirali so fašistične raznorodovalne organizacije, ki naj bi jih vzgajale v fašističnem duhu. Upirali so se fašističnemu pozdravu v šolah. Trosili so letake po ulicah in slovenske zastavice pa z apnom pisali po zidovih gesla in znake narodnoosvobodilnega gibanja.

»Bil je nadčloveški heroizem mladih ljudi, ki žrtvujejo sebe – čeprav v življenje niti stopili še niso – da bi bili bodoči rodovi srečni,« je nekoč dejal tovariš Tito.

Današnjemu mlademu rodu je tisti čas odmaknjen, vendar še zaživi skozi pripovedi njihovih babic in dedkov, ki se – o, še kako! – spominjajo utrinkov iz tistih težkih vojnih dni in jih radi pripovedujejo svojim vnukom in vnukinjam: kako so grmele granate in pokale puške, pa tudi kako so se učili in kakšno šolo so imeli.

Živa Drole

zadnje tudi šola. V svojem domu je zgorela Alojzija Urenjekova, po domače Baronova. Njenega moža so zaradi prenašanja partizanske pošte ustrelili. Planica je ostala pravo pogorišče.

Kadar obujamo spomine na požgane domove pri nas, na vseh šestnajst domačijah, in na vseh petnajst pomnikov v KS Fram, nas resnično zaboli srce. Najpomembnejše pa je, da je tudi pri nas na Framskem zagorela plamenica upora in da je željno pričakovana svoboda zasvetila na obzorju naše domovine.

Časi so se spreminjali. Lju-

dje obujajo samo še spomine na dni trpljenja, žalosti in zvelje po svobodi. Živimo v svobodi, v miru, v enakopravnosti.

Vasica Fram iz dneva v dan spreminja svoj videz. Prašne in blatne ceste so prekrile s trdno obleko, starih šklepetajočih vozov v Framu ni več slišati. Ljudje zapuščajo stare dobre dni. Malokomu uide pogled na pomnik, v besede, ki so v njem izklesane, v bolečino in trpljenje. Življenje v Framu teče dalje, v nove, boljše in srečnejše dni.

LEJKA KMETEC, 8. r.
OŠ Fram

Stari ata mi je pripovedoval

Moj stari ata je bil ob kaptulaciji Italije v Grčiji. Italijanski vojaki so se skupaj z grškimi partizani uprli Nemcem. Po dveh mesecih bojev so ga nemški vojaki ujeli in ga odpeljali v taborišče v Srbijo. Kar jih je bilo Slovencev, so se takoj povezali s partizani. Stari ata je skupaj z dvema Slovincema kmalu ušel k partizanom.

Beg je bil organiziran takole: Najprej so dobili zvezo s terencem in z nemškim stražarjem, ki je bil po narodno-

povedal, da je v bližini bolnišnice več kot tisoč Italijanov. Mislili so, da bodo šli samo mimo, zato so težko ranjene odpeljali v bunker, ki je bil tako dobro skrit, da ga ni bilo moč najti. Dali so jim nekaj hrane in vode in mislili so, da se bodo vrnili že zvečer. Drugi so brez hrane in vode odšli v gozd.

Italijani so okrog Roga strnili tri obroče in jih stiskali. Stari ata je bil skupaj z drugimi partizani že dvanajst dni brez vode in hrane. Vode namreč v Rogu ni bilo. Zato so zjutraj lizali roso z listov, jedli pa drevesno lubje. Sklenili so, da se bodo poskusili prebiti skozi obroče. Ob dveh zjutraj so jurišali na Italijane, ki so bili tako presenečeni, da niso takoj streljali. Ko je mojemu staremu očetu zmanjkalo streliva, je dal glavo med ramena in stekel skozi obroče. Tako je preživel vojno.

MOJCA PUŠNIK, 8. b.
COŠ Fran Roš
Celje

sti Poljak. Med begom je bil stari ata ranjen. Odpeljali so ga v bolnišnico. Kurir mu je zavezal oči in rekel, da česar ne bo vedel, ne bo mogel izdati. Prišla sta v bolnišnico. Tam so ga slekli in ostrigli, ker je bil ušiv kot vsi partizani. Tudi puško so mu vzeli. Ker je bil ranjen v roko, se je lahko sprehajal po bolnišnici in bližnji okolici.

Nekega dne pa je prišel na svojem konju nek partizan in

Sneg nam je segel čez kolena

Moj dedek živi na deželi. Je že kar v letih. Ima srebrno sive lase in gube, ki mu potrjujejo starost. Veliko je preživel, zato tudi dosti ve... Preživel je drugo svetovno vojno. Zelo rada poslušam njegove zgodbe, ki mi jih pripoveduje. In tako je bilo tudi tokrat...

»Bila je mrzla, ledeno mrzla zima. Zeblo nas je od prvega prsta na nogi do zadnjega lasu na glavi. Hodili smo skozi temen gozd. Sneg nam je segal čez kolena. Prvi, vodja naše kolone, nam je utiral pot. Ker je bilo to naporno, smo se menjavali. Gazili smo po celem snegu. Na ramenih smo nosili puške in brzostrelke, kar nam je še oteževalo pot pod nogami. Nekateri moji tovariši so sedali v sneg, ker niso več zmogli poti. Mi, vztrajnejši pa smo jim pomagali, ker bi sicer zmrznili.

Sredi gozda je začelo nekaj šušljati in tekati. Vsi smo prišli za orožje, pripravljeni na spopad s sovražnikom. Ko je skočil iz grmovja, pa smo ugotovili, da so le živali, ki so preplašene bežale pred sovražnikom. Tako so nas tudi živali opozarjale, kje se skriva sovražnik.«

»To pomeni, da so vam tudi živali pomagale v boju?« sem se oglasila sredi pripovedi.

»Pri bojih ravno ne, gotovo pa pri opozarjanju,« je pojasnil dedek. »Tako smo opreznije nadaljevali pot. Po pol ure hoje smo se že skoraj približali našemu cilju. To je bila lepa slovenska vas. Vsi smo se že veselili. Vendar so se pojavile težave. Sovražni strelji so prihajali z vseh strani. Poskakali smo v skrivališča in vračali nesramne ranljive strele. Med nami se je vnel hud boj. Streljali smo se in streljali v neskončnost. Po daljšem času smo le premagali sovražnika. Tudi pri nas je bilo nekaj ranjenih in mrtvih.

Pozneje smo tudi v vasi naleteli na sovražnike in tudi te smo pokončali. V zahvalo so nam prijazni vaščani ponudili vse, kar so imeli. Bilo mi je kot v najboljšem hotelu; kaj v hotelu, kot v kraljevi postelji. Spal sem na peči. Bilo je toplo in prijetno. To je bil užitek!«

Konec zgodbe. Ne zgodbe – resnične povesti.

DITA KRIŽNIK, 8. b
COŠ Fran Roš
Celje

Samo da je minilo in se ne bi ponovilo

Predstavil se nam je: Štefan Požar. Začel je pripovedovati o pohodu slavne 14. divizije, ki je začela svojo pot v vasi Suhor in nato preko Sedlarjevega in naprej prispela tudi v našo vas čez Konjiško goro. Iz Stranic so hoteli na Pohorje, a ni šlo, ker jim je domačin povedal, da kopljejo v vasi strelne järke in da je vse polno Nemcev. Tako so krenili proti Lindeku in naprej proti Vitanju. Štefan je bil takrat star 16 let. Spominja se, da je imel enkrat god in takrat je jedel vse najslabše. Pripovedoval je še vse mogoče, nazadnje tudi o Milenku Kneževiču, ki je jahal vedno belega konja. Ko je David vprašal, če je poznal Kajuha, je dejal, da je bil intelektualni revolucionar. Povedal nam je, da so v brigadi bili kuharji, bolničarke, kulturniki, zdravniki... Veliko jih ni prišlo na cilj, ker so po poti zmrznili zaradi hude zime. Ko sem poslušala pripovedovanje, sem si mislila: samo da je minilo in... da se ne bi ponovilo!

KATJA KOZJAN, OŠ STRANICE

Partizanska osnovna šola

Septembra 1943 je v rodnem kraju moje stare mame, pri Stomažih, imelo svoj štab več pomembnih organov NOB. Takoj po ofenzivi pri Gorici so Nemci prišli k Stomažem in partizani so se morali umakniti. Ko se je ozračje umirilo, so ustanovili partizansko slovensko osnovno šolo.

Nemci so stavbo, v kateri je bila prej šola, požgali. Zato se je pouk nadaljeval v župnišču. Prvi učitelj je bil Štefan Bratina, ki je dobro obvladal slovenski jezik s slovnico in je zato poučeval vse predmete.

Moja stara mama je poučevala ročna dela in vodila dramski krožek. Ves čas so pripravljali proslave ob raznih mitingih. Stara mama, ki je bila šivilja, je vsak torek

poučevala ročna dela, vsak petek pa so imeli dramski krožek. Ob praznikih so priredili več predstav.

Vaška dekleta so vedno stražila pod vasjo. Straža se je menjala vsakih osem ur. Če so opazila, da se vasi bližajo Nemci, so takoj sporočila v šolo in otroci so se razšli.

Marca 1944 je moral Štefan Bratina v brigado. Pouk pa se ni prekinil. Poučevanje je nadaljevala učiteljica Vera Del Fabro. Moja stara mama pa je v šoli še naprej poučevala iste predmete. Bila je tudi član vaškega odbora in ko so prišli Nemci, se je morala skriti.

ALEKSANDER DOLGAN, 7. č.
OŠ Borisa Kidriča
Ajdovščina

Strdenovi – knjiga Ivana Jana

Dražgoška bitka skozi otroška očala

Dražgoško bitko kajpada poznamo. O njej smo že to in ono slišali in prebrali. Pa se nam ponuja še z enega zornega kota – skozi doživljanje in dojemanje otroka tistega krutega časa; časa, ki ni imel posluha za »otroštvo«, kakršnega si pač lahko privoščijo le svobodni svet. Gre za Strdenove našega uveljavljenega pisca dogodkov iz narodnoosvobodilnega boja Ivana Jana. Delo je izšlo v Matjaževi knjižnici ob koncu lanskega leta in pravzaprav pomeni pisateljev mladinski krst, saj za razliko od ostalih njegovih del prvič opazuje našo revolucionarno preteklost skozi otroška očala.

Osrednja zgodba se vrti okoli življenja družine Strdenovih in malega kurirčka, ki v uporu proti najmočnejši vojaški sili na svetu, proti okupatorju, noče prav nič zaostajati za odraslimi. Ob tem pa je Dražgoška bitka postavljena v širši prostor in čas, saj se razvija ob življenju v stari Jugoslaviji, ob pripravah na vojno in oborožen odpor.

Ilustrator Ivan Marko pa je poskrbel narediti zgodbo še bolj privlačno – za mladi rod.

Ž. D.

Podružbljanje revolucionarnih izročil

Občina Maribor-Ruše je ena od redkih, kjer imajo ne samo precej obeležij ampak tudi vzorno urejena in nimajo posebnih težav z rednim vzdrževanjem, rednim obnavljanjem, podobno pa je tudi z grobovi padlih borcev. Pogovarjali smo se z Maksom Gašparičem, predsednikom sveta za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih izročil ter spomeniško varstvo pri občinski konferenci SZDL Maribor-Ruše. Naš sogovornik vodi tudi podobno komisijo pri občinskem odboru ZZB NOV iste občine.

»Na območju občine imamo 65 spomenikov in obeležij, 30 smo jih odkrili v času njenega obstoja. Niti za eno od teh nismo iskali proračunskih sredstev. Vse smo

minsko ploščo družini Vranjek nad katero so se Nemci znesli že leta 1942. in jo pokončali v enem izmed svojih koncentracijskih taborišč. V drugem primeru je stekla nabiralna akcija med rezervnimi starešinami v občini Maribor-Rotovž. Tako smo med vojno padlim, ustreljenim ali pa v koncentracijskih taboriščih preminulim Lobničanom, v tej vasi ves čas ni bilo nobenega izdajalca, odkrili na Apnici nad Rušami spominsko obeležje. V tem kraju vsako leto ob dnevu borca pripravimo srečanje rezervnih vojaških starešin občin Rotovž in Ruš s tamkajšnjimi prebivalci.

Poleg tega imamo z lesenimi tablamii obeleženo krožno pot:

Maks Gašparič

odkrili s podružbljanjem. Pomagali so nam: mariborska univerza, nekatere šole in posamezne delovne organizacije.

Nekatera obeležja smo postavili s samoprispevki. Med tistimi, ki so pomagali pri tem naj omenim osnovno šolo Slavka Šlandra iz Maribora in občinsko konferenco ZRVS Maribor-Rotovž. V prvem primeru so učenci sami zbrali denar, pomagali so jim njihovi učitelji. V Smolniku smo s skupnimi močmi odkrili spo-

po poteh Pohorske in Ruške čete. S tem je v glavnem zajeta zgodovina 1941–1945 območja Ruš, Smolnika, Bistrice v tem delu Pohorja.

Spostavitvijo posameznih obeležij ste opozorili na velik prispevek Ruš, in njenega območja v času NOB ter na predvojno revolucionarno dejavnost?

»Napredna, hkrati pa tudi nacionalna ozaveščenost v teh krajih sega daleč nazaj, celo nekaj več kot tristo let. Večji razmah je

dosegla v avstroogrski monarhiji, še večjega v predvojni, posebno pa v času NOB.

Od 1941 do 1945 je bilo iz sedanjice ruške občine izgnanih 282 ljudi, 210 je bilo zapornikov in internirancev, 25 talcev, 88 v različnih koncentracijskih taboriščih, slaba polovica jih je tamkaj tudi umrla, 278 borcev narodnoosvobodilnega boja, med njimi jih je padlo 83, 7 ljudi pa so pomorili kar na njihovih območjih. Z izsiljevanjem, nasiljem, z drugimi oblikami terorja in drugimi zvižjaci, je hotel nemški okupator zlomiti odpor tukajšnjih ljudi. To mu ni uspelo, organizirani odpor je trajal do konca vojne.

Z nekaterimi obeležji smo se spomnili tudi posameznega dogodka, ki se je odigral v daljnji ali pa v predvojni dnevi, nekatere

se bomo seveda še spomnili. V našo spominsko dejavnost je vključen širši krog ljudi, ki nam radi pomagajo. S pokrovitelji posameznega obeležja podpisemo posebno listino o vzdrževanju. Seveda se trudimo, da to ne ostane le kos popisane papirja.

Le malo je ljudi, ki se zavedajo, da je treba ohraniti bogato zapuščino ruške revolucionarne preteklosti. Mednje prav gotovo sodi Maks Gašparič znan predvojni revolucionar, med vojno pa eden izmed vidnejših političnih delavcev, kar velja tudi danes, ima pri tem poleg nekaterih največ zaslug, da se podružbljanje revolucionarnih izročil in tradicij NOB ni izrodilo v prazno in oguljeno frazo. Pri tem mu izdatno pomaga njegova žena Milena.

Drago Miklavc

Priznanje tretji prekomorski brigadi

V bojih za osvoboditev otoka Korčule so v letih 1943 in 1944 sodelovale tudi številne čete (baterije) in bataljoni (divizion) 1. in 3. prekomorske brigade ter topniške prekomorske enote.

Prekomorci so bili štirikrat v bojih na Korčuli, toda najpomembnejše borbe so vodili decembra 1943 (obramba otoka je tedaj bila zaupana 13. dalmatinski in 1. prekomorski brigadi, Korčulanskemu odredu in 5. pomorskemu obalnemu sektorju (POS). Zaradi sovražnikove premoči, so se enote NOVJ (26. 12. 1943) umaknile na Vis.

Že od 19. do 26. aprila 1944 je sledila zelo uspešna desantna operacija enot 26. divizije, v kateri je sodelovala tudi četa 3. prekomorske brigade, 1. baterija okrepljena s topovskimi posadkami 2. baterije za prenašanje municije, 1. gorskega artilerijskega divizona (ki je bil oblikovan od borcev 3. prekomorske brigade na otoku Visu).

Sledila je samostojna akcija 2. bataljona 3. prekomorske brigade v dneh od 15. julija do 1. avgusta 1944.

Naposled pa je v noči od 11. do 12. septembra 1944 prišel na Korčulo 2. bataljon 3. prekomorske brigade, okrepljen z izvidniškimi, inženierskimi in minomet-

nimi enotami, pod vodstvom političnega komisarja brigade Staneta Bobnarja.

Dne 13. septembra je 1944 je bila Korčula dokončno osvobodjena. Ta dan vsako leto praznujejo kot občinski praznik, v spomin na dan, ko so ga osvobodile enote 3. prekomorske brigade in druge enote NOVJ.

Leta 1984, so v počastitev 40-letnice osvoboditve otoka v mestu Korčula poimenovali cesto ob obali (ki pelje iz Lumarde v mesto Korčulo) v »Put 3. prekomorske udarne brigade«.

Ob 45-letnici osvoboditve Korčule, je tamkajšnja občinska skupščina sklenila, da se 3. prekomorski udarni brigadi 26. dalmatinske udarne divizije podeli ZLATA PLAKETA OBČINE

KORČULA, v znak priznanja za dosežene uspehe v NOB in za zasluge v bojih za osvoboditev Korčule.

Zlato plaketo SO Korčula je podelil njen predsednik Dušan Kalogjera, 2. aprila 1990 ob obisku 300 izletnikov TPPZ »PINKO TOMAŽIČ« iz Trsta. V imenu domoljubnega odnosa 3. PUB sta jo sprejela Stojan Troha in Albert Klun, medvojni oficirja v omenjeni brigadi.

Albert Klun

Zahvala

Ob svoji 80-letnici sem prejel številne čestitke od svojih bojnih tovarišev in prijateljev. Vsem se zanje iskreno zahvaljujem!

Stane Škrabar-Braškar

Ob dnevu vstaje

Radovljčani organizirajo pohod na Triglav

Na seji prepravljalnega odbora pri SO Radovljica smo izvedeli, da so stekle vse priprave za izvedbo letošnjega spominskega in jubilejnega, petega po vrsti, pohoda na Triglav ki se ga bodo udeležili predvsem borci ki so še kos zahtevnemu vzponu, mladina, pripadniki JLA in morda še kdo. Pohod se bo pričel predvidoma 21. ali 22. julija na Rudnem polju na Pokljuki kjer bo tudi sklepna prireditev letošnjega pohoda.

Pohod borcev NOV in mladih na Triglav bodo spremljale številne športno-rekreativne in kulturne prireditve, omenimo pa le nekatere; proglasitev Aljaževega stolpa za nacionalni in kulturni spomenik, slikarsko-kiparski tabor Alpe-Adria na Rudnem polju, srečanje gorenjskih aktivistov ob 45. obletnici osvoboditve, razvitje prapora spominskih

pohodov na Triglav, kviz, športne prireditve na Kredarici in »tabor tabornikov podtriglavskih občin.«

Organizator letošnjega pohoda je občina Radovljica, ki se že sedaj trudi, da bi to spominsko, kulturno in športno-rekreativno prireditev izvedla tako vzorno, kot je to opravila občinska konferenca SZDL Tolmin lanske leto, vendar bo letošnja prireditev zahtevala več priprav in truda, kar pa je pogojeno z sedanjimi političnimi in gospodarskimi razmerami. V eni od prihodnjih številok glasila TV – Naš tovariš bomo objavili podrobnejše informacije pa tudi seznam tistih pohodnikov ki so se doslej udeležili pohoda že štirikrat, to pa zaradi tega, da bi z vašo pomočjo uskladili seznam vseh, ki so se pohodov udeleževali in ki bodo prejeli ustrezno priznanje. Jože Čurin

Za zdravljenje ni denarja

Tudi borci in aktivisti iz krajevne skupnosti Trebelno so se pred dnevi sešli na redni letni konferenci, na kateri so pregledali opravljeno delo v minulem letu. Ugotovili so, da na žalost niso opravili vsega, kar so si zadali na prejšnji konferenci. Vzroka za to sta dva, in sicer starost in bolezen velike večine članov, kljub temu pa niti eden ni odšel na klimatsko zdravljenje ker preprosto ni denarja za to.

Čeprav so borci in aktivisti v KS Trebelno že precej stari, so se aktivno vključili v akcijo za krajevni samoprispevek, ki so ga izglasovali pred leti. S tako zbranim denarjem so zgradili telefonsko omrežje in posodobili ceste. Tako si tudi prebivalci tega, sicer zaostalega kraja, želijo izboljšati in olepšati življenje. Na letni bor-

čevski skupščini so predlagali naj bi samoprispevek podaljšali še za štiri leta.

V razpravi so borci in aktivisti predlagali, naj bi njihovim rojakom, ki so med vojno padli po drugih krajih Slovenije in so tam tudi pokopani, postavili spominsko obeležje v njihovem domačem kraju. Na Patetovi hiši v Čuzni vasi naj bi vzdali spominsko obeležje, saj je bil tam ustanovljen prvi odbor OF v njihovi KS.

Skupščina je ta dva predloga sprejela, vendar so menili, da bo treba za to podpisati družbeni dogovor, prav tako pa bo moralo svoje mnenje povedati tudi spomeniško varstvo, o teh dveh predlogih pa naj bi spregovoril tudi občinski odbor ZZB NOV Trebnje. Ludvik Šest

Vabila in obvestila

Gradnikovci!

Domicilni odbor 3. SNOUB Ivana Gradnika in enota JLA iz Ajdovščine vabita vse borke in borce brigade, naj se v čim večjem številu udeležijo tradicionalnega srečanja borcev brigade z vojniki in starešinami enote JLA v Vipavi ob 47. obletnici ustanovitve brigade.

Tovariško srečanje bo v vsakem vremenu v petek, 27. aprila 1990 (Dan OF), z začetkom ob 10. uri na športnem igrišču v Vipavi. Na srečanju bo domicilni odbor poročal o svojem delu, izvolili pa bodo tudi nov domicilni odbor.

Nasvidenje v Vipavi!

Domicilni odbor

Na podlagi Pravilnika o nalogah, organiziranosti in poslovanju Skupnosti slovenskih borcev NOV Makedonije, Grčije in Albanije s sedežem v Izoli, vabimo na zasedanje zbora Skupnosti slovenskih borcev NOV Makedonije, Grčije in Albanije v soboto, 28. aprila 1990, ob 10. uri v Izoli (v prostorih Srednje gostinske in turistične šole), Ulica prekomorskih brigad 7.

Predlog dnevnega reda:

1. Izvolitev organov zasedanja zbora
2. Poročila o opravljenem delu v letih 1986–1990 in razprava
3. Program dela za prihodnja štiri leta (1990–1994)
4. Razrešnica dosedanjim organom skupnosti
5. Volitev predsednika, sekretarja in članov odbora ter delegata za občinski odbor ZZB NOV Izola in delegatov za osrednji odbor prekomorcev-borcev NOVJ
6. Razno.

Po zasedanju zbora skupnosti slovenskih borcev v NOV Makedonije, Grčije in Albanije bomo odkrili spominsko ploščo slovenskim borcem NOV Makedonije, Grčije in Albanije, ki so v Makedoniji, Grčiji in Albaniji ter v drugih krajih Jugoslavije (1941–1945) dali svoje življenje za svobodo. Govoril bo Tone

Gošnik, medvojni politični komisar samostojne partizanske čete »Primorje« pri 7. grški partizanski brigadi (ELAS) in prvi politični komisar samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

Po zasedanju zbora in odkritju spominske plošče, bo v prostorih Srednje gostinske in turistične šole skupno kosilo in tovariško srečanje.

Na zasedanju zbora skupnosti vabimo vse člane naše skupnosti. Na otvoritev spominske plošče (ki bo ob 12.30 v Izoli, Ulica prekomorskih brigad 7) pa še posebej vabimo svoje padlih borcev in bork ter svoje po vojni umrli članov naše skupnosti, kakor tudi vse druge borce NOVJ in aktiviste OF iz Izole in od drugod (ki se bodo lahko udeležili tudi tovariškega srečanja, ki ga prirejamo v prostorih omenjene srednje šole).

Predsednik
Bruno Čermelj

V nedeljo, dne 29. aprila 1990 ob 15. uri bo v KOBJEGLAVI — TUPELČAH (na Krasu) slavnostna otvoritev kulturno-sportnega doma borcev JPO. Ob tej priložnosti bo tudi otvoritev spominske sobe JPO, kurirske postaje P-13, Komande goriškega vojnega področja in VOS — OF.

Slavnostni govornik bo akademik Ciril Zlobec. Sledi kulturni program.

Na slavnost vabimo vse krajanke ter tiste posameznike, ki so delali in prispevali za izgradnjo doma. Vabljeni so borci JPO, Komande goriškega vojnega področja, VOS — OF za kraško okrožje, okrožna izpostava OZN za Kras, okrožno načelstvo NZ za Kras, IV. in V. bataljon VDV in kurirji P-13 ter ostali borci, da se udeležijo slavnostne otvoritve doma, telefona, vodovoda in drugih infrastruktur v vaški skupnosti Kobjeglava-Tupelčeh.

Vabljeni!

Krajevna skupnost Štanjel
vaška skupnost Kobjeglava

Borce 30. divizije in drugih enot NOV ter prebivalce vabimo na odkritje spominske plošče v čast enot 30. divizije IX. korpusa v Repentabru, od koder je

30. divizija pred 45 leti krenila v poslednje boje za osvoboditev Trsta.

Odkritje spominske plošče bo v nedeljo, 29. aprila 1990 ob 11. uri v Repentabru (Italija) pri hotelu Kras.

Na slovesnosti bosta govorila predstavnik VZPI — ANPI in Skupnosti borcev 30. divizije.

Odbor skupnosti
borcev 30. divizije

Ob prazniku dela in krajevnem prazniku Šentjerne, bo 1. maja 1990 ob 11. uri na Javorovici tradicionalna spominska svečanost posvečena padlim borcem 4. bataljona Cankarjeve brigade.

Vabimo vse preživele borce in borke in svoje padlih borcev 4. bataljona, da se svečanosti udeležijo. Posebnega prevoza ne bo.

Odbor skupnosti borcev
Cankarjeve brigade

Obveščamo vse nekdanje internirance, njihove sorodnike in znanke, da bo ob 45-letnici osvoboditve taborišča Mauthausen osrednja komemoracija v nedeljo, dne 6. maja 1990 ob 9.45 v taborišču Mauthausen

(zbiranje pri jugoslovanskem spomeniku) Ob 15.00 uri istega dne pa bo podobna prireditev v taborišču Ebense.

Priporočamo čim večji obisk z osebnimi avtomobili, vse informacije pa lahko dobite na Republiškem odboru Zveze združenj Borcev Slovenije, Ljubljana, Vrtača 11, tel. 216-532.

Odbor taboriščnikov
K. L. Mauthausen

na zbor skupnosti borcev Gorenjskega vojnega področja, komand mest in partizanskih straž, ki bo v petek, 11. maja 1990 ob 10. uri v veliki dvorani doma JLA, Nazorjeva ulica 3, v Kranju.

Vabimo vse borke in borce Gorenjskega vojnega področja, komand mest in partizanskih straž, da se zbora udeležijo.

Posebni osebni vabil ne bo.

Predsednik domicilnega odbora
Janko Urbanc

Skupnost borcev 15. udarne divizije NOVJ in Skupnost borcev 18. divizije NOVJ, vabita vse borce in borke obeh divizij, ter vse borce in borke skupnosti borcev NOV, ki imajo domicil v Ljubljani, da se udeležijo srečanja ob 45-letnici osvoboditve mesta heroja Ljubljane.

Srečanje bo v soboto, dne 12. maja 1990 ob 12.00 uri na Gospodarskem razstavišču v Ljubljani.

Pričakujemo, da se bodo tega srečanja borci in borke udeležili v čim večjem številu!

Skupnost borcev 15. udarne div. NOVJ.
Skupnost borcev 18. divizije NOVJ

Odbor skupnosti IV. SNOUB Matija Gubec organizira tovariško srečanje borcev te brigade na Gorjancih pri Miklavžu, dne 19. maja 1990.

Prijave za vplačilo stroškov za hrano in prevoz približno 90 din po osebi za ljubljansko regijo sprejema odbor 5., 7. in 8. maja 1990 v prostorih kluba upokoencev Ljubljana-Center, Knaflijev prehod 1, Ljubljana, od 9.–12. ure.

Borci iz drugih predelov Slovenije naj svojo udeležbo prijavijo neposredno občinskemu odboru ZZB NOV Novo mesto.

Borci lahko tudi prijavijo člane svoje družine. Prijave so potrebne zaradi hrane in prevoza. Podrobne informacije dobite tam kjer se prijavite.

Odbor skupnosti borcev
IV. SNOUB Matija Gubec

Za Triglav potrebujete kondicijo

V soboto, 5. maja bo ob 8. uri pred spomenikom sredi Kroke zborna mesto vseh, ki bi si radi nabirali kondicijo za pohod na Triglav. Prvi kondicijski trening za partizanski pohod na najvišjo slovensko goro vas bo popeljal do partizanskega doma na Jelovici, ostali treningi pa bodo sledili prihodnje vikende. Za dodatna pojasnila se lahko obrnete na tovariša Ivana Štularja-Cira (tel. 70-107), člana organizacijskega odbora za partizanski pohod na Triglav.

Pepca Kardelj

Izgubili smo tovarišico Pepco Kardelj, žensko, ki je s svojim življenjem v marsičem prispevala pomembnega razdobja zgodovine socializma pri nas, razdobja visoko vzplamenelega, dolgo žarečega in v krizi osemdesetih let potemnelega upanja močnega, demokratičnega, delavskega in nacionalnoosvobodilnega gibanja v Sloveniji in Jugoslaviji.

Dekle, ki je s 14 leti začela težaško delati v ljubljanskem Saturnusu, je postala komunista in revolucionarka, ker ni hotela socialnih krivic, revščine in tiranije ponižno sprejeti kot svojo zlo usodo. V njej je bilo preveč upornosti in čuta za pravičnost. Zato je stavkala in pomagala drugim delavcem vztrajati v stavki. Zato je zbirala prostovoljce in pomoč za republikansko Španjo, zato je tvegala aretacije, nočno tavanje in čebinski kongres KPS, organizacijsko delo, ki je omogočilo nemoten potek znamenite V. konference KPJ v Dubravi, zato je bila zraven, ko so v koncentracijskem taborišču v Bileci zaporniki prvič zapeli »Bilečanko«.

Pokončno je preživela ilegalo, italijanske zapore in partizansčino, pa tudi tisto najtežje in najbolj zapleteno: osvajanje in ohranjanje mlade, tako težko priborjene svobode – preizkušnjo leta 1948, težko leto 1962, ko je vrh KPJ in države celo leto omahoval med unitaristično in etatiistično ter Kardeljevo koncepcijo socializma in federacije.

Preprosta delavka, hrabra, zanesljiva in skromna je storila vse, da bi se njen mož, Edvard Kardelj, ki je temu gibanju nesebično dajal vse svoje intelektualne moči, temu delu lahko res nemoteno posvečal, tudi v letih svoje hude bolezni, do svojega zadnjega dne.

Življenje v politiki, ki nosi odgovornost za družbeni raz-

voj, od blizu poznam. Zlasti zadnjih nekaj let smo tudi mlajši, in tudi tisti na manj izpostavljenih političnih točkah, živo izkusili, kako se v tem poslu živi v času krize: ubijalsko napet delovni ritem, nenehno premikanje iz kraja v kraj, uničujoči stres, kot posledica analize, ki lahko zanesljivo napove neugodni razvoj dogodkov, in hkrati premajhne akcijske sposobnosti lastne organizacije, družbenega sistema in organizirane demokratične civilne družbe sploh, da bi neusmiljeni tok zgodovine usmerjali ali vsaj zmanjšali njegov rušilni stihijni potek.

To pa je življenje, ki so ga izpostavljeni ljudje našega gibanja v generaciji tovarišice Pepce Kardelj in Edvarda Kardelja živeli pravzaprav nenehno. To je življenje, v katerem je bilo malo časa za družino, drobne stvari, ki prinašajo toplino in varnost, a dovolj časa, ko se spričo tega zgodi tragedija, za obžalovanje in za bolečino.

To je življenje, ko uspeh in zmago gibanja in organizacije, ki ji pripadaš, doživljaš kot navdih in skupno zmago-slavje vseh, njun neuspeh in poraz pa kot **svoj** najgloblji osebni neuspeh in poraz.

Pepca Kardelj je bila pogumna ženska: prestala je delavsko trpljenje in socialne krivice stare Jugoslavije, prenesla je zapore in najtežje povojne preizkušnje, prebrodila je tragično sinovo smrt, moža počasno in težko umirajoče. Zares v srce pa jo je končno zadel še grozljivi

dvom, ki se je rodil iz globoke krize našega gibanja, pa tudi pristransko zanikovanje vsega, kar je bilo v povojnem obdobju v našem družbenem razvoju drugačnega kot v takratnih drugih državah socializma in kar je bilo doseženo za ceno velikih žrtv in naporov tudi nje same in vse njene družine.

Morda še danes ponekod po Sloveniji visijo plakati, na katerih so jo, skupaj z vsemi nami, posadili med zločince. Zakaj in komu je potrebno trditi, da pri nas ni bilo ne Obznane, ne Čebina, ne bilečanskih koncentracijskih taborišč, ne Osvobodilne fronte, ne narodnoosvobodilnega boja, ne odločnega NE Stalinu, ne samoupravljanja, ne federacije suverenih jugoslovanskih narodov in enakopravnih narodnosti iz Ustave leta 1974...? Ali javno sramotenje tistih, ki se ne morejo več braniti, ni revanšizem? Ali so žaljivke, ki jih izrekajo celo mnogi, ki so do včeraj vneto pritrjevali vsem, ki so imeli družbeno moč, danes pa si jih upajo zmerjati, ker je več nimajo – podoba politične kulture, ki o sebi trdi, da je spravljiva in demokratična?

Je mogoče, da so toliki dobri ljudje, s katerimi smo se skupaj in za katere smo se skupaj borili, vse pozabili: predvojno revščino in delavsko solidarnost, partizansko tovarištvo in povezanost z ljudstvom in čase, ko ni bilo ne denarja ne ljudi z znanjem, dežela pa je bila v pomankanju in v ruševinah? Takrat smo se prebili, ker smo držali skupaj in se nismo predali. Kje je danes vse to? Zakaj je nenadoma vse tako do neprepoznavnosti drugače?

Od tega grozljivega dvoma, od tega krivičnega zanikovalstva je počilo utrujeno srce.

Najbrž tudi zato, ker ti nisimo znali pravi čas dovolj prepričljivo povedati, da vse, kar je vaša generacija storila, še zdaleč ni bilo samo narobe in še zdaleč ni bilo zaman.

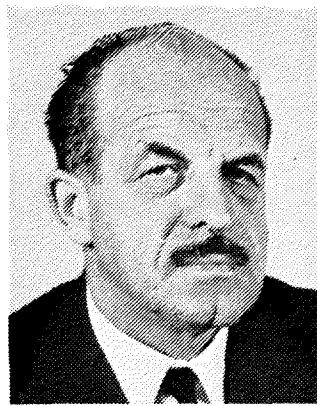
Sonja Lokar

Tone Bole

Težko je najti prave besede, s katerimi bi si priklicali v spomin človeško podobo in življenjsko pot Toneta Boleta, sodnika Ustavnega sodišča Republike Slovenije in nosilca Spomenice 1941. Še posebej zato, ker je bil v življenju zelo dejaven na različnih področjih, tako v Sloveniji kot v Jugoslaviji. K temu ga je vzpodbujala njegova svobodoljubna misel, široka razgledanost in želja po napredku. Zato ni slučajno, da njegovo življenje še posebej obelčujejo: udeležba v narodnoosvobodilni borbi, delovanje na gospodarskem področju in prizadevanja za nove družbene odnose.

Kot narodno zaveden mlad tekstilni tehnik se je Tone vključil v napredno gibanje, ki ga je že 1941. leta pripeljal v vodstvo OF na Grosupeljskem, v KPS, kasneje po internaciji pa v Okrožni komite KPS in Pokrajinski odbor OF za Štajersko. Narodnoosvobodilna borba ga je oblikovala v zrelega moža, sposobnega prevzeti nove naloge v ustvarjanju povojnega življenja, katerega cilj je bila boljše družba brez sovraštva in izkoriščanja, za dostojno in bogatejšo življenje.

Za dosego teh ciljev ni zaželela le volja, požrtvovalnost in delavnost, ampak sta bila potrebna zlasti znanje in gospodarski razvoj. Zato se je Tone po zaključku Višje ekonomske šole v Beogradu posvetil predvsem gospodarstvu. Na odgovornih družbenih funkcijah, ki jih je opravljal, se je vedno odločno, toda z določeno kritičnostjo zavzemal za hitrejši gospodarski razvoj in učinkovitejšo gospodarjenje. Zelo zavzeto je sodeloval pri snovanju in uresničevanju gospodarske reforme 1965, ki jo žal nismo speljali. Navkljub težavam in odporom se je z njemu lastno vztrajnostjo zavzemal za sodobnejše poglede in stališča pri uveljavljanju ekonomskih zakonitosti, trga, vključevanju v mednarodne tokove,

odprtost in uravnoteženost ekonomskih odnosov s tujino, maloobmejni promet, za modernizacijo komunikacijskih tokov preko Slovenije in Jugoslavije.

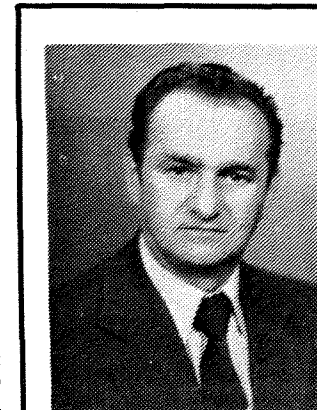
Pomemben je tudi njegov delež pri razvijanju ekonomskih vezi Slovenije in Jugoslavije z drugimi deželami.

Tone Bole sodi med tiste ljudi, ki so se zavzemali za večjo veljavo človeka v družbi in za večji vpliv ljudi pri odločanju. Njegova narava se je upirala utesnjevanju življenja v kalupe. Zato je bil kritičen do pretiranega formaliziranja odnosov v družbi in zavračal pretirani normativizem. Njegovi pogledi so bili zelo življenjski in stvarni. Tudi pri delu na ustavnem sodišču je često poudarjal, da poleg pravnih vidikov obstajajo še drugi – življenjski. Dоследno pa se je zavzemal za utrjevanje pravne varnosti. V vsaki zadevi je iskal njeno pravno vsebino in si prizade-

val za pametno rešitev. To je nenehno izražal kot gospodarstvenik, kot družbenopolitični delavec in kot sodnik ustavnega sodišča. S svojo široko razgledanostjo, izkušnjami, ekonomskim znanjem ter globokim poznavanjem sistema je veliko prispeval k vsestranskemu obravnavanju in ocenjevanju spornih zadev pred ustavnim sodiščem. Ob tem je bilo vedno njegovo osnovno izhodišče pravičnost, varovanje pravic človeka, okolja ter s tem uveljavljanje ustavnosti in zakonitosti. Prav zaradi tega je bil – ne glede na to, da ni bil pravnik po izobrazbi – izredno dragocen član ustavnega sodišča.

Izgubljam človeka in tovariša, ki je s svojo preprostostjo in enostavnostjo znal najti stik z ljudmi in hitro vzpostaviti prijetne medčloveške odnose. Z iskričnim humorjem je marsikdaj znal obvladati različne človeške zagate. Zato ni slučajno, da je bil med ljudmi priljubljen in da je imel širok krog znancev in prijateljev. Bil je poln življenjske volje in moči, trdno povezan z naravo. Še posebej mu je bilo pri srcu planinarjenje. Od tega ga ni moglo nič odvrti. In nihče ni mogel pomisliti, da bo njegov jesenski pohod s kolektivom ustavnega sodišča na Snežnik njegov zadnji vzpon na njemu tako dragi vrh.

Stane Markič

Matija Pečenik

V 66. letu starosti je v Dobrovi pri Ljubljani umrl nosilec partizanske spomenice 1941 in upokojeni polkovnik JLA Matija Pečenik.

Od leta 1941 je bil član SKOJ-a, maja 1942 pa je vstopil v NOV. Bil je bорец in komandir v Dolomitih, v Gorenjskem odredu ter v IX. in VII. korpusu.

Po osvoboditvi je služboval v JLA ter bil zelo aktiven v organizaciji ZZB.

Obvestilo o uskladitvi invalidskih prejemkov vojaških invalidov po zveznih predpisih in invalidskih prejemkov civilnih invalidov vojne po republiških predpisih od 1. 1. 1990 dalje

I. Z odredbo sekretarja Zveznega sekretariata za delo, zdravstvo, vprašanja borcev in socialno politiko se zneski osebne invalidnine vojaških invalidov, družinske invalidnine in povečane družinske invalidnine, dodatka za postrežbo in tujo pomoč ter ortopedskega dodatka povečajo glede na porast povprečnega mesečnega osebnega dohodka v SFRJ v januarju 1990 v primerjavi z letom 1989 za 277,3% in veljajo od 1. 1. 1990.

Novo določeni prejemki bodo v novi višini izplačani za mesec maj 1990 skupaj s pripadajočimi razlikami od 1. 1. 1990 koncem meseca aprila 1990.

Glede na uskladitev invalidskih prejemkov po predpisih o vojaških invalidih od 1. 1. 1990 so se (za enak odstotek) zvišali tudi invalidski prejemki civilnih invalidov vojne in sicer osebna in družinska invalidnina in dodatek za postrežbo in tujo pomoč.

PREJEMKI VOJAŠKIH INVALIDOV

1) OSEBNA INVALIDNINA SKUPINA	Mes. zneski od 1.1.1990
I.	6.649,50
II.	4.818,90
III.	3.645,80
IV.	2.692,40
V.	1.917,10
VI.	1.188,10
VII.	804,00
VIII.	387,50
IX.	289,40
X.	195,40

2) DRUŽINSKA INVALIDNINA IN POVEČANA DRUŽINSKA INVALIDNINA od 1. 1. 1990 din	Mes. zneski
– Za enega uživalca družinske invalidnine (drugi odstavek 36. člena zakona o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev)	432,80
– za enega uživalca družinske invalidnine, ki to pravico uveljavlja kot družinski član padlega borca (tretji odstavek 36. člena zakona o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev)	1.994,80
– povečana družinska invalidnina (39. člen zakona o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev)	2.308,70
3) DODATEK ZA POSTREŽBO IN TUJO POMOČ	
– za prvo stopnjo	5.700,60
– za drugo stopnjo	4.385,40
– za tretjo stopnjo	3.070,10
4. ORTOPEDSKI DODATEK	
– za prvo stopnjo	1.923,80
– za drugo stopnjo	1.468,10
– za tretjo stopnjo	945,50
– za četrto stopnjo	457,30

PREJEMKI CIVILNIH INVALIDOV VOJNE

1. OSEBNA INVALIDNINA CIVILNIH INVALIDOV VOJNE	Mes. zneski od 1. 1. 1990
SKUPINA	
I.	3.324,70
II.	2.409,40
III.	1.822,90
IV.	1.346,20
V.	958,50
VI.	594,00
2. OSEBNA INVALIDNINA ŽRTEV FAŠISTIČNEGA NASILJA:	
SKUPINA	Mes. zneski od 1. 1. 1990
I.	4.155,90
II.	3.011,70
III.	2.278,60

IV.	1.682,70
V.	1.198,10
VI.	742,50
4. CIVILNA INVALIDNINA DRUŽINSKIH ČLANOV CIVILNIH INVALIDOV VOJNE (za enega družinskega člana) po invalidu skupine	Mes. zneski od 1. 1. 1990
I.	2.327,30
II.	1.686,60
III.	1.276,00
IV.	942,30
V.	670,90
VI.	415,80
5. CIVILNA INVALIDNINA DRUŽINSKIH ČLANOV ŽFN skupina	
I.	2.909,10
II.	2.108,20
III.	1.595,00
IV.	1.177,90
V.	838,70
VI.	519,70
6. DODATEK ZA POSTREŽBO IN TUJO POMOČ CIVILNIH INVALIDOV VOJNE	
za prvo stopnjo	4.845,50
za drugo stopnjo	3.727,60
za žrtve fašističnega nasilja, ki obdržijo 15 odstotno povečanje dodatka v skladu z določili 12. člena zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o civilnih invalidih vojne	4.286,70

Istočasno tudi vse prejemnike občinskih priznavalnih obveščamo, da bo 20. 4. 1990 dalje ne bodo več plačevali poštinskih stroškov za izplačilo tega prejemka sami iz lastnih sredstev, ampak se bodo ti stroški poračunali iz sredstev iz katerih se financira celotno varstvo občinskih priznavalnin. S tem je sistem plačevanja poštinskih stroškov enoten za vojaške invalide, civilne invalide vojne in za prejemnike občinskih priznavalnin tako da nihče od prejemnikov sam ne plača poštinskih stroškov, ampak se ti plačajo v breme tistih sredstev iz katerih se financira posamezen prejemek. Na ta način bo vsak prejemnik dobil izplačan svoj prejemek v višini kot mu je odmerjena po odločbi.

Sprehodite se za hip po Japonski:

Drugačnost dežele vzhajajočega sonca

Ura je pol osmih zvečer v Tokiu, glavnem mestu Japonske. Ceste, ki silijo že v tretje nadstropje, so zatrpane, da se po polže premikamo do naslednjega odcepa, kjer teče elektronski zapis z opozorilom, kje je promet najgostejši. V pisarnah pa ob večernih urah gorijo luči, kajti veliko Japoncev v obveznih belih srajcah s kravatami še vztraja na delovnih mestih. A ne zato, ker bi morali ali ker bi s tem zaslužili nadure, ampak jim je to notranja potreba, želja, obsednost, način življenja, moralna obveznost, če ne celo obred.

Mnogi so se že spraševali, v čem je skrivnost japonskega gospodarskega čudeža. Dežela nima ne nafte, ne premoga ne drugih, za industrijo pomembnih surovin in vendar sodi med vodilne gospodarske sile na svetu. Po drugi svetovni vojni je bila ekonomsko in moralno zlomljena, bombardirana celo z atomskimi bombami. Začela je na ničli, a z neko posebno močjo človeškega duha, ki ga drugje po svetu ne poznajo.

Drugačnost Japonske tujec takoj občuti, ko stopi na njena tla, kakor da bi ta že visela v zraku in se prilepila nate kot nekakšna tančica med teboj in deželo vzhajajočega sonca. To ime ima sicer romantični pridih, a hkrati tudi pomenskega. Pa ne le zaradi deveturne razlike v času, ampak predvsem zaradi silnega razvoja v zadnjih desetletjih, ko so Japonci preskočili stoletja in so danes že v prihodnosti, nam znani po futurističnih filmih.

Nebotičniki na potresnih tleh

Japonsko poznamo kot hudo potresno deželo, saj je njena zgodovina tudi zgodovina katastrof: potresov, povodenj in požarov. Zato se osuplo ozira proti nebu, kamor vse višje in višje kipijo stavbe v Tokiu. A to niso več dolgočasni sivi štirioglati nebotičniki, ampak arhitekti naravnost tekmujejo med seboj, kdo bo originalnejši. Gradijo pa jih tako, da najprej postavijo jekleno ogrado kot strašansko mrežo, kamor potem vpenjajo beton in steklo. Na takšnih gradbiščih delajo po cele dneve in je videti kot mravljišče. Vsi delajo kot navite lutke. Nihče ne stoji križem rok, nihče ne postava naokoli. Japonci sicer radi kadijo, a to jim na delovnem mestu ne sme priti na misel.

V Evropi smo vajeni takšnih mest, da so centri običajno strnjeni okrog starega mestnega jedra, s častitljivimi in v patino ovitimi stavbami takšnega ali drugačnega zgodovinskega pomena. Mestna jedra na Japonskem pa so najsodobnejši predeli mesta s širokimi avenijami, pod katerimi se navadno nahajajo prava podzemna mesta. Ko je v Nagoyi, v enem od velemest sredi Japonske, ves dan hudo deževalo, so nam priporočili: »Spustite se

v podzemlje, tam najdete vse, kar hočete.«

V Tokiu, tem velikanskem človeškem termitnjaku, kjer naj bi živelo že domala dvajset milijonov ljudi, že sicer preživiš del dneva pod zemljo v podzemski železnici, ker je to najhitrejši način prevoza, zato si želiš na plano. Vsak hoče v Ginzo, a tam je skoraj tako kot v Londonu, Parizu, New Yorku: široke avenije, velikanske veleblagovnice, razkošne trgovine, pisani neonski napisi, reklame in množica ljudi.

Zamude, prerivanje – Japoncem španska vas

In vendar je tudi to Japonska. Tudi tu vlada nepopisen red, vsi delajo, celo prodajalke ves časi nekaj počnejo, čeprav dopoldne ni skoraj nikogar v trgovini. Restavracije delajo le ob določenem času. Še več: ponekod te že zunaj opozarjajo, da strežijo kavo in čaj le od desetih do dvanajstih in od petih do sedmih. Prav tako je bilo s slaščicami. Mi pijemo kavo 24 ur na dan pa smo po Ginzi kar

dolgo taval, preden smo odkrili lokalček v neki blagovnici, kjer so ti postregli kavo, kadar se ti jo je zahotelo. Ko je na Ginzi odbilo 12, se je nenadoma vsulo iz vseh velikih vrat na ulici. Moški v elegantnih temnih oblekah s kravatami, ženske pa malo manj uniformirane, so domala vsi hkrati izkoristili opoldanski odmor in zavili v bližnjo restavracijo na kosilo, kjer so jih natakali že čakali. Ob enih so spet vsi kot na povelje hiteli nazaj v pisarne. Tam bojda ne poznajo zamud.

Prav tako zelo začudeno buljijo vate, če se hočeš kje preriniti naprej, da bi se na primer pridružil kolegom, ki so pred teboj. Jok, to odpade. Tu gre vse po vrsti. Če se trije znajdejo pred blagajno ali pred kioskom, je že vrsta. Vrata je tudi pred vhodi v podzemni vlak, kjer sploh vlada red in čistoča, da se tudi tam počutiš kot v laboratoriju. Vse teče po ustaljenem redu, po nekem nevidnem vojaškem režimu, ki te prvi dan preseneti, potem pa te je strah. Nobenih improvizacij, nič ovinkov, nič drobnih goljufij za zabavo, nobenega tistega znajdi se.

Hotela sem se »znajti« v podzemni pa sem si pri avtomatu kupila cenejšo vozovnico, kakor bi jo morala do določene postaje, češ, saj je kontrola samo na za-

četku kot v naših mestnih avtobusih, potem pa se pelješ, kamor hočeš.

Toyota in Toyota city – človeški roboti

»Jok!« Ko sem hotela tako kot drugi izstopiti, pri čemer moraš spustiti vozni listek skozi računalnik ob izhodu, so se mala vrata, ki jih poprej ni bilo videti, sunkovito zaprla, pri čemer je zatulilo, da me je bilo groza. Računalnik me ni spustil skozi, dokler si nisem dokupila vozovnice. Železničarjev skoraj ne vidiš. Vse opravljajo računalniki, razen na nekaterih večjih postajah, kjer še zaposlujejo kontrolorje kart ob vhodu. Ti ves čas, tudi če ni potnikov, vrtijo v rokah škarjice za ščipanje kart, da jih je kar mučno opazovati. A to počnejo, kakor da bi jim bilo v zabavo.

Celo v tovarnah, kjer delavci delajo za tekočimi trakovi, nimaš občutka, da bi se Japonci mučili. Pokazali so nam na primer eno od tovarn velikanskega avtomobilskega koncerna Toyota v Toyota citiju pri Nagoyi. Ko smo opazovali delavce pri sestavljanju avtomobilov, nismo mogli verjeti svojim očem. Delali so kot roboti, pri čemer so do potankosti ponavljali vedno ene in iste gibe. Nikogar nismo opazili, ki bi si na primer obrisal pot z obraza, zahal, se useknil ali vsaj spregovoril besedo s sodelavcem. Nič. Vsi po vrsti so delali kakor stroji ob vsem hrupu in smradu, kakor da jim pri tem sploh ni težko.

No, takole pač terajo navadne delavce. Oni v pisarnah si že privoščijo kaj več, smo si mislili. In se uštel! Pisarne so običajno velike, svetle in pregledne, torej povsem neprimerne za skrivanje brezplodnih birokratov. Ogledali smo si jih pri znani firmi IBM. Jasno je, da tudi tam vladajo računalniki. Ima ga celo vratarica. Ko sem povprašala mlado, lepo urejeno uslužbenko, ali ves dan, se pravi vseh osem ur (od pol devetih do petih), dela tako, kot je tisti hip, me je zelo začudeno pogledala. Pravzaprav me ni razumela. Ker je dobro govorila angleško (velika večina jih ne zna nobenega tujega jezika in je tujcu težko, če se znajde sam na Japonskem), sem jo pobarala, ali vsaj za predah kdaj pokliče zaročenca, sestro, mater?

»Zasebni telefonski pogovori niso dovoljeni, vendar včasih skrivaj pokličem mamo, ker je boleha,« mi je priznala in si ljubko položila prst na usta, češ, tega ne povejte naprej.

Tudi tu se pokaže predanost firmi, kajti podjetje skrbi zate. V IBM so nam novinarjem (naj povem, da se nas je znašlo skupaj čez 200 novinarjev s severne poloble na Japonskem, ker se je tam odvijalo svetovno srečanje novinarjev-smučarjev, a smo smučali le nekaj dni, sicer pa so nam razkazovali deželo) tudi pokazali to skrb. V stavbi je več restavracij, kjer si delavci izbirajo obroke hrane po mili volji. Vendar je ob vsaki jedi zapisano, koliko stane in koliko kalorij vsebuje. Tisto, kar tam poješ, ti potem po raču-

Turistično-nakupovalna ulica v Tokiu, ki vodi k templju Ashim-bu.

nalniški poti odtrgajo od plače.

Torej, tudi po pisarnah delajo kot obsedeni. In tudi po hotelih jih znajo dobro zaposliti. Če pa kdo le nima vidnega dela, potem je njegovo delo to, da mirno in vdano stoji ter čaka na nova navodila. Nobenih vmesnih kavic, še manj cigare ali – bog ne daj – klepetov.

Obeti domačega turizma – v gorah

Japonci veliko dajo na turizem, predvsem domač, saj tujcev ni veliko v primerjavi z domačimi turisti. V tej veji si obetajo bodočnost, zato gradijo hotele vsepovsod, zlasti v gorah.

Razvijajo se v postindustrijsko družbo in razvijajo terciarne dejavnosti, ki naj bi zaposlovale vse več in več delavcev. Naj tu dodam, da jim pri vsej tej razvojni ihti in hitenju naprej, pri čemer se kar naprej primerjajo z Združenimi državami Amerike, celo primanjkuje delovne sile. Zaposlujejo Korejce, Kitajce, Filipince.

Kobe – mesto iz prihodnosti

To, da so Japonci že v 21. stoletju, je najbolj očitno v Kobeju, ki je pravo futuristično mesto. Tam ni nič več naravno: reke so povsem uklenjene in speljane tako, kakor to hoče človek, gore so razrite in del jih prevračajo v morje. Gradijo umetne otoke, na njih pa rastejo nova mesta in letališča. Rokko Island je zadnja futuristična »norost«. S podzemnimi tekočimi trakovi so pet let napeljevali zemljo z gora (porezali so jim vrhove – dobesedno) in s tem ustvarili 580 hektarov velik otok, na katerem bo prostora za 30.000 prebivalcev. Tu je vse vnaprej predvideno, preračunano, zagotovljeno. Ko bo končan, bo to otok srečnih ljudi, na katerem naj bi jim ne manjkalo ničesar. Na voljo jim bo tudi velik rekreacijski center, teniška igrišča, parki... Samo tistih starodavnih, prelepih templjev, kamor se Japonci radi zatekajo pred vsemogočno roko računalnika, ne bodo mogli pričarati.

A prav v teh templjih, ki skrivnostno dišijo po kadilih in kjer menihi momljajo tradicionalne molitve starim bogovom, si japonski človek rad poišče zatočišče. Ob nedeljah in praznikih jih je na milijone na božjih poteh, iščejo izgubljen mir, izgubljene

korenine svojih prednikov, morda celo izgubljene sanje svoje mladosti. Ali pa je takšno samo naše, evropsko mišljenje. Morda pa si japonski človek prav v svetstih išče nov napoj za svojo dušo, da bo drugi dan imel še več volje do dela.

Japonec – skrbno obrezano drevo

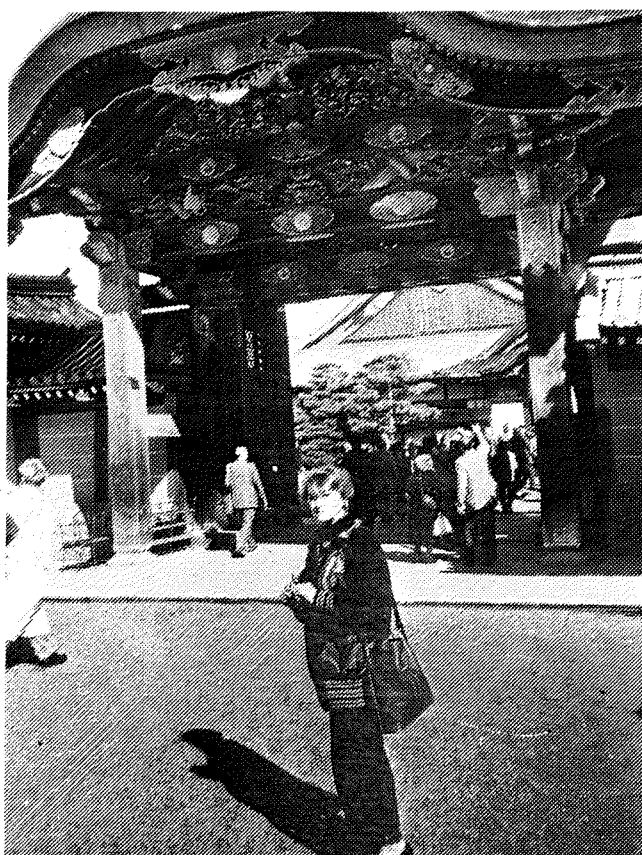
Japonski človek je namreč tudi sad tradicionalne vzgoje, ki je vse prej kot nežna. Disciplinarnost, disciplina v šoli, disciplina na delu in celo pri športu. Nek ameriški pisatelj, ki je proučeval Japonsko je zapisal: »Japonskega otroka vzgajajo tako, kakor vrtnar goji drevo: vse tiste veje in vejice, ki so odveč in niso plodne, je treba porezati.« Če k temu dodamo še šinto vero in njene nauke, potem dobimo Japonca, kakršnega poznamo: disciplinirane, vpludnega, redoljubnega, ponižnega, ubogajočega, vdanege, fanatičnega z velikim smislom za kolektivizem. In nenehno tekmovalstvo med seboj.

Zanimiva je še druga ugotovitev prej omenjenega ameriškega pisatelja Wolferena: »Medtem ko je Američanom na primer baseball igra in zabava, je to za Japonce moralna disciplina in obred.«

Skoraj vso predstavo o Japoncih pa ti lahko zmedejo scene iz zadnjih večernih vlakov, ko se vračajo domov na majavih nogah, z razrahljanimi kravatami okrog vratu, motnih oči in žalostnih potez na obrazu. Sklepaš, da Japonec po tem sodeč le ni povsem srečen v tem napetem sistemu, kjer ni prostora za improvizacije, za ovinke, za drobne goljufije, za norčije, presenečenja in pesmi, ki se človeku včasih kar tako utrgajo iz ust. Veliki brat le ni vsega predvidel.

In ko se na primer ponoči sprehajaš po super urejenem futurističnem mestu na umetnem otoku, kjer ti nobena mačka ne skoči na pot in ti ne sledi noben potepinski pes, pa tudi smeti ni mogoče brcati, ker jih ni, te rahlo zazebe pri duši. Ob takšnem razpoloženju si je spodaj podpisana nenadoma zaželela peti in je to tudi storila. In kaj se je zgodilo? Iz črnine se je prikazala stroga postava policaja in s tem dala vedeti, da petje ni predvideno ob tem času in na tem mestu.

Albina Podbevšek

Pred palačo Nijo-jo, ki sodi med največje lesene zgradbe na svetu. Pozorno bralčevo oko utegne prepoznati v vhodnem ornamentu obrise dekorja, ki so ga uporabili za snemanje nadaljevanke Šogun.

Prvomajska literarna uganka

Mož svetovne slave, ki je poznal naše kraje

Kdo je to?

Življenje je nepredvidljivo. Tudi, če storimo vse, kar je v naših močeh, da bi ga uravnavali po svoje in mu odmerili tek, se nam pogosto izmuzne in gre po svoje. In bolj, ko tečejo leta, bolj pogosto se sprašujemo, komu poznavajo zvonovi. O življenju, o človeških poteh v njem in o usodi se je spraševal pogosto v svojih delih slavni avtor, po katerega imenu vas sprašujemo danes. V primerjavi z nekaterimi drugimi iz svoje generacije ni spisal prav veliko del, vendar je bil ob svojem času izjemno popularen, cenjen pa je tudi danes.

Vojna tematika mu ni bila tuja. Uporabljal jo je kot eno središčnih tem svojega pisanja. Naključje je nanese, da je v nekem času svojega življenja hodil tudi po naših krajih, čeprav priložnost ni bila vesela in tudi ne turistična.

Zdaj smo vam pa povedali že dovolj in preveč.

O odlomku, ki vam ga ponujamo tokrat le še toliko, da je iz knjige izbranih člankov (za časopise in revije), ki jih je pisal avtor, katerega ime je današnja nagradna uganka.

»Iz Združenih držav izvažajo gangsterje, da bi opravljali atentate na Irskem. Poročila Associated Pressa potrjujejo to dejstvo. Po govoricah, ki krožijo po newyorškem in čikaškem podzemlju, sta na sleherni ladji za Anglijo po ena ali dve takšni podlasi, ki se odpravljata v svoja lovišča. Podzemlje trdi, da revolveraše prepeljejo naprej v Anglijo, kjer potonejo v pristaniških mestih, kakršno je Liverpool. Potem se prethotapijo na Irsko.

Na rdečem otoku opravijo naročilo, poberejo dogovorjeni honorar in izginejo spet v Anglijo. Pravijo, da običajen umor policista ali pripadnika **Black and Tans** velja kakšnih 400 dolarjev. Morda se vam

zdi drago, če pomislite, da je predvojna cena v New Yorku znašala 100 dolarjev, toda ubijalec je strokovnjak in njegove cene so poskočile, prav tako kot na borzah ali pri boksarjih. Za odstranitev sodnika ali druge uradne osebe zahtevajo na primer 1000 dolarjev. Nekdanji ubijalec, s katerim sem se pogovarjal v Chicagu, je označil to fantazijsko ceno, četudi je zadeva malce zapletena:

»Nekateri od teh ptičkov se na Irskem lepo okoristijo. Tamkajšnji zaslužek jim meša glave in fantje dobijo svoj delež, to mi lahko verjamete. Sleherno naročilo pomeni ovinek prek Pariza.«...

Sprašujemo vas po avtorju tegale sestavka (iz knjige njegovih časopisnih člankov) in vas vabimo, da nam posredujete odgovore kar po telefonu. Prvi, ki bo pravilno uganil, bo prejel dvojno nagrado – nepodeljeno knjigo od prejšnje uganke in še drugo, pripravljeno za ta teden.

Upam, da vam bo šlo hitreje od rok kot zadnjič. Pa veliko sreče!

Bojana

P. S.: Odgovore sprejemamo do srede, 9. maja 1990

Voda je najboljše in najcenejše zdravilo

Pred več sto leti so ljudje znali uporabljati vodo kot najstarejše zdravilo na svetu. Navsezadnje, kaj pa je drugega tudi moderna hidroterapija? Morda pa bo v tem času pomladanske utrujenosti in vseh mogočih težav droben nasvet komu koristil. Ne bo treba na hidroterapijo pod zdravniško nadzorstvo; dovolj bo privatna »banja« v vaši kopalnici, po kateri se boste počutili sveži, zdravi in polni življenja.

Kopanje v topli vodi

Nekateri mislijo, da je takšno kopanje škodljivo, pa ni res. Z upoštevanjem nekaterih malenkosti ima lahko pravo hidroterapevtsko delovanje. Kaj je treba upoštevati? Voda naj bo topla med 36 in 40 stopinjami Celzija, zrak v kopalnici pa okoli 20 stopinj. Ne kopajte se dlje od petih minut, vsekakor pa končajte s kratkim mrzlim tušem. Ko lažete v kad s toplo vodo, se potopite vanjo do vratu in se v vodi čim manj premikajte, da bo prišlo do izraza mehanično delovanje vode na telo. Pomembno je tudi, da se po kopanju dobro obrišete in oblečete, potem pa takoj v posteljo! Po takšnem kopanju boste zaspali kot angelčki, kakor temu pravimo. Ne boste čutili nikakršnih motenj v krvotoku in tudi vsaka živčnost vas bo minila.

Osvežilno umivanje rok

Umivanje celih rok s hladno vodo deluje zelo hitro in gotovo. Kako? Napolnite lijak s hladno vodo in vanjo potopite roke vse do nadlahti. Po tride-

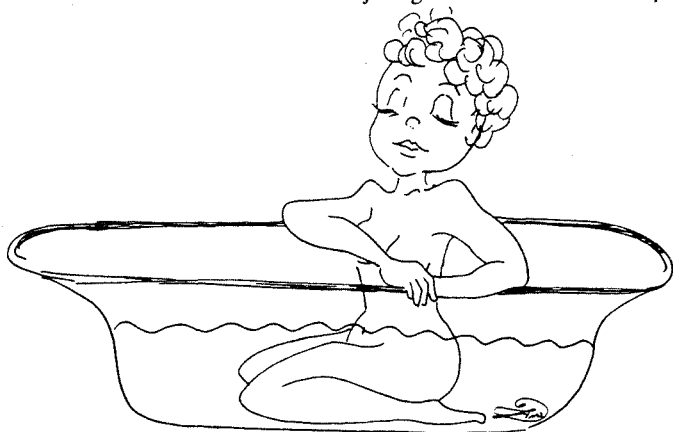
setih sekundah roke obrišite in jih segrejte s krožnimi gibi. Kaj hitro se boste počutili neverjetno sveži. Obenem pa boste na ta način preprečili zvišanje krvnega pritiska ter motnje v krvnem obtoku, pa lahko tablete v ta namen kar pospravite.

Hoja v vodi

Morda ima kdo težave s črevesjem in sploh z metabolizmom. Če je tako, potem ni boljšega kot zjutraj stopiti v kad, ki ste jo do meč napolnili hladno vodo, in v njej »hodite« tri minute. Izmenično dvigajte stopala iznad vode. Potem jih dobro obrišite in obujte debele volnene nogavice pa se

telesna temperatura se bo tedaj dvignila na 38°C. Tudi zatilje potopite v vodo in nikakor ne dovolite nobenemu delu telesa, da bi se hladil na zraku. Topla kopel naj traja celo uro. Zato zna biti zelo naporna, kar seveda ne pomeni še, da je tudi neprijetna. Po njej se na hitro stuširajte s hladno vodo in ležite v posteljo, da se utrujeni krvni obtok spet normalizira.

Kaj smo s takšno kopeljo dosegli? S tem, ko se je povišala telesna temperatura, so začeli slabeti povzročitelji raznih bolezní. Zaradi hitrejšje presnove se škodljive snovi hitreje in boljše izločajo kakor sicer. Celotna cirkulacija organizma se ta-

od tri do pet minut podajte na sprehod po sobi gor in dol. Pomembno je, da hojo v vodi vedno začnete s toplimi nogami.

Delovanje tople kopeli

Ko stopite v kad z vodo, naj bo temperatura te enaka telesni temperaturi, torej 36 do 37 stopinj Celzija (nadzorujte s termometrom za vodo). Vaša

ko okrepi, da se povsem spontano začne proces ozdravljanja (če je seveda potreben).

Postopek tople kopeli je priporočljiv vsem revmatičnim bolnikom, pri raznih kroničnih vnetjih, išijasu, pri motnjah presnavljanja in oslabeledlosti obrambnih sposobnosti organizma. Pozor! Nikakor pa topla kopel ni za tistega, ki ima

težave s srcem in krvnim obtokom!

Tuš – najboljši maser

Do dobrega maserja je danes težko priti. Električni ni ravno najbolj učinkovit, pa še redkokdoga ima takole doma pri roki. Zato si pomagajmo s tušem. Ne, masaža nikakor ni navada snobov in brezdelnežev, kakor menijo nekateri, saj ne služi smo lepoti, temveč tudi zdravju. To pomeni, da boste poleg sveže in elastične kože obdržali tudi čvrste mišice, dober pretok krvi pa še kaj drugega.

Močan curek vode iz tuša spustite po telesu, pri tem pa se ne prestopite premikajte, tako da bo curek usmerjen vedno v drugo točko telesa. Najbolje je uporabljati ročni tuš, ker z njim lahko po želji upravljate. Potem pride na vrsto nekoliko

bolj groba brisača, s katero dolno zbršite telo; in sicer vse dele masirajte z gibi »gor-dol«, razen trebuha in prsi, ki zahtevajo zase krožne gibe.

Tako. Veseli smo, če smo vam kaj pomagali. Nasveti so iz skrinje pra-pa-pabice. Če pa vi poznate še kako skrivnostno moč vode, nam napišite.

Živa Drole

Zdravnikovi zapisi

Reakcija na zdravila

(starostni bolnik)

Kakor pri številnih drugih vplivih, so starejši ljudje tudi bolj kot drugi občutljivi na najrazličnejša zdravila. Reakcije nanje so pri starejših pogostejše, vzrokov za to je pa spet več. Zmanjšana je sposobnost za vpijanje zdravilnih raztopin, kar sicer ni zelo pomembno dejstvo, kljub temu pa ga je treba upoštevati. Bolj nerodno je, da je tudi sposobnost izločanja iz telesa (ledvica, jetra!) kaj rada narobe. Slabšemu predelovanju v jetrih je največkrat krivo zmanjšanje produkcije encimov (katalizatorjev v prebavnem procesu) v jetrnih celicah, pa tudi zmanjšan pretok krvi skozi jetra in druge telesne organe. Ni pomembno upoštevati, da se v starejšem organizmu spričo povečane količine maščevja zmanjša količina vode in se tudi porazdelitev zdravila tako obnaša. Vodotopna zdravila se zgostijo, tista, ki se tope v maščobi, pa ostajajo v telesu dalj časa in tudi dalj časa delujejo.

Pri starejših osebah je tudi količina beljakovin v krvi manjša kot pri mlajših ljudeh, zmanjšana je možnost vezave zdravil nanje in zato je potrebna sorazmerno večja količina zdravila za prosto kroženje v krvi. Omenjeni pojavi se pojavljajo skoraj pri vseh zdravilih, ki jih uživajo starostniki. Zato tudi zdravniki dobro vedo, da je pravilno predpisovanje doze zdravila še vedno bolj umetnost kot znanost. Težko je namreč upoštevati hkrati vse znane in manj znane učinke, oziroma možne motnje.

Za škodljive se je izkazalo pretirano propagiranje vsemočnosti sodobne medicine, ki da je sposobna razrešiti vse probleme zdravja. Prav takšna propaganda je botrovala ustvarjanju mnenja, da more in mora naša zdravstvena služba z razpoložljivimi tehnologijami pozdraviti prav vse. Takšno stališče odvrača bolne ljudi od lastnega angažiranja za doseg boljšega zdravstvenega stanja. Ustvarilo se je mnenje, da je naše zdravje skrb nekoga drugega in ne nas samih.

Na ta problem opozarja tudi svetovna zdravstvena organizacija pri Združenih narodih. Prav zato so se tudi lotili oblikovanja zdravstvenih pravil na novih osnovah, ki bodo vgradila tudi pomemben člen – skrb za lastno zdravje. To misel moramo sprejeti vase in jo širiti tudi med druge ljudi. Takšno razmišljanje tudi pri starejši generaciji potegne za seboj začetek razmišljanja o potrebi po spremenjenem načinu življenja – o opuščanju škodljivih življenjskih navad in razvad.

dr. Danijel Brezic
(nadaljevanje prihodnjic)

Pomladni vrt na balkonu

(1)

Vodna kreša

Včasih, ko prihaja pomlad, kar pozabljamo, da velik del slovenskega prebivalstva (in seveda našega bralstva) živi v mestih – v stanovanjskih blokih. Zato so prikrajsani za radoستي pomladanskega vrta, ko prikukajo na dan prve rožice, ko vzcveti prvo zelenjava. Vrtna opravila pa so posebno zdravo početje, saj prenekatere upokojuje in tudi zaposlenemu pomeni zdravo rekreacijo, stik z naravo in posebno občutje ob

dejstvu, da je z lastnimi rokami posejal rastline, ki so prikukale na dan.

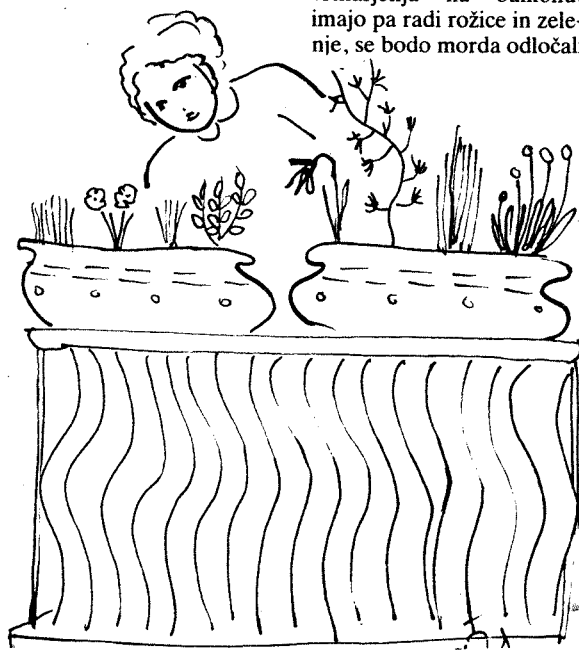
V svetu je milijone blokovskih naselij in poznavalci takšnega življenja so že zdavnaj ugotovili, da majhni cvetlični lonci ter koritca in korita na balkonu prijazno nadomeščajo vrtna opravila. Kako? Tako, da si skrajno omejenemu prostoru primerno izbiramo rastline, ki jih bomo gojili. Hkrati pa izbiramo tudi takšne, ki so primerne našim potrebam in željam. Tisti, ki niso posebni ljubitelji vrtnarjenja na balkonu, imajo pa radi rožice in zelenje, se bodo morda odločali

za odporne trajnice, s katerimi je prav malo dela. Drugi spet, ki uživajo v sezonskem cvetju, bodo poskrbeli, da jim bodo ob vseh letnih časih v lončkih cvetele rože. Tretji pa, morda ste med njimi tudi vi, imajo radi prijetno s koristnim. Lotili se bodo sejanja in sajanja takšnih rastlin, ki jih lahko uporabljamo tudi pri kuhi. Sem sodijo začimbe in manjša zelenjava.

Za prvomajske praznike smo že malce v zamudi, kljub temu pa vam tokrat, za prvi poskus, predlagamo sejanje vodne kreše. Vodna kreša je prav lepa rastlina, ki bo v vašem lončku že po nekaj dneh vzkalila in poglala svetlozelena stebelca z nežnimi lističi. Poleg tega, da je v prvi rasti lep okras, je tudi zelo uporabna v kuhinji. Njen okus je nadvse podoben rdeči redkvi, malce pekoč in nadvse primeren za ščepec dodatka k zrezku na krožniku, za sesekljan dodatek k zeleni solati, na solati iz trdo kuhanih jajc, na juhi... Zato naj bo naš prvi predlog za vaš mini vrtič na balkonu prav vodna kreša.

Semena te rastlinice lahko kupite v semenarnah in marketih, sejete pa jih lahko vedno znova, ko ste prejšnje porabili. Toliko za danes. Prihodnjic pa nekaj predlogov za začimbe.

B.

Izbirajte za svoj izlet:

Troje veznih poti

Transverzale in vezne planinske poti so planinci in taborniki, borčevske organizacije in drugi, nadelali zato, da bi po njih hodili. Pa tudi zato, da bi tako organizirano načrtovali obiske v naravo in te obiske povezovali z motivi, ki jih hranimo v našem spominu na minulo zgodovinsko obdobje, v katerem se je med drugim odvijala tudi narodna borba za osvoboditev. Slovenci smo z vodniki kar zalozeni, na srečo pa imamo tudi nekaj takih med njimi, ki nam skušajo ohraniti ta ali oni spomin na minulo vojno. Res je, da je tak spomin postal tudi že del zgodovine naše narodne samobitnosti, res pa je tudi, da so z njimi – torej takimi spomini – povezana prenekatere naša doživljanja, ki jih ne nameravamo pozabiti. Niti jih ne moremo. So tragični, so pa tudi taki, ki se jih radi spominjamo.

Danes predstavljamo troje takih poti, ki jih bomo našli razmeroma podrobno opisane v drobnih knjižicah, vodnikih. Prva taka pot je Pot spominov NOB občine Domžale. Res je, da je ta pot speljana mimo spominskih obeležij, ki sporočajo le žalostne vojne dogodke, res pa je tudi, da hkrati z obiskom takih obeležij najdemo tudi možnosti za pristen stik z naravo, ki

je v vseh letnih časih tudi na tem koščku naše domovine izredno lepa. Kontrolnih postaj je le 19, pot pa bomo lahko prehodili v približno 26 urah, seveda ne zdržema. Če se boste odločili za to pot, potem bodite pozorni na kontrolne žige, saj je močno verjetno, da jih na prav vseh mestih, ki so posebej označena v vodniku ne boste več našli. Če bi naleteli na to pomanjkljivost, bi bilo lepo in prav, da bi opozorili izdajatelja Vodnika ZZB NOV Domžale.

Druga taka knjižnica, po obsegu skromnejša, po vsebini in vabilu pa zanimiva je Vodnik, ki vabi na 30 vrhov. Izdala pa ga je planinska sekcija Gorenje in Velenja. Za razliko od prvega vodnika leta ne vabi samo na obeležja, ki bi bila zanimiva iz zadnje vojne, čeprav jih tudi obiskujejo, pač ne želi privabiti čim več občudovalcev našega gor-

ko »30 vrhov« z zaporedno številko. Glede kontrolnih žigov tu morda ni toliko zadrege, ker gre za znane vrhove, bolj zahtevno pa bo pridobiti vse zahtevane žige, saj bi tako, če bi jih zbrali praktično prehodili ves slovenski planinski svet.

In še ena knjižica s spominsko vsebino: Pot spominov NOB občine Hrastnik. Le to planinci in pohodniki že dolgo poznajo, pa je kljub temu prav, da osvežimo možnost, da bi jo ob primerni priložnosti obiskali. PD Hrastnik in Dol pri Hrastniku sta v sodelovanju z občinskim združenjem ZB NOV dali med ljudi to zanimivo vabilo, ki se mu že vrsto let odziva kar precej planincev, saj je ta vezna pot, sestavljena iz 16 kontrolnih točk, urejena tako, da obide vsa pomembnejša vojna obeležja v občini Hrastnik.

Za konec še tole: Te vodnike (kdaj prihodnjic bomo predstavili še druge) cenimo predvsem zato, ker nam predstavljajo vse tisto bistveno, kar srečamo na poteh svojega prostega časa. Podatki, ki jih najdemo v njih, so dragoceni za spoznavo zgodovine kraja, pa tudi dogodkov, ki jih to ali ono obeležje izpričuje. Poleg tega pa nam pomagajo izbirati tudi smer in težavnost načrtovanega izleta, kar je seveda tudi namen takih popotniških vabil.

Marjan Krišelj

